

Ankara Vali Muavini Bedrettin Oğuz imzalı bir yazıyı PTT Ankara Paket Postanesi Müdürlüğü aracılığı ile aldık. Buna göre, Fransa'dan gazetemize gönderilen 300 gram ağırlığındaki matbuayı PTT'nin polise havale ettiği, polisin bunları incelediği ve matbuayı 'zararlı görerek, Bakanlar Kurulunun 29.6.1953 tarih ve 4/1044 sayılı kararnamesi gereğince alıkoyduğu' anlaşılmaktadır! (Yön, 1966d).

Kapanışı

Yön, 30 Haziran 1967'de yayın hayatına son verdiğinde, Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından kapatıldığı 14 ay dışta tutulursa¹³⁴ tam 5 buçuk yıl boyunca aralıksız yayın yapmıştı. Toplam 222 sayı süren bu yayın faaliyeti, 1960'lı yıllardaki sol yayıncılık açısından önemli bir gelişmeydi. TİP'in yayın organları da dahil olmak üzere o sıralarda yayımlanan hiçbir dergi bu kadar etkili, uzun ömürlü ve istikrarlı olamamıştı. O nedenle dergi, yayımlandığı dönem boyunca bütün sol çevrelerin takip ettiği bir yayın görünümündeydi. TİP Eskişehir İl Başkanı Turgut Kazan'ın partisinin Malatya Kongresi'ndeki şu sözleri, bu bakımdan değerlendirilebilir:

Emekçileri eğitmek, partinin asli görevidir. Bu konuda ne yapılmıştır? Merkez, anlaşılmasa bir ilgisizlik göstermektedir. Teşkilât, tek fikrî gıdası olarak Yön'le baş başa bırakılmıştır. Behice Boran 'dergi çıkarmak zordur, denenmiştir, başarıya ulaşamamıştır' demektir (aktaran Avcioğlu, 1966d).

134 Dergi, 5 Haziran 1963 tarihli 77'nci sayısından sonra Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından kapatıldı. 14 ay kapalı tutulan Yön'ün kapatılma gerekçesi, Albay Talat Aydemir önderliğinde 21 Mayıs 1963 günü gerçekleştirilen ve başarısızlıkla sonuçlanan askeri darbe girişimiyle ilgili iki yazıydı. Bunlardan ilki, Cemal Hüsnü Taray imzasını taşıyordu ve Sıkıyönetim Komutanı Orgeneral Cemal Tural'ın iddiasına göre (Tural, 1964: 11) "isyanı hazırlayan sebeplerin ortadan kaldırılmaması dolayısıyla yenilerinin takip edeceğini söyleyerek" darbe girişimine örtülü bir destek veriyordu. Sıkıyönetim Komutanlığı bu yazı dolayısıyla derginin sorumlu müdürü Doğan Avcioğlu'na sözlü bir ikazda bulunmuştu. İkinci yazı ise Profesör Bahri Savcı imzasını taşıyordu. Savcı'nın yazısı, onun Siyasal Bilgiler Fakültesi tarafından yayımlanan bir kitabından alınmıştı ve ilginç bir biçimde bu kitaba yönelik bir dava söz konusu değil iken kitabın bir bölümünü yayımladığı gerekçesiyle Yön hakkında kapatılma kararı verilmişti.

Yön kapanışıyla ilgili son bir noktayı daha da belirtmek gerekiyor: Dergi 222'nci sayısıyla birlikte yayın faaliyetine son vermiş olsa da, bu karar daha önce alınmıştı. Son sayıda okuyuculara yapılan açıklamada Yön'ün kapatılma kararının bir yıl önce yakın çevre ile danışılarak alındığı bildiriliyordu. İlhan Selçuk'un anlattıklarına bakılırsa, Yön'ün kapatılma kararı, yakın çevreye danışılmış olsa bile, tek başına Doğan Avcıoğlu tarafından verilmişti:

Doğan, gelinen noktada artık yönümüzün tayin edildiğini düşündü; yani 'eh kondu ortaya, nedir' gibilerden. Belki de *Devrim*'e hazırlık için ara dönemdir. Ben, devam etsin diye düşündüm. Bazı insanlar çok tepki duydular, niye kapatıyor Yön'ü diye. Kimileri 'benim dergimi kapatmaya ne hakkın var?' diye eleştirdiler. Ama bir de gidin Doğan'a sorun tabii... (Atılğan, 2000a).

Etkileri

1960'ların Türkiye'sine verilecek "yön"ü saptamak üzere çıkarılan ve yerini o yönde eyleme geçmek üzere *Devrim*'e bırakan Yön, Türkiye Sol Hareketi'nin en etkili dergilerinden biriydi. 1960'lı yıllarda, yayın yapan sol dergilerin çoğu içerik ve biçim bakımından Yön'e öykünmüştü. Nitekim, TİP Genel Sekreteri Nihat Sargın, basın konusunda yazdığı bir raporda TİP yayınlarının biçimsel ve niteliksel açılardan Yön'e benzemeye çalıştığını belirtecekti (Ünsal, 2002: 252). Sargın, Yön'ün, TİP üzerinde yalnızca parti yayınlarının biçim ve içeriği bakımından etkili olmadığını, tezleriyle de her zaman TİP'i şöyle veya böyle etkilediğini de söyleyecekti (Sargın, 2001a: 69).

Dergi, yayımlandığı dönemde birçok kişinin sosyalizmle buluşmasını, sosyalizme sempati duymasını, antiemperyalist bilincin gelişmesini sağlamak gibi bir işlev görmüştü. Yön'ün bu olumlu işlevi Türkiye Sosyalist Hareketi içindeki farklı kişi ve gruplarca teslim edilecektir. TİP yöneticilerinden Sadun Aren'in şu sözleri bu bağlamda değerlendirilebilir:

Bazen ücra yerlere, Muğla'ya, Nevşehir'e gittiğimizde parti yöneticilerine sorardım, nasıl sosyalist oldunuz, diye. Üç cevap alırdım: Ya

ailesinden birisi vasıtasıyla, ya *Yön* okuyarak¹³⁵ ya da Çetin Altan'ın yazılarını takip ederek sosyalist olduklarını söylerlerdi (Atılgan, 2000d).

TİP Genel Sekreterlerinden Yahya Kanbolat da, Aren'le benzer bir görüşü paylaşacaktır: “Yön Hareketi için ‘şöyledir, böyledir’ denilebilir ve denecektir. Ama sosyalist düşünceyi günlük hayata katmak, meşrulaştırmak yolunda Yön Hareketinin pek çok emeği geçmiştir” (1979: 41).

12 Mart’tan sonra yayın hayatına başlayan *İlke* dergisi, *Yön*’ün yayın hayatına başladığı dönemde aydınlar tarafından nasıl karşılandığını şöyle belirtecektir: “... *Yön* dergisi, o zamanlar, hemen hemen bütün ilerici aydınlar tarafından adeta ‘Türkiye’nin biricik kurtuluş ümidi’ olarak büyük bir ilgi ve coşkuyla karşılandı” (*İlke*, 1974: 73).

Mehmet Selik, *Emek* dergisinde, dönemin sol hareketlerinin eleştirisine başlarken, Marksist bir görüş açısıyla yaptığı *Yön* eleştirisinde derginin sol harekete yaptığı katkısı şu şekilde dile getirecektir:

Yön, ilk sayısından son sayısına kadar, iç ve dış sömürüye karşı çıkması, tartışmaları yıllarca zorla önlenmiş birçok ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel sorunlarımızın gün ışığına çıkarılması ve bunlara ilerici çözümler bulunması yolundaki çabaları ile sosyalistlerin ve sosyalizme yakınlık duyanların haklı olarak sevgi ve takdirini kazanmış bir yayın organı olmuştur (1969: 12).

Yön, Türkiye Sosyalist Hareketi’nin hem o dönemini yaşamış hem de bugün içinde yer almakta olan kişiler tarafından aradan geçen 40 yıla yakın zamana karşın bugün bile imrenmeyle anılmaktadır. Şu sözler, halen sosyalist bir kültür dergisinin (*Evrensel Kültür*) yönetmenliğini yapan Aydın Çubukçu’ya ait:

135 Türkiye Birleşik Komünist Partisi’nin (TBKP) Genel Sekreteri olarak 1987’de Türkiye’ye dönen, Türkiye Komünist Partisi’nin önde gelen isimlerinden Haydar Kutlu’nun (Nabi Yağcı), siyasetle tanışmasının ve sosyalizme sempati duymasının *Yön* dergisi aracılığıyla olduğunu söylemesi bu bakımdan anlamlıdır (Kutlu, 2000). Türkiye Halk Kurtuluş Partisi önderi Mahir Çayan da *Yön*’ün sosyalist saflarda bir uyanış sağladığını belirtecektir (Küçük, 1990: 287).

Günümüzde *Yön* koleksiyonunu karıştıran herkes Türkiye'nin o dönemdeki tarihi, iktisadi bütün özellikleri hakkında net bilgiler edinebilir. Aradan 40 yıla yakın bir zaman geçmesine rağmen *Yön*'ün benzeri dahi yapılamamıştır (Atılğan, 2000i).

Şunlar da, birçok sosyalist yayın organının çıkarılmasında önemli roller üstlenmiş Ertuğrul Kürkçü'ye:

Bence *Yön* dergisi de, kelimenin teknik anlamında dergi olarak, daha başarılısı yapılmamış bir politik hareket dergisidir. Bunu rabathlıkla söyleyebilirim. Neredeyse en çok *İskra*'ya benzer. Ama daha sonra çıkan sol dergilerde o başarıyı hiç göremedim; kendi dahil olduklarım dahil (Atılğan, 2000e).

ÇALIŞANLAR PARTİSİ

Çalışanlar Partisi, *Yön* Hareketi tarafından kurulmuş bir parti değildir. Aslında kurulmuş bir "parti" de değildir; çünkü yalnızca bir girişim düzeyinde kalmıştır. Bununla beraber *Yön* Hareketi, kuruluş tarihi dahi ilan edilmesine rağmen neden bir girişim düzeyinde kaldığı hâlâ tam olarak aydınlatılabilmiş olmayan bu partinin oluşumunda önemli bir rol oynamıştır. Diğer yandan partinin oluşumu da Yöncülerin siyasal pratiklerinin şekilleniş sürecinde önemli bir etkiye sahip olmuştur. Aşağıda yürütülen tartışmada Çalışanlar Partisi'nin oluşum ve gelişim süreçleri, *Yön* Hareketi ile ilişkileri bakımından ele alınmaktadır.

Oluşumunu Mümkün Kılan Koşullar

Dönemin TOLEYİS Başkanı İlhami Aras'ın aktardığına göre (*Yön*, 1962n), 27 Mayıs'tan hemen sonraki günlerde, *New York Times* Türkiye muhabiri, Türk-İş Genel Merkezi'ne gelerek orada bulunan sendika başkanlarına Türkiye'de bir sosyalist parti kurmayı düşünüp düşünmediklerini sordu. Aldığı cevap "hayır" oldu. Buna karşılık, sendika başkanları kısa bir süre sonra bir işçi partisi kurmak üzere harekete geçtiler. Bunun belli başlı dört nedenin bulunduğu düşünülebilir. Bunlardan biri devlet katında bir işçi partisinin kuruluşuna çıkarılan "vize" dir. İkincisi, yeni anayasanın bu türden

bir partinin kuruluşuna imkân veren esnekliklere sahip olmasıdır. Üçüncüsü, işçi sınıfının bir sınıf olarak hareket etmesinin mümkün hale gelmesi; ve dördüncüsü, sendika önderlerinin öznel konumlarıdır. Bu nedenler üzerinde kısaca durulduğunda Çalışanlar Partisi girişiminin ortaya çıkma zemini de açıklanmış olur.

27 Mayıs Darbesi'ni gerçekleştirenler, yaptıkları darbeyle mevcut hükümeti alaşağı edecek fiziki bir güce sahip olduklarını göstermekle birlikte, arkalarındaki desteğin toplumun çoğunluğuna göre bir azınlık teşkil ettiğini biliyorlardı. Hem DP'nin son dönemlerindeki oy potansiyeli, hem de anayasa oylamasından alınan sonuçlar bunun bir göstergesi sayılabilirdi. Örneğin Cemal Gürsel, 19 Ağustos 1960'ta Ege Üniversitesi'nde yaptığı bir konuşmada "Büyük kütle ile aydınlar arasındaki boşluğu kapatmalıyız" diyordu (Ahmad ve Ahmad, 1976: 221). Gürsel'in sözünü ettiği "büyük kütle"nin en kalabalık ve en önemli bileşenlerinden birinin işçiler olduğu düşünülebilirdi.

İşçiler, tek parti döneminin sonundan itibaren çoğunlukla DP'den yana tavır almışlar, oylarıyla bu partiyi desteklemişlerdi. Bunun nedenleri iki türlüydü. İlk olarak, işçi, tek parti döneminde, hemen hiçbir hakkına kavuşmamış bir sınıftı. DP, bu büyük kütle-nin desteğini kazanmak için birçok girişimde bulundu. Hafta tatilini ücretli hale getirmek, genel tatillerde ücret hakkını tanımak, ikramiye vermek, yıllık ücretli izin hakkını getirmek, sosyal sigorta haklarını genişletmek, İş Mahkemeleri Kanunu'nu uygulamak bunlardan bazılarıydı (Koç, 1998: 81). İkinci olarak, işçiler, tek parti döneminde daima tepeden bakılan, horlanan bir kesimdi. Bir işçinin anlattığı gibi, CHP döneminde "bakanın kapıcısı bile bakan gibiydi" ve devletle özdeş olan CHP, işçiyi "adam yerine koymuyordu" (Koç, 1998: 82). DP ise, işçinin "gönlünü almasını bilmiş", Başbakan Menderes gittiği yerlerde işçilerle aynı masada tabldotta yemek bile yemişti (Koç, 1998: 81). Bütün bunların sonucu, işçi sınıfının CHP'ye karşı, DP'den yana olmasını beraberinde getirmişti. 27 Mayıs'ı yapanlar açısından, işçileri yanlarına çekmenin yollarından biri, DP'nin vaat edip de yerine getirmediklerini gerçekleştirmek

olabilirdi. Bunlardan biri grev ve toplu sözleşme hakkıydı.¹³⁶ Yeni anayasa, işçilere kısmi bir grev ve toplu sözleşme hakkı tanımış, toplantı ve gösteriler konusunda bir genişlik getirmişti.

İşçiler, 1961 Anayasası'nın getirdiği bu imkânları değerlendirerek bir uyanış içine girmişler ve seslerini meydanlarda daha fazla duyurmaya başlamışlardı. Örneğin, tam bir sendika hürriyeti ve grev, toplu sözleşme hakkı talepleriyle gerçekleştirilen 100 bin kişilik İstanbul Saraçhane mitingi, işçilerin ağırlıklarını iyice hissettirdikleri bir olaydı. İşçilerin bu mitingdeki temel sloganlarından biri "Bizim de sözümüz var"dı (Aybar, 1988a: 190; Özgüden, 1988b). Saraçhane mitingini pek çok grev, yürüyüş ve direniş takip etti. Böylece işçiler, kendi talepleri etrafında bir sınıf olarak hareket edebileceklerini göstermiş oluyorlardı. Bu durum, işçilerin siyasi olarak da teşkilatlanabileceklerinin bir göstergesi sayılabilirdi.

Beri yandan, devlet katında, işçilerin parti olarak örgütlenmelerinin gerekliliğine ilişkin bir eğilim oluşmuştu. Cumhuriyet Senatosu Başkanı Suat Hayri Ürgüplü, 8 Ocak 1962'de sendika başkanlarıyla yaptığı bir görüşmede "Bir işçi partisinin kurulması mutlak surette lâzımdır. İşçi partisi ehliyetli kimseler tarafından kurulduğu takdirde memlekete faydalı olur" diyordu (Vatan, 1962e). Devletin, 27 Mayıs'ı yapan ve destekleyen katında bir işçi partisi kurulmasının faydalı olabileceği eğiliminin oluşmasında iki faktörün etkili olmuş olabilir. Bunlardan birincisi, işçilerin CHP'ye hâlâ soğuk durmalarıdır. İkincisi, CHP, işçileri kazanmak için daha fazla adım attığında partinin ağırlıklı olarak eşrafa dayalı yapısının işçiler lehine değişmeye başlaması gibi bir "tehlike"nin ortaya çıkma ihtimalidir. Bu durumda, bir işçi partisi kurulması, hem AP'ye gitmesi muhtemel oyların iktidar adayı olmayacağı düşünülen bir başka partiye yönelmesini sağlayabilir ve siyasi yarıştaki dengeleri CHP lehine çevirebilirdi, hem de partinin mevcut yapısında bir değişiklik meydana gelmesini engelleyebilirdi. O ne-

¹³⁶ İşçilerin desteğini kazanırken onlara grev hakkı vaat eden Başbakan Menderes daha sonra bu vaadinden vazgeçmiş, "Bırakın şu palavraları, Türkiye'de grev mi olurmuş ... Biraz kalkalım!.. Bu işi sonra düşünüyoruz" demişti (Ahmad ve Ahmad, 1976: 97).

denle hem CHP hem de bu parti etrafında toplanan 27 Mayısçılar “ehliyetli kimseler” tarafından kurulacak bir işçi partisine sıcak bakıyorlardı.¹³⁷

Bir yandan yeni anayasanın getirdiği özgürlüklere dayanarak işçilerin siyasi bakımdan da örgütlenmeye yatkın bir sınıf olarak kendilerini ortaya koymaları ve bir yandan da devletin tepelerinde bir işçi partisinin kurulmasına “vize” çıkarılmasına sendika liderlerinin politik bakımdan öznel konumları da eklenince, bir işçi partisi kurulması yönünde somut adımlar atılması için gerekli bütün koşullar oluşmuş gibi görünüyordu. Sendikacıların öznel konumları şuydu: Mevcut çalışmanın birinci bölümünde değinildiği üzere, 27 Mayıs’tan sonra oluşturulan Temsilciler Meclisi korporatist bir yapıya sahipti ve işçi sınıfı da burada altı kişiyle temsil edilmişti (Türk-İş, 1998: 33). Hem Kurucu Meclis’te görev yapan hem de bu kurumun dışında bulunan sendikacılar, 1961 seçimlerinde milletvekili seçilerek parlamentoya girmeyi bekliyorlardı. Fakat, sendikacıların bu beklentileri boşa çıktı. Örneğin, CHP yönetiminin bir kanadının çabalarıyla 15 işçi lideri seçimlerde milletvekili adayı olarak gösterilmek istenmiş, ancak, parti örgütünün direnmesiyle bunlardan hiçbiri aday gösterilmemişti (Avcıoğlu, 1962r; Özgüden, 1988). Bu durumda sendikacılar, artık eylemleriyle meydanları doldurmaya başlamış olan işçilerin oluşturacağı bir parti aracılığıyla parlamentoya girebileceklerini düşünür olmuşlar ve mensup oldukları partilerden birer birer istifa etmişlerdi.

Kuruluş Süreci

Çalışanlar Partisi’nin kuruluş hazırlıklarının ilk işareti, 15 Ocak 1962’de, toplanan Türk-İş Temsilciler Meclisi’nde, Genel Başkan Seyfi Demirsoy’un açılış konuşmasındaki şu sözleriyle verildi:

¹³⁷ Bülent Ecevit, bir işçi partisi kurulmasının destekleniş nedenlerini o dönemde gazeteci Altan Öymen ile yaptığı bir söyleşide şöyle açıklamıştı: “... partideki bazı tutucularla ilericiler el ele vererek ... çalışanlar partisini kurdurtmak istiyorlardı. Sanırım birbiriyle çelişen iki noktadan hareket ediyorlardı: 1) Nasıl olsa CHP işçi oylarını çekemez, bari ayrı bir parti kurdurtalım ki işçiler o partide toplansınlar, diye düşünüyorlardı. 2) İşçilerin CHP içinde bir güç durumuna gelmesinden de kaygı duyuyorlardı” (aktaran Kanbolat, 1979: 28).

Siyasî partilerin 620 kişilik Mecliste işçi temsilcilerine yer vermemiş olmalarını teşekkürle karşılıyoruz. Siyasî Partilerimiz Kurucu Meclise tarafımızdan gönderilen temsilci miktarı kadar dahi azanın Meclise girmemesinde ittifak etmişler, hatta direnmişlerdir. Bu hal, bizi üz-mekle beraber, bizlerin bir siyasî parti etrafında toplanmamız gerektiği hakikatini gösterme yüzünden çok faydalı olmuştur (*Vatan*, 1962d).

Demirsoy'un bu sözlerinden de takip edilebileceği üzere, eğer mevcut partiler 1961 seçimlerinde milletvekili listelerinde işçi tem-silcilerine de yer vermiş olsalardı, belki de Çalışanlar Partisi giri-şimi hiç ortaya çıkmamış olacaktı. Sendika liderleri, mevcut parti-lerden itilince kendi partilerini kurmaya yönelmişlerdi.

Partinin kuruluş fikri, dört gün süren Türk-İş Temsilciler Meclisi'nde tartışıldı. Konu, toplantıya katılan 400'e yakın işçi temsilcisine açıldı ve tamamına yakınının desteği sağlandı. Bunun ardından, Türk-İş Tüzüğü'nün, sendika liderlerinin siyasi partiler-de görev almasını engelleyen, 41'inci maddesinin değiştirilmesi, değiştirilene kadar da "ölü madde" olarak kalmasını sağlayan bir tüzük değişikliğine gidilmesi kararlaştırıldı. Değişik partilerde yer alan işçilerin de parti dışında kalmaması için görüşmeler yapılması gündeme alındı. Ayrıca, partinin yönetici kademesinin oluşturul-ması ve kurucularının tespiti için bilim adamları ve gazetecilerle ilişkiye geçilmesi yönünde fikir birliğine varıldı (*Vatan*, 1962c).

Çalışanlar Partisi'nin kurulma fikrinin gündeme geldiği dö-nemde Yöncüler, mevcut rejim içinde yapılacak köklü reformlar-la ülkenin sosyal ve iktisadi yapısını değiştirmek gibi bir siyasal perspektife sahiplerdi. Verili koşullarda böyle bir stratejinin hayata geçirilmesinin ancak parlamento dışı kuvvetlerin baskısı ve CHP aracılığıyla gerçekleşebileceğini düşünüyorlardı. Yön Hareketi'nin o dönemdeki stratejisini oluştururken hem programını hem de bi-leşimini elverişsiz buldukları CHP'yi önemsemesi, bir bakıma, se-çeneksizlikten kaynaklanıyordu. Bu durumda, Çalışanlar Partisi, hem Yön'ün önerdiği reformlara karşı çıkan eşraf, ağa ve burjuva-zinin dışında oluşması, hem de henüz bir programa sahip olma-ması bakımından köklü reformlar stratejisinin yeni bir alternatifi olarak değerlendirilebilirdi. Yöncüler, bu noktadan baktıklarında,

gövdesini emekçilerin oluşturacağı, dolayısıyla çıkarları köklü reformlarla çatışmayan bir partinin elverişli bir araç olabileceğini düşünüyorlar, Çalışanlar Partisi'ni bir "ümit kaynağı" olarak görüyorlardı (Yön, 1962p). Yön'deki şu satırlar, akımın partiye yaklaşımını iyi bir şekilde yansıtır:

Yeni parti müsait bir zamanda doğmaktadır. İşçi kitlesi, menfaatlerinin en iyi kendi partisi tarafından savunulabileceğini anlamaya başlamıştır. Fakat partinin geleceği, her şeyden önce, işçilerin dışında geniş bir çalışanlar grubunu toplayabilmekte ve bugünün Türkiye'sinin ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir programla ortaya çıkmakta göstereceği başarıya bağlıdır. Sosyal adalet içinde hızlı kalkınmanın esaslarını ve bu gayeye götürecek vasıtaları, çelişikliğe düşmeden cesaretle ortaya koyabilecek olan bir parti, beklenmedik bir hızla gelişebilir ve toplum hayatının en çok güvenilen siyasi kuvveti haline kısa zamanda gelebilir (Yön, 1962t).

Bununla beraber, Yöncüler, oluşum aşamasındaki partinin bir "ümitsizlik" kaynağı olabileceğini de hesaplıyorlardı. Eğer parti girişimine öncülük eden sendikacılar, kendilerini "sendikacılık alanındaki faaliyetlerini politika alanına aktarmakla" sınırlarlarsa, parti de, birkaç milletvekiliyle parlamentoya girip orada işçi haklarını savunmak gibi bir sınırlılığa sahip olur ve köklü reformlara öncülük etmek gibi bir noktadan hızla uzaklaşırdı (Yön, 1961d).

Yöncüler, hem bir ümit hem de ümitsizlik kaynağı olabileceğini düşündükleri Çalışanlar Partisi'ni kendi istedikleri "yön"e çevirmek amacıyla partinin kuruluş çalışmalarına dahil oldular. Onların bu girişime dahil olmalarını olanaklı kılan iki durum vardı. Birincisi, yukarıda belirtildiği üzere parti çalışmalarına öncülük eden sendikacılar, bilim adamları ve gazetecilerle ilişki kurmak istiyorlardı. Diğer yandan, Yöncüler, Kurucu Meclis çalışmaları sırasında parti çalışmalarını yürüten sendikacılarla yakın bir ilişki kurmuşlardı.¹³⁸

138 Yön kurucularından İlhami Soysal'ın daha Çalışanlar Partisi hazırlıkları başlamadan önce, 1962'nin son günlerinde, Türk-İş Basın Bürosu Müdürlüğü'ne getirilmesi bu yakın ilişkinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir (Türk-İş, 1995).

Bu koşullarda, Doğan Avcıoğlu, Mümtaz Soysal, İlhami Soysal gibi Yön kurucularıyla o dönemde henüz TİP'e girmemiş ve Yön etrafında bir araya gelmiş olan Sadun Aren, Türkkaya Ataöv, ve Muammer Aksoy gibi isimler parti çalışmalarına katıldılar, program ve tüzüğün hazırlanmasında görev aldılar. Program ve tüzüğün taslak halindeki yazım görevi, Mümtaz Soysal ve Türkkaya Ataöv tarafından üstlenildi (Atılgan, 2000d; Koç, 1998: 50, 70; Vatan, 1962a).

Partinin amacı, taslak halindeki programda şöyle belirtiliyordu: "Çalışanlar Partisinin amacı, çalışmayı toplumun en üstün değerlerinden biri hâline getirmek, herkes için çalışma imkânları yaratmak, çalışanların haklarını korumak, sosyal adalet ve demokrasi içinde hızlı kalkınmayı gerçekleştirmektir." Taslakta, partinin izleyeceği iktisadi politika da şöyle ifade ediliyordu: "Türkiye Çalışanlar Partisi devletçidir; hızlı kalkınmanın, çalışan kütleleri sefaletle sürüklemekten, sosyal adalet ve demokrasi içinde gerçekleşmesi imkânını ancak yeni ve geniş bir devletçilik anlayışında bulur" (Yön, 1962o). Yöncüler, programın hazırlanmasını doğrudan doğruya üstlenerek ona kendi damgalarını vurmayı başarmışlardı. Çalışanlar Partisi böylece, programatik bakımdan, yalnızca işçi haklarını savunmayı hedefleyen sendikalist bir oluşumdan ülkeyi devletçiliğe dayalı bir hızlı kalkınma çerçevesinde yönetmeyi hedefleyen iktidar hedefli bir parti girişimi haline gelmiş oluyordu. Partinin tüzüğü ise, teşkilatın en önemli dayanağının işçi kitleleri olduğunu vurgulamakla birlikte, bütün kol ve fikir işçilerini, çiftçileri ve küçük esnafı da parti bünyesine dahil edebilecek bir biçimde hazırlanmıştı (Yön, 1962r). Tüzüğün bu niteliği de, Yöncülerin partiye kazandırmak istedikleri genişliğe uygundu.

Yön Hareketi'nin bu müdahaleleri, Çalışanlar Partisi'nin oluşumunda ikili bir rol oynadı. İlk olarak partinin daha önce "Sosyal Güvenlik Partisi" olarak tasarlanan adı değiştirildi.¹³⁹ Bu, basitçe bir isim değişikliği anlamına gelmiyordu. İsimdeki değişiklik, partinin hedef kitlelerini de belirtmiş oluyordu. İkincisi, daha önce

139 Parti için düşünülen ilk isim Sosyal Güvenlik Partisi idi (Yön, 1961d).

20 Şubat 1962 olarak açıklanan partinin kuruluş tarihi ertelendi (*Vatan*, 1962b). Bu ertelemenin sebebi, Yöncülerin parti programının önemi konusundaki ısrarlarından kaynaklandı. Yön, partinin “fikri bir temel üstüne kurulması” gerektiğini savunuyor, diğer partilerden farklı olarak bir “doktrin partisi” olarak şekillenmesini istiyordu (Yön, 1962t; 1962r).

Çalışanlar Partisi için hazırlanan program ve tüzük, 1962 Nisan ayı başlarında partiye öncülük eden kişiler tarafından tartışıldı ve son şekline getirildi. Kurucuların, genel başkan adaylarının, kuruluş biçiminin nasıl olacağı karara bağlandı. Türk-İş Başkanı Seyfi Demirsoy, Askerî İşyerleri Sendikaları Konfederasyonu Başkanı Ethem Ezgü, TEKSİF'ten Celal Beyaz, aynı sendikanın genel sekreteri Kurucu Meclis üyesi Kerim Akyüz, yine Kurucu Meclis üyesi işçi liderlerinden Tekin Çullu, gazeteci Kemal Sülker, Bekir Çiftçi, sosyalist fikirlere yatkınlıklarıyla tanınan Cumhuriyet Senatosu üyeleri Burhanettin Uluç ve Cevat Açıkalın gibi isimler kurucu üyeler olarak saptandı. Genel Başkanlık için Seyfi Demirsoy, Burhanettin Uluç, TEKSİF Başkanı Bahir Ersoy ve İstanbul Üniversitesi İş Hukuku Profesörü Orhan Tuna isimleri üzerinde duruldu. Partinin kuruluş tarihi 19 Mayıs olarak belirlendi. Parti kurucularının Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıktığı gün olan 19 Mayıs'ta kuruluş dilekçesini Vilayete vermeleri ve partiyi destekleyen işçilerle birlikte Ankara sokaklarından kalabalık bir heyet halinde geçerek Anıtkabir'e çelenk koymaları kararlaştırıldı (Yön, 1962j). Çalışanlar Partisi'nin kuruluşu için bütün hazırlıklar yapılmış, ok yaydan çıkmış gibi görünüyordu. Gelgelelim, bu parti hiçbir zaman kurulmadı.

Sonuç olarak şunlar söylenebilir: Çalışanlar Partisi, kuruluşu 27 Mayıs sonrası ortaya çıkan şartlarda mümkün olan bir girişimdi. Anayasanın getirdiği yeni imkânlar ve işçilerin eylemleriyle siyasi bakımdan örgütlenmeye yatkın olduklarını göstermeleri, sendika önderlerinin parlamentoya girme istekleriyle birleşince parti hazırlıkları başlatılmıştı. Yön Hareketi, böylesi bir girişimin, sendikal sınırların dışına taşırılabilmesi durumunda, iktidar adayı haline gelebileceğini ve köklü reformların uygulanma aracı olabileceğini

düşünmüştü. Akım, bu saiklerle parti girişimine dahil olmuş ve ona kendi çizgisi doğrultusunda “yön” vermeyi denemişti. Bu durum, Yön Hareketi’nin siyasi pratiklerinde de bir “yön” değişimini beraberinde getirmişti. Örneğin Yön kendisini “çalışanların gazetesi” olarak tanımlamaya başlarken (Yön, 1962m) Doğan Avcıoğlu da derginin yeni misyonunu “çalışanların haklarını savunmak ve adil bir toplum düzeninin kurulması yolunda mücadele etmek için çıkan Yön...” şeklinde tanımlamıştı (1962e). Çıkış bildirisinde temel hedefinin aydınları bir kalkınma felsefe etrafında birleştirmek olduğunu açıklayarak öncelikli hedef kitlesini belirtmiş olan Yön’ün daha sonra kendisini “çalışanların gazetesi” şeklinde tanımlaması, hem hedef kitlesinde hem siyasi strateji konusunda bir değişime işaret ediyordu. Çalışanlar Partisi girişimi, Türk-İş’in iç yaşamındaki değişimler, hükümetin baskıları ve Amerikan sendikacılık anlayışının etkileriyle durdurulunca Yön Hareketi kendini ifade edebilecek yeni siyasi kanallar aramaya başladı. Bu arayışın ilk uğrağı Sosyalist Kültür Derneği idi.

SOSYALİST KÜLTÜR DERNEĞİ (SKD)

Yöncüler Yön’ün yayın hayatına başlamasından itibaren bir parti kurmayı düşünüyorlardı. Tasarladıkları parti, Kemalizmle bağdaşabilen sosyalist bir partiydi. Böyle bir partinin kuruluşu için önce onun zeminin oluşturulması gerekiyordu. Ancak partinin siyasi çizgisini oluşturacak fikirlerin ortaya konulması, bir meşruiyet ortamının oluşturulması ve nihayet bu fikirleri kitlelerle buluşturacak kadroların bir araya getirilmesi gibi koşullar olduğunda bir parti için somut adımlar atılabiliirdi (Atılğan, 2000g). Yön Hareketi böylesi orta vadeli bir hedefle yola çıkmakla birlikte, kendileri dışında oluşan Çalışanlar Partisi’ne dahil olmuş, fakat bu girişim sonuçsuz kalınca orta vadeli hedeflerine geri dönmüştü. SKD, Yön Hareketi’nin bu evresinde gündeme geldi.

Çalışanlar Partisi girişiminin sonuçsuz kalmasından sonra Yöncülerin önünde iki seçenek bulunuyordu. Ya Mehmet Ali Aybar öncülüğünde canlanmaya başlayan TİP’i destekleyecekler ya

da kendi örgütlerini yaratacaklardı. TİP'e girmediler; çünkü, onun, sosyalist hareketi işçi sınıfı öncülüğünde geliştirmek isteyen stratejisine katılmıyorlardı. Yöncüler açısından, Türkiye'de sosyalizm Kemalizmden kaynaklanarak, onun bir devamı olarak gelişebilirdi. Bu, işçi sınıfını öncü olarak tanımlamak değil "milli kurtuluş hareketi"nin bir unsuru olarak tarif etmek demektir. Dolayısıyla, TİP ve Yön arasında çok temel bir konuda ayrılık bulunuyordu.

Beri yandan TİP de, önemseydiği Yön kurucularına sıcak bakmıyordu. Mehmet Ali Aybar'ın Yön Hareketi'nin öncüsü konumundaki Doğan Avcıoğlu hakkındaki izlenimleri hiç de pozitif değildi. Aybar, 27 Mayıs'tan hemen sonra Avcıoğlu ile Ankara'da tanışmış ve sosyalizm kavrayışlarının çok farklı olduğuna kanaat getirmişti.¹⁴⁰ Aybar'a göre (1988b: 60-61), Avcıoğlu, işçileri küçümseyen "gecikmiş bir Tanzimatçı"ydı. Aybar, aydınlar arasında geniş yankılar uyandıran Yön Bildirisi'ne de itibar etmemiş ve imza atmamıştı. Bildirinin, "Türkiye'nin kurtuluşunu Tanzimatçı geleneklere uygun olarak, Bey takımının 'ilerletici' girişimlerine bağladığını" düşünüyordu (Aybar, 1988a: 172). Mevcut çalışmanın önceki iki bölümünde gösterildiği üzere, Doğan Avcıoğlu da, Aybar'ın, sosyalizmin aşağıdan yukarıya doğru ve işçi sınıfı öncülüğünde kurulabileceğine ilişkin düşüncesini "romantik" buluyordu.

Solda beliren bu ayrılık, SKD'nin kuruluş çalışmaları başladığında daha da netleşti. SKD üzerinden yürütülen polemikler iki akım arasındaki ayrılıkları iyice belirginleştirdi. Behice Boran, Yön Hareketi'nin sosyalist bir dernek kurmak için hazırlık içinde bulunduğunu öğrenince *Vatan* gazetesinde şunları yazdı:

140 Nihat Sargın, Mehmet Ali Aybar'ın TİP Genel Başkanı olduktan sonra Doğan Avcıoğlu ile Ankara'da bir görüşme yaptığını yazmaktadır. Sargın'ın aktardığına göre (2001a: 94), Mehmet Ali Aybar, "Doğan Avcıoğlu'yla görüşmesinde Kurucular Kurulu'nun son toplantısını, tüzüğü ve geçici maddeleri aktararak şöyle demiş: 'Görülyorsunuz; şu anda GYK üyeleri açısından önemli bir boşluk var. Bu bir fırsattır. Önereceğiz ve GYK seçilecek. Bir daha değişmeksizin kongreye kadar bu kurul yönetecek. Buyurun gelin, sizinle beraber olmasını istediğiniz arkadaşları da getirin; ayrı bir partiye gerek kalmadan bu kurulda yer alın, birlikte çalışalım.' Avcıoğlu'nun yanıtı ise olumsuz. 'Siz başına geçinceye kadar bu partiyi ciddiye almadığımız gibi birçoğumuz tanımıyordu bile. Size, sizin başkanlığınıza karşın görüşümüz değişmedi. Bu, ölü doğmuş bir partidir. Boşuna uğraşıyorsunuz.'

Bu sosyalist ya da sosyalist eğilimli aydınlarımız işçilere sempati duyuyorlar, işçi haklarını savunuyorlar, işçi haberlerine yayın organlarında yer veriyorlar, hatta bir partiyi, bir hareketi işçi teşekküllerine, işçilere 'dayandırmak'tan da söz açıyorlar. ... Bu aydınlarca işçi hareketleri ve teşekkülleri sosyalist hareketin bir unsurudur –hatta önemli bir unsuru olduğunu da kabul ederler– ama nihayet sadece bir unsurdur. Sosyalizmle ilgilenen ve sosyalizmden yararlanacak olan diğer emekçilere ve aydınlara kıyasla işçi sınıfının özel bir durumu olduğunu kabul etmezler. Onların düşüncesinde aydınlar, bilgili, uzman aydınlar, 'kadro' daha ağır basar (1962b).

Boran'ın sözleri hem Yön Hareketi hakkındaki teşhislerini hem de TİP'in farklarını yansıtıyordu. Yön Hareketi'nin bir tür "aydın sosyalizmi" yaptığını ima eden Boran'a göre, sosyalizm ancak bir işçi hareketi olarak ve işçi sınıfı öncülüğünde gerçekleşebilirdi. Yön de, Boran'ın bu eleştirilerini yanıtlarken hem kendi farklarını ortaya koyuyor hem de kurmak istediği derneğin nereden esinlendiğini belirtiyordu:

Kültür derneği nihayet ve nihayet sosyalizmin fikriyatını yapar, seminerlerle, broşürlerle bu fikirleri yaymaya çalışır. Yayıdığı fikirler işçi sınıfının menfaatine uygunsa, bir aydın sosyalizminden bahsedilemez. Fabian'cılar 7 tane aydındılar, fakat aydın sosyalizmi yapmadılar. Bunlar, İngiliz İşçi Partisi'nin gelişiminde önemli bir rol oynadılar. ... iki cins görüş ortaya çıkıyor: Bir grup sosyalizmin işçi sınıfı önderliğinde, bütün emekçilerin ve toplumcu aydınların toplanması ile gerçekleşebileceği tezini savunuyor. Böylece, işçi sınıfının dışında kalan emekçilere ve toplumcu aydınlara ikinci derecede bir rol tanıyor. Başka bir grup, sosyalizmin gerçekleştirilmesinde, işçi sınıfının önemini kabul etmekle beraber, milli kurtuluş devresinde bulunan azgelişmiş bir memlekette, sosyalizmin çok daha geniş bir temele oturtulması tezini savunuyor. Bütün emekçilere çok daha cazip gelecek formüllerle ortaya çıkılmasını istiyor (Yön, 1962g).

Yukarıdaki satırlardan da anlaşılabilceği üzere, Yöncüler, Fabian Society'nin izlediği çizgiden esinleniyorlardı. Ülkenin sosyal ve ekonomik gerçeklerini somut olarak ortaya koymak, sosyalist fikirlerin yaygınlaşmasını sağlamak ve böylece "geniş bir tabana

oturan” sosyalist bir partinin kuruluş zeminini oluşturmak istiyorlardı. SKD, hem esinlenilen bu çizginin hem de TİP ile belirginleşen ayrılığın bir sonucuydu.

Kuruluş Hazırlıkları

SKD’nin kuruluşu için, önce dernek etrafında toplanması düşünülen *Yön* yazarları, Yöncülerin ilişki halinde oldukları bazı milletvekilleri, sendikacılar ve bürokratlarla temaslar yapıldı. Sonra da, dernek fikrini benimseyen bu kişilerle Ankara’da, *Yön*’ün idarehanesinde, bir dizi toplantı gerçekleştirildi (Kanbolat, 1979: 40-41). Bu toplantılarda derneğin adı, amaçları ve ilkeleri tartışmaya açıldı. Bu konularda bir fikir birliğine varıldıktan sonra, adı Sosyalist Kültür Derneği olarak belirlenen¹⁴¹ kuruluşun tüzüğü hazırlandı. Tüzükte¹⁴², SKD’nin amacı şöyle tarif ediliyordu:

Emeği toplumun temel değeri sayan Sosyalist Kültür Derneği, her türlü sömürücülüğü ortadan kaldıracak olan gerçek bir demokrasi düzeninin kurulması için gerekli koşulları bilim ışığı altında inceler, böyle bir düzenin kültürel temellerini araştırır ve bunların yayılmasına çalışır (*Yön*, 1962c).

Derneğin amaçlarından biri de sosyalizme inananları “daha yakından fikrî temasa geçirmek, aralarında sosyalizmin meselelerini tartışmalarına imkân vermek, belli çözümler üzerinde çalışmak, varılan sonuçları demeçler, konferanslar, açık oturumlar, broşürler, kitaplar yoluyla yaymak”tı (*Yön*, 1962b).

Derneğin kapıları, Tüzüğünün 3’üncü maddesine göre, “Sos-

141 Derneğin adının “sosyalist” olmasına kuruluş çalışmalarına katılanlar arasında karşı çıkanlar da vardı. Bunlardan birisi Alâettin Tiritöğlu idi. Tiritöğlu, CHP çevrelerinin bu ad altındaki bir derneğe sıcak bakmayacaklarını, o nedenle “sosyalist” sözcüğünün kullanılmamasının yararlı olacağını söylüyordu (Kanbolat, 1979: 41). Diğerleri, Türk-İş Başkanı Seyfi Demirsoy ve Türk-İş Genel Sekreteri Halil Tunç idi. Dernek Başkanı Osman Nuri Torun’un anlattığına göre (Atılğan, 2000b), bu kişilere derneğin esas amacının sosyalizmi yaygınlaştırıp meşrulaştırmak olduğu anlatıldı. Demirsoy ve Tunç, bu durumda derneğin tüzüğünü imzalamaya ikna edildiler; ama daha sonraki hiçbir çalışmaya katılmadılar.

142 SKD Tüzüğü bu kitabın ekler bölümünde yer almaktadır.

yalist Kültür Derneği'nin amacını benimseyen, on sekiz yaşını bitirmiş her Türk vatandaşına, ırk, din, mezhep ve cinsiyet ayrılığı gözetilmeksizin" açık tutulmuştu. Bununla birlikte, Dernek üyeliğini düzenleyen diğer maddelerle üyelik son derece güç şartlara tâbi tutulmuştu.¹⁴³ Bu güç şartlar, öngörülen "tehlikeler" nedeniyle getirilmişti. Tehlikeler, Dernek aleyhine girişilecek iftira kampanyaları ve derneği içeriden yıkmaya yönelik faaliyetlerinden oluşuyordu (Yön, 1962b).¹⁴⁴

SKD'nin tüzüğü, tıpkı Yön Bildirisi gibi, imzaya açılmıştı. Tüzük imzacıları arasında CKMP Cumhuriyet Senatosu Grubu eski Başkan Vekili Niyazi Ağrınaslı, CHP eski Genel İdare Kurulu Üyesi ve Yön kurucularından Cemal Reşit Eyüboğlu, YTP Diyarbakır Milletvekili Recai İskenderoğlu, CHP Konya Milletvekili Fakih Özlen, CHP Hatay Milletvekili Sırrı Hocaoğlu gibi siyasetçiler; Türk-İş Başkanı Seyfi Demirsoy gibi sendikacılar; Maliye Bakanlığı Teftiş Heyeti Başkan Yardımcısı Adnan Başer Kafaoğlu, DPT Uzmanı Aslan Başer Kafaoğlu gibi bürokratlar; Yön dergisi kurucu ve başyazarlarından Doğan Avcıoğlu ve Mümtaz Soysal, Hareket gazetesi Genel Yayın Müdürü İlhami Soysal, Vatan gazetesi Başyazarı Şevket Süreyya Aydemir gibi gazeteciler; Burhanettin Uluç gibi emekli askerler; Erdoğan Alkin, Sadun Aren, Türkkaya Ataöv, Mükerrerem Hiç, Gülten Kazgan, İdris Küçükömer, Mehmet Selik,

143 Derneğe katılmak için başvuran kişi, şube yönetiminin üçte ikisinin oyuyla "aday üye" olarak kabul edilebiliyordu. Aday üyenin "üye" olabilmesi için Merkez Yönetim Kurulunun onayı zorunluydu. Kurul, gerekçe gösterilmeksizin aday üyeliğe kabul edilmiş kişinin üyeliğini reddedilebiliyordu.

144 Tüzüğün üyelik konusundaki sınırlayıcı maddeleri göz önünde tutulduğunda SKD'nin bir yığın örgütü olarak tasarlanmadığı anlaşılıyor. Bu nedenle, derneğin üyeleri çoğaltmak gibi örgütsel hedefleri yoktu. Bununla birlikte Lipovsky, SKD'nin 1965'teki üye sayısının 5 bini bulunduğunu iddia ediyor ve bu sayıyı TİP'in 10 bin civarındaki üye sayısı ile karşılaştırarak derneğin siyasal gücüne işaret ediyor (1992: 87). Lipovsky, bu bilgiyi nereden aldığını belirtmiyor. Aytemur da bir kaynağa dayanmaksızın SKD üye sayısını 5 bin olarak açıklıyor. Bu kaynaklar dışında SKD'nin üye sayısı hakkında bir bilgiye rastlamadım. Fakat, derneğin bir yığın örgütü olmadığı düşünülürse Lipovsky ve Aytemur'un üye sayısı konusunda verdiği bilgilerin tartışma götürür olduğu anlaşılabilir.

Cahit Tanyol, Yahya Kanbolat gibi akademisyenler bulunuyordu. Ayrıca, MİT ajanı Mahir Kaynak da, "İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi asistanı" sıfatıyla Tüzüğe imza atanlar arasındaydı.

Tüzük imzacılarının tamamı, aynı zamanda derneğin kurucularıydı.¹⁴⁵ Profesör Nurettin Şazi Kösemihal, 27 Mayıs Fikir Kulübü İkinci Başkanı Nihat Türel ve Diyarbakır Bölgesi Tabip Odaları Başkanı Tarık Ziya Ekinci gibi isimler de kurucular listesine sonradan dahil oldular (Yön, 1962a). Kurucu üye sayısı 41 olan SKD, 1963'ün ilk günlerinde resmen faaliyetlerine başladı.¹⁴⁶

SKD, kuruluşunu takiben yöneticilerini de belirledi. DPT eski Müsteşarı Osman Nuri Torun Başkan, Sosyal Planlama Dairesi eski Başkanı Necat Ender Genel Sekreter seçilmişti. DPT İktisadi Planlama Dairesi eski Başkanı Atilla Karaosmanoğlu "araştırma ve dokümantasyon işleri"ni, Doğan Avcoğlu "yayın ve konferans işleri"ni, Sırrı Hocaoglu ve Cemal Reşit Eyüboğlu "teşkilatlanma işleri"ni, Adnan Başer Kafaoğlu "mali işler"i, Güney Özcebe "muhasipliği", Cahit Tanyol da "koordinasyon işleri"ni üstlenmişti (Yön, 1962a). SKD'nin planlanan başlıca faaliyetinin konferanslar düzenlemek ve yayınlar yapmak olduğu düşünülürse, Merkez Yönetim Kurulunun "kilit" noktasında Doğan Avcıoğlu bulunuyordu.

Yankıları

SKD'nin kuruluşu, yurdun çeşitli yerlerinde ilgiyle karşılandı. Yön'ün yazdığına göre (1962a), Diyarbakır, Muş, İzmir, Bursa ve İstanbul gibi illerden ve Ayvalık'tan şube açma teklifleri dernek merkezine iletildi. İstanbul'dan 200 öğrenci derneğe üye olmak için topluca müracaat etti.

145 SKD'nin kurucular listesi bu kitabın ekler bölümünde mevcuttur.

146 Derneğin, resmen hangi gün kurulduğunu kesin olarak tespit edemedim. Derneğin kuruluşunu haber veren Yön'de bir tarih belirtilmiyor. 9 Ocak 1963 tarihli *Milliyet* gazetesi, Derneğin kuruluşunu birinci sayfasından "Sosyalist Kültür Derneği Başkanlığına Torun Getirildi" başlığıyla duruyor, fakat o da kuruluşla ilişkin kesin bir tarih vermiyor. Mümtaz Soysal (1988: 2022), Derneğin 1963'ün ilk günlerinde kurulduğunu söylüyor. Hikmet Özdemir ise, (1986: 57) SKD'nin "1962 yılı sonunda" kurulduğunu öne sürüyor. Mevcut bilgiler göz önüne alındığında Derneğin "1963'ün ilk günlerinde" kurulduğu anlaşıyor.

Basın, derneğin kuruluşuna geniş yer ayırdı. 9 ve 10 Ocak 1963 tarihli sayılarında SKD ile ilgili haberlerine birinci sayfasında yer veren *Milliyet* gazetesi, 10 Ocak tarihli başyazısını da bu konuya ayırdı. *Milliyet* Başyazarı Abdi İpekçi “Durum” adlı köşesinde, SKD’nin ümit veren bir başlangıç yaptığını belirtiyor ve bu ümidi iki nedene bağlıyordu. İpekçi’ye göre, ilk olarak SKD’nin yöneticileri “itidalli görüşleriyle tanınan, aşırı fikirlere iltifat etmeyen, ilmî ve ciddi hüviyetleriyle tanınan kimseler”di. İkinci olarak, “demokratik sosyalizm”e inanan dernek, özel teşebbüsü bütünüyle reddetmeyerek Batı demokrasilerinde “ortanın solu” olarak anılan sosyalist ve işçi partileri ile bir paralellik gösteriyordu. İpekçi, o günkü başyazısında “bu bakımdan derneği her türlü sosyalist görüşe yapıldığı gibi ‘komünistlik’le damgalamaya, teşebbüsü zararlı görmeye ve göstermeye hazırlananların elinden böyle bir istismar imkânı kesinlikle alınmıştır” diyordu.

İlhami Soysal’ın aktardığına göre (1966: 11), SKD’nin kuruluşu, *Vatan* gazetesi ve *Akis* dergisi tarafından da olumlu karşılandı. Bu gazete ve dergi, derneğin kuruluşunun Türkiye’deki sol hareketler bakımından ileri bir adım olduğunu belirten yazılar yayımladı.

SKD’yi “Yön dergisinin yeni teşebbüsü” olarak niteleyen *Forum*, derneğin kuruluşunu “ilgi çekici bir faaliyet” olarak değerlendirdi. Derneğin tüzüğüne ilişkin eleştirilerini sıralayan *Forum*, şunları söylüyordu: “Sosyalist Kültür Derneği’nin faaliyetlerinin, birçok karanlık noktaların aydınlatılmasında faydalı olacağı şüphesizdir.” SKD’nin, İngiliz İşçi Partisi’nin kuruluşuna zemin hazırlayan Fabian Society’yi çağrıştırdığını belirten dergi, Derneğin toplum içinde gerekli zemini hazırladıktan sonra siyasal bir parti haline geleceğini de iddia ediyordu (*Forum*, 1963).

Eskiden *Forum* dergisinin yönetmenlerinden olan Aydın Yalçın, yeni dergisi *Yarın*’da Dernekle ilgili bir değerlendirmeye yer verdi. Yalçın’a göre SKD Bildirisi ile *Komünist Manifesto* arasında önemli benzerlikler vardı. Yalçın, Bildiride yer alan “Türk sosyalizmi, kişiyi ve emeği en büyük değer sayan ...” diye başlayan cümlesinin “Marksist emek-değer nazariyesinin tipik bir örneği”

olduğunu söylüyordu. Yön'ün bu değerlendirmeye cevabı "Emek en büyük değer değilse, sermaye mi en büyük değer?" şeklinde oldu (Yön, 1963c).

SKD, bazı Avrupa ülkelerindeki sosyalist kuruluşlar tarafından da ilgiyle karşılandı. Sosyalist Enternasyonal Genel Sekreteri Albert Carthy, bir mektup yazarak derneğin kuruluşunu "tarihi bir adım olarak" değerlendirdiğini bildirdi ve kuruluşa her türlü yardıma hazır olduklarını ifade etti. Alman Sosyal Demokrat Partisi, derneğe hitaben yazdığı mektubunda, ne gibi yardımlarda bulunabileceğini sordu (Yön, 1963f).

SKD'nin uyandırdığı yankılar, henüz yeni toparlanmakta olan TİP tarafından endişeyle karşılandı. Osman Nuri Torun'un anlattığına göre (Atılğan, 2000b), Genel Başkan Aybar, SKD'nin kuruluşunu takiben Torun'u o sıralarda İstanbul'da yatmakta olduğu hastanede ziyaret ederek, Derneğin kendilerine karşı bir girişim olup olmadığını sordu. Torun, böyle bir amaçları olmadığını, Derneğin amacının sosyalist fikirlerin yayılması olduğunu söyleyince Aybar, Torun'dan bu düşüncelerini TİP'in yayın organı olarak hazırlanmakta olan *Sosyal Adalet* dergisinde açıklamasını istedi. Torun, bu talebi kabul etti ve *Sosyal Adalet*'in ilk sayısında Aybar ve Torun ile yapılmış bir söyleşiye yer verildi. Torun, kendisine yöneltilen "Derneğin TİP karşısındaki tutumu nedir?" şeklindeki soruyu "Dernek, ... sosyalist düzen kurmaya yönelik ilerici hareketleri memnunklukla karşılar" şeklinde cevapladı (*Sosyal Adalet*, 1963). Aybar da "TİP'in SKD karşısındaki tutumu nedir?" şeklindeki soruya "SKD, TİP'in yanında yer aldığına şüphe etmediğimiz bir kuruluş ... Aramızda tarihsel akışın bağladığı çözülmez bağlar var" karşılığını verdi (*Sosyal Adalet*, 1963). İlhami Soysal'ın anlattıklarına göre (1966: 11), bu gelişme üzerine Aybar, SKD Genel Merkezine bir kutlama telgrafı gönderdi ve telgrafa eklediği bir metinde adları sıralanan 66 TİP üyesinin SKD kurucuları arasına alınmasını istedi. Aybar'ın bu talebi, o sırada henüz TİP'e girmemiş olan SKD yöneticisi Sadun Aren tarafından, Cemiyetler Kanunu'na uygun olmadığı gerekçesiyle "olumsuz" olarak cevaplandı; Cemiyetler Kanunu hükümlerine göre, siyasi parti üyeleri derneklerde kurucu

ve yönetici olamıyordu. TİP yönetimi bunun üzerine, “SKD’nin, TİP’in yayında yer aldığından şüphe etmeye başladılar.” Aybar, “Çalışanlar Partisi tuzağı tutmayınca, Bey takımı Sosyalist Kültür Derneği açmazı ile dolaylı olarak TİP’in karşısına çıkmıştı. Amaç aynı idi: CHP’nin denetimi altında olacak bir sol oluşturmak...” diyecekti (1988a: 202).

Örgütsel Yapısı

SKD’nin Arkara’daki genel merkezi dışında İstanbul ve Diyarbakır’da şubeleri bulunuyordu.¹⁴⁷

Yönetim yapısı hakkında daha önce bilgi verilmiş olan genel merkezin maddi giderleri dernek yöneticilerinin aralarında topladıkları paralarla karşılanıyordu. Dernek merkez yönetimi, merkez lokalin kirası ve orada hizmet veren bir kişinin maaşından oluşan bu giderleri kendileri karşılayamadıkları zaman “patron” diye hitap ettikleri Cemal Reşit Eyüboğlu’na başvuruyorlardı.

Genel merkezin temel etkinlik biçimi “Cumartesi Toplantıları” olarak adlandırılan açık oturumlar ve konferanslardı. Bu etkinlik biçimi, 1956 yılında *Forum* tarafından başlatılmıştı. *Forum*’un bir kolu olarak o dönemde kurulan Fikir Kulübü, Anglo-Amerikanların *panel discussion* pratiğini “açık oturum” olarak Türkçeleştirmiş ve bu etkinlikler üniversite çevreleri ile aydınlar arasında son derece etkili olmuştu (Küçük, 1997: 592).¹⁴⁸ Yön Hareketi de, açık oturum ve konferans pratiğinin etkinliğini kendi düşüncelerini yaygınlaştırmak amacıyla kullanmak istemişti. Bu etkinlikler, derneğin “yayın ve konferans işleri”nden sorumlu olan Avcıoğlu tarafından

147 Lipovsky (1992: 87), kaynak göstermeksizin, SKD’nin İzmir’de de şubesi bulunduğunu yazıyor. Gerek SKD yöneticileriyle yaptığım görüşmelerde gerekse kaynak taramaları sırasında Derneğin İzmir’de şubesi bulunduğu dair bir bilgi ve bulguyla rastlamadım.

148 O dönemde Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde öğrenci olan Doğan Yurdakul açık oturumların etkisini şöyle anlatıyor: “Bizim dönemimiz açık oturumlar dönemiymi. Diyebilirim ki, bizler sinemaya gitmez açık oturuma giderdik. Ve bu açık oturumlar bir dahaki açık oturuma kadar öğrenciler arasında tartışılırdı. Tartışmalar bir hafta sürerdi. Yeni açık oturum iple çekilirdi” (Atılgan, 2000h).

planlanıyordu. SKD açık oturumlarının odaklandığı iki nokta vardı: birincisi, kalkınmanın kapitalist yoldan gerçekleşemeyeceğini güncel siyasal gelişmelerin eleştirisi temelinde ortaya koymak; ikincisi Türkiye’de sosyalizme yönelişin ancak Kemalizm takip edilerek gerçekleşebileceğini göstermek.¹⁴⁹

SKD İstanbul Şubesi resmen 7 Nisan 1963’te kuruldu. Şube Başkanı, aynı zamanda 27 Mayıs Fikir Kulübü İkinci Başkanı olan Nihat Türel’di. Başbakanlık eski Müsteşarı Nihat San “teşkilatlanma ve koordinasyon” işlerini, Asaf Ertekin de sekreterlik görevini üstlenmişti (Yön, 1963e).

İstanbul Şubesinin, resmi kuruluşundan sonra, fiilen faaliyete başlayacağı gün ve ilk etkinliğinin konusunu özenle seçilmişti. Şube, 20 Mayıs 1963’te, yani 19 Mayıs’tan bir gün sonra, cumartesi günü, “Atatürkçülük ve Türk Sosyalizmi” konulu bir açık oturumla faaliyetlerine başladı. Seçilen tarih ve açık oturum konusu, Yön Hareketi’nin “İkinci Milli Kurtuluş Savaşı” olarak adlandırdığı sosyalizm aşısı yapılmış bir Kemalizm doğrultusundaki mücadele çizgisinin bütün özelliklerini yansıtıyordu; yalnız belirlenen tarih ve konu bakımından değil, aynı zamanda katılımcılarını bakımından da: Yön’ün “zinde kuvvetler” olarak adlandırdığı tabakayı oluşturan iki bin kadar asker, bürokrat, üniversite öğrencisi ve aydın SKD çatısı altında bir araya getirilmişti. Milli Türk Talebe Birliği’ne ait salonda düzenlenen ve Necat Erder tarafından yönetilen açık oturuma Doğan Avcıoğlu, Profesör Cahit Tanyol, Hatay Milletvekili Sırrı Hocaoglu, Konya Milletvekili Fakih Özlen, Atatürk Dönemi Milli Eğitim Bakanlarından Cemal Hüsnü Taray, İlhan Selçuk, Çetin Altan ve üniversiteli gençlik adına da Öcal Okay katılmıştı. Konuşmacıların üzerinde birleştiği nokta, Türkiye’nin kurtuluşunun Atatürkçülükle bağdaşan bir sosyalizm olduğuydu. Bu düşünce o gün SKD İstanbul Şubesi adına yayımlanan bildiriye şu şekilde yansımıştı: “Toplumsal mutluluğunu her türlü zümre

149 Osman Nuri Torun’un verdiği bilgiye göre (Atılğan, 2000b), SKD’nin açık oturum ve konferansları polis tarafından da takip ediliyor ve banda kaydediliyordu.

mutluluğunun üstünde gören, emeği gerçek değer sayan Türk sosyalizminin ilkesi Atatürk'ün halkçılık, devletçilik ve devrimcilik ülküsünde birleşmektedir" (Yön, 1963b).

SKD Diyarbakır Şubesi, Doktor Tarık Ziya Ekinci'nin kişisel çabalarıyla kuruldu. Ekinci, Doğan Avcıoğlu'nun Paris'ten arkadaş-ıydı. Bu iki kişi arasındaki ilişkiler Türkiye'ye dönüşlerinin ardından da devam etmişti. Ekinci, DP'ye karşı muhalefet döneminde CHP saflarına katılmış ve Diyarbakır kurultay delegesi olmuştu. Doğan Avcıoğlu da CHP Araştırma Merkezi adına parti kurultaylarına katılıyordu. Dolayısıyla, CHP kurultayları iki ismin ilişkilerinin sürmesine vesile olmuştu. Bu ilişki Yön çıkmaya başladığı zaman da devam etti; Ekinci Yön Bildirisi'nin imzacılarından- dı. Ekinci, SKD'ye nasıl katıldığını ve Diyarbakır Şubesinin nasıl kurulduğunu ise şöyle anlatıyor:

Yön'e bir mektup yazmıştım. Bu mektubuma karşılık olarak Doğan da bana bir mektup yazdı. O mektup da, Sosyalist Kültür Derneği adlı bir dernek kurmak istediklerini ve beni de Derneğin kurucusu yapmak istediğini yazıyordu. Bu öneriye kabul ettim ve Doğan bana kurucu üye olabilmek için gereken evrakları gönderdi. Böylece Doğan beni SKD'nin kurucuları arasına aldı. Ondan sonra, ben, Diyarbakır'da SKD şubesi açılmasını önerdim. Doğan da bunu tasvip etti ve 'Diyarbakır'da da şubemizin açılması iyi olur' dedi. 1963'ün Mart ayında SKD'nin Diyarbakır şubesini kurmuş olduk (Atılğan, 2000f).

Başkanlığını Tarık Ziya Ekinci'nin yaptığı SKD Diyarbakır Şubesi'nin kurucuları ve ilk üyeleri arasında şu isimler vardı: Patoloji mütehassısı Dr. Fahrettin Koparal, avukat Tahsin Ekinci, inşaat mühendisi Hüseyin Akar, avukat Edip Altınakar, avukat Fikret Asena, avukat Arıkan Özdemir, avukat Dr. Canip Yıldırım, gazeteci Sabri Şençi, öğretmen Mehmet Özkan, öğrenci Abdülkadir Öztürk, matbaa ustası Nazım Sönmez, öğretmen Haluk Tan, öğretmen Cuma Zengin, makine ustası Şükrü Laçın (Yön, 1963d).

Faaliyetlerini kent merkezindeki bir iş hanında sürdüren SKD Diyarbakır Şubesinin ilk etkinliği, Diyarbakır Tüccarlar Kulübü'nde Sadun Aren'in "Günümüz Gerçekleri ve Sosyalizm"

konulu konferansıyla başlayan açılış toplantısıydı. Bu toplantıya Zırhlı Tugay Kurmay Başkanı ve çok sayıda subay da üniformalarıyla katıldı (Yön, 1963d). Ekinci'nin verdiği bilgilere göre (Atılğan, 2000f), davetli 4-5 bin kişinin yaklaşık yedi yüzünün katıldığı bu toplantının davetsiz misafirleri de vardı. Necmettin Erbakan liderliğindeki Milli Görüş Hareketi'nin önemli simalarından, dönemin Diyarbakır Devlet Su İşleri Müdürü Recai Kutan ve bir grup arkadaş, toplantıya "sabotaj" amacıyla katılmış ve Sadun Aren'e "provokatif sorular" yöneltmişlerdi.

SKD Diyarbakır Şubesi'nin faaliyetleri TİP'in çalışmalarıyla iç içeydi. Örneğin TİP Diyarbakır İl Başkanı Tahsin Ekinci, aynı zamanda SKD yöneticisiydi. Başkan Tarık Ziya Ekinci de bu görevini TİP Diyarbakır Yönetim Kurulu üyeliği göreviyle birlikte yürütüyordu. Şubenin başlıca faaliyeti İstanbul ve Ankara'da olduğu gibi, hafta sonu düzenlenen konferanslardan oluşuyordu. Yaklaşık 50 kişinin katıldığı bu toplantılarda sosyalizmin ve ülkenin sorunları tartışılıyordu. Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun olup Diyarbakır'a görevli olarak gelen memurlar da SKD çalışmalarına katılıyor ve belirlenen konularda konferanslar veriyorlardı. SKD'nin Diyarbakır'daki etkinliği 1965 genel seçimleriyle birlikte söndü. Tarık Ziya Ekinci ve arkadaşlarının TİP'in Doğu ve Güneydoğu illerindeki örgütlerini kurmak üzere yoğun bir çaba içine girmeleriyle aksamaya başlayan SKD etkinlikleri, Ekinci'nin milletvekili seçilerek Ankara'ya gitmesinin ardından durdu (Atılğan, 2000f).

Kapanışı

SKD, Yön Hareketi'nin, parlamenter rejim içinde mücadele hattını benimsediği bir döneminin ürünüydü. Amacı, Kemalizmden kaynaklanan ve sosyalizme açılan bir programa sahip parti oluşturmaktı. Dernek, bir yandan bu türden bir sosyalizm kavrayışını yaygınlaştırmak bir yandan da etkinlikleriyle bir araya getirdiği asker ve sivil aydınlarla gençliği bir parti kuruluşuna doğru hazırlamak amacıyla kurulmuştu. Yön Hareketi, 1965 seçimlerini takiben Türkiye gibi ülkelerde parlamenter yolun sosyalizme kapalı olduğuna kanaat getirip kendi içinde bölündükten sonra SKD'nin işlevi de

ortadan kalkmış gibi görünüyordu. Akım içinde önce bir dernekle sosyalizme öncülük edecek kadroları bir araya getirmek, sonra da bu kadrolar aracılığıyla kitlelerin desteğini kazanarak iktidara yürümek perspektifinden uzaklaşılması ve parlamenter olmayan yollardan iktidara gelme yönelişinin hâkim olması sürecinde SKD de işlevini yitirmeye başladı. Mümtaz Soysal'ın deyimiyle "Yön dergisi 'yön' değiştirince SKD'ye katkıda bulunanlar da yavaş yavaş çekildiler ve dernek söndü" (Atılğan, 2000g). Derneğin sesi, saptayabildiğim kadarıyla, 1968 10 Kasımı'nda SKD Merkez Yönetim Kurulu Üyesi Mümtaz Soysal'ın yaptığı bir basın açıklamasıyla, son kez çıktı. Soysal, Atatürk'ün ölüm yıldönümünde yaptığı açıklamasında "Biz, Atatürk'ü tekrarlamayı değil, onun ortaya attığı bağımsız Türkiye ve halk egemenliği ilkelerini tam olarak gerçekleştirmeyi amaç ediniriz" diyordu (Ahmad ve Ahmad, 1976: 356-357).

YÖN YAYINLARI

Yön Yayınları, Yön Hareketi'nin hemen hemen SKD ile eşzamanlı olarak oluşturduğu bir kurumdur. Daha önce belirtildiği gibi, SKD'nin amaçlarından biri, "sosyalizmi kitaplar yoluyla da yaymak"tı. Yayınevinin kuruluşu, SKD'nin bu amacı çerçevesinde tasarlanmış olabilir. Yön Yayınları'ndan çıkan bütün kitaplar, Yön Hareketi'nin Türkiye aydınları arasında açmak istediği tartışmaların çerçevesini çizer nitelikteydi. Bu bakımdan, söz konusu kurumun işlevinin akımın Türkiye için önerdiği toplum projesinin tartışılıp yaygınlaştırılması olduğu söylenebilir.

Yayınevinden çıkan kitapların hemen hepsinin Doğan Avcıoğlu'nun "önsöz"leriyle yayımlandığı göz önünde bulundurulursa, basılacak kitapların seçiminin de daha çok onun tarafından yapıldığı tahmin edilebilir. Yayınevinin teknik işlerini ise, aynı zamanda Yön'ün basım işlerini de üstlenen, Hamdi Avcıoğlu yürütüyordu. İlhami Soysal'ın belirttiğine göre İstanbul'da Kurulu bulunan yayınevinin üç ortağı vardı: İlhami Soysal, Hamdi Avcıoğlu ve Doğan Avcıoğlu (Soysal, 1986). Diğer Yön kurucuları Mümtaz Soysal ve İlhan Selçuk ise yayınevi faaliyetlerine doğrudan katılmamışlardı (Atılğan 2000a; 2000g).

Yön Yayınları'nın ilk kitabı, Niyazi Berkes'in, adını *Yön* için hazırladığı yazı dizisinden alan *200 Yıldır Neden Bocalıyoruz?* adlı eseri idi. Yön'ün "yılın en önemli incelemesi" olarak tanıttığı kitap, 1963 yılında basıldı. Osmanlı İmparatorluğu'nun gerileyiş ve çöküş nedenlerini Türk düşünce dünyasının özellikleri ve Batı ile ilişkileri bakımından ele alan bu çalışma, Yön Hareketi'nin Kemalizm konusundaki temel tezlerine kaynaklık etmişti.¹⁵⁰ Kemalizmin, Türk-Osmanlı toplumunun 200 yıldır sürdürdüğü modernleşme çabalarının doğru yolunu bulması anlamına gelen "tarihsel bir olay" olduğunu öne süren Berkes'e göre (1963a), Kemalizmin üç önemli yanı bulunuyordu. Bunlardan birincisi "ulusçuluk"tu. Ulusçuluk, yeni rejimin ulusal bağımsızlığa, halk egemenliğine, cumhuriyet hükümetine ve din-devlet ayırımına dayanmasını çerçevesiyordu. Berkes açısından Kemalizmin ikinci önemli yanı, "devrimcilik"ti. Devrimcilik, yeni ulusal devlet prensibi ile uyuşmayan bütün eski örgütlenmelerin ortadan kaldırılmasını yönlendiren ilkeydi. Kemalizmin üçüncü ayırt edici yanının "devletçilik" ilkesinde ifadesini bulan "ulusal kalkınma" olduğunu savunan Berkes açısından, Kemalizmin çağdaş uygarlık hedefine ulaşamamasının temel nedeni, bu ilkenin cumhuriyet kadroları tarafından kavranamamış olmasıydı. Berkes'in, Türkiye'de sosyalizmin Kemalizmin bu eksik yanını tamamlama çabası olarak gelişebileceğine ilişkin ana savı, Yön Hareketi'nin Kemalizmden kaynaklanan sosyalizm kavrayışı ile tam bir uyum içindeydi. Yön Yayınları'nın, ilk kitap olarak Berkes'in bu çalışmasını seçmesinin nedenlerinin başında bu durumun geldiği açıktır.

150 Emin Türk Eliçin, Niyazi Berkes'in Yöncü tezlerin şekillenmesindeki etkisi konusunda şöyle demektedir: "... Prof. Niyazi Berkes, YÖN'cülüğün ekonomik tezine pek yeni bir şey katmış sayılmazsa da, Kemalizmi alabildiğine genişletip geliştirerek, ondan sosyal ve kültürel bütün alanları kavrayan pan-kemalist bir felsefe, bir dünya görüşü çıkarmak istemiştir. Bu denemenin tarihsel gerçeklere ne derece uygun düştüğü, sağlam ve tutarlı bir dünya-görüşü olup olmadığı tartışma konusu yapılabilir, ama sayın profesörün şimdiye dek kimsenin dokunmadığı birçok noktalarda kendisine özgü görüşler ve düşünceler getirdiği şüphesizdir. Yöncülüğü böylesine besleyip zenginleştirdiğinden dolayı baş YÖN'cüyü haklı olarak çok sevindirniştir" (1996: 218).

Niyazi Berkes'in, *200 Yıldır Neden Bocalıyoruz?* adlı çalışmasının bir devamı olarak yine Yön için hazırladığı ikinci yazı dizisinin derlenmesinden oluşan *Batıcılık, Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler* adlı yapıtı, Yön Yayınları'nın ikinci kitabıydı. Berkes'in bu çalışması, "Batıcılık" sorununa odaklanmıştı. Bu çalışmanın ana tezi, toplumların geri kalmışlığının ancak iktisadi ve sosyal yapılarının devrimci bir şekilde değiştirilmesi sonucu aşılabileceği, Batıcılık akımının ise bunu imkânsız kıldığıydı (Berkes, 1965a). Bu kitap, Yön Hareketi'nin, Batı emperyalizmi karşısında bağımsızlık temelli milliyetçilik kavrayışının Türk-Osmanlı tarihi açısından derinlemesine tartışıldığı bir çalışmaydı ve akımın düşünce kalıplarını değiştirmek istediği "toplumun yön verici kuvvetleri" üzerinde bir etki yapabilirdi.

Nâzım Hikmet'in şiirlerini Türkiye'de ilk kez yayımlayan Yön, onun *Kurtuluş Savaşı Destanı* adlı kitabını yayınevinin üçüncü kitabı olarak basmıştı. Herhangi bir açıklama ya da önsözün bulunmadığı kitap (1965), yukarıda tartışıldığı üzere, Yön Hareketi'nin "en büyük milliyetçilik sosyalizmdir" tezini dayandığı kaynaklardan biriydi; Türk Milli Kurtuluş Savaşı'nın en güzel destanının sosyalist bir şair tarafından yazılmış olması tesadüf sayılamazdı. Mümtaz Soysal'ın belirttiğine göre (Atılgan, 2000g), yayınevinin bu kitabı basmaktaki amaçlarından biri de, satışından elde edileceği tahmin edilen gelirle başka kitapların yayımına olanak yaratmaktır.

Yön Yayınları'nın 1965 yılı içinde yayımladığı iki kitap daha vardı. Bunlardan biri, mevcut çalışmanın ikinci bölümünde ele alınmış olan Roger Garaudy'nin *İslamiyet ve Sosyalizm* adlı çalışması, diğeri, Pierre Jalée adlı Fransız araştırmacının *Yoksul Ülkeler Nasıl Sömürülüyor?* başlıklı kitabıydı. "Üçüncü dünya" ile emperyalizm arasındaki ekonomik ilişkileri verilere dayanarak göstermeyi amaçlayan kitap, az gelişmiş ülkelerde temel çelişmenin işçi sınıfı-burjuvazi arasında değil, emperyalizm-ulus arasında yaşandığı ve bu ülkelerin sosyalizme ancak bağımsızlık savaşını kazanarak ulaşabilecekleri tezini işliyordu. Yön Hareketi'nin Türkiye'nin sosyalizme doğru atacağı ilk devrimci adımın emperyalizme karşı bağımsızlık mücadelesi olduğunu söyleyen tezini verilerle destek-

leyen kitap, Doğan Avcıoğlu tarafından “bütün Türk aydınlarının kitaplığında bulunması gereken bir yapıt” olarak okuyuculara tavsiye ediliyordu (1965b).

Yves Lacoste’un, *Sınıf Açısından Azgelişmişlik* adlı araştırması da, Doğan Avcıoğlu’nun ilk eşi Sevil Avcıoğlu (Yurdakul) tarafından Türkçe’ye çevrilerek, Yön Yayınları tarafından basılmıştı. Azgelişmiş ülkelerin Batı ülkelerinden farklı olan toplumsal yapılarını kalkınma sorunu etrafında irdeleyen kitap, bu ülkelerin kalkınamayışının temel nedeninin emperyalist sömürgecilik olduğunu göstermeye çalışıyor; çıkış yolunun emperyalizme ve onunla işbirliği halinde olan sınıflara karşı bir devrimle mümkün olabileceğini kanıtlamaya çalışıyordu. Doğan Avcıoğlu, bu kitaba yazdığı “Önsöz”de, “Üçüncü Dünyanın Batı toplumlarından farklı bir sosyal yapısı vardır. Kalkınma davası, her şeyden önce, bu sosyal yapının evrimi içinde anlaşılmasına bağlıdır ... Lacoste’un araştırması, bu yolda atılmış bir ilk adım sayılabilir. Kalkınma davamızı aydınlatacak derinlemesine araştırmaları, Türk sosyologları, ekonomistleri ve tarihçileri yapacaklardır” diyordu (1966a).

Doğan Avcıoğlu, bu çağrısını, kitabın yayımlanmasını takiben, Profesör Berkes’e de ilettili ve ondan kitapta ele alınan azgelişmişlik sorununu Türkiye açısından ele alan bir dizi hazırlamasını istedi (Berkes, 1966). Berkes de, Avcıoğlu’nun bu istediği üzerine, “Azgelişmişliğin Tarihsel Nedenleri” başlıklı kitap hacmine yakın bir incelemeyi Yön’de tefrika etti. Berkes’in bu incelemesi, Lacoste’un bir Batılı gözüyle incelediği azgelişmişlik sorununu, Marksizan bir çerçeve içinde ve bütünüyle Türk-Osmanlı tarihinin özgün koşullarını eksene alarak eleştirel bir şekilde analiz ediyordu. Berkes’in, Yön’ün 182 ve 187’nci sayıları arasında yayımlanan incelemesi, Yön Hareketi’nin, Marksist teorinin ülkenin özgün koşulları dikkate alınmaksızın Türkiye’ye uygulanamayacağına dair yaklaşımının bir örneğini oluştuyordu.

Paris’teki Fondation Nationale des Sciences Politiques’te araştırma görevlisi olan Hélène Carrière d’Encausse ve Stuart Schram tarafından hazırlanan *Asya’da Marksizm ve Milliyetçilik* adlı çalışma, 1966’da, Yön Yayınları’ndan çıkan bir başka kitap oldu.

Kitap, bağımsızlık savaşlarını takiben sosyalist bir yöneliş içine giren Asya, Afrika ve Güney Amerika ülkelerinde Marksizmin gelişimini ve bu ülkelerde milliyetçilik akımı ile sosyalizmin hangi temellerde eklemlendiğini çözümlüyordu. Kitabın bir başka niteliği, “ara tabakalar” olarak adlandırılan asker ve sivil aydınlarla bürokratların bu ülkelerde, Batı’da olduğunun aksine, ilerici bir rol oynayabildikleri tezini işlemesiydi. Yön Yayınları’nın bu kitabı yayımlamayı tercih etmesinin nedenlerinden birinin, o dönemde Sencer Divitçioğlu’nun *Asya Tipi Üretim Tarzı ve Azgelişmiş Ülkeler* adlı çalışmasıyla “kapıkulu” olarak tanımladığı “ara tabakalar”ın Türkiye’de devrimci bir rol oynayamayacaklarına ilişkin tezine dolaylı bir cevap verme isteği olduğu düşünülebilir. Nitekim, Doğan Avcioğlu, bu kitaba yazdığı “önsöz”de “Aydınlarımızı son zamanlarda ilgilendirmeye başlayan Asya tipi üretim biçimi hakkında da, Marx ve Engels’ten itibaren ilgi çekici tahlillere yer veren kitabın ... memleketimizdeki sosyalizm tartışmalarına bir aydınlık getireceği inancındayız” diyordu (1966b).

Yön Yayınları’nın bastığı son kitap, M. Fahri’nin *Amerikan Harp Doktrinleri* başlıklı çalışmasıydı. Yön tarafından “asker ve sivil aydınlarımızın mutlaka okuması gereken kitap” olarak takdim edilen çalışma, “mazlum milletler arasında ilk kurtuluş savaşını veren Mustafa Kemal Türkiye’sinin Wall Street-Pentagon ikilisinin her planda egemenliği altına nasıl düştüğünü” anlatmaya odaklanmıştı. Kitap, “Hür Dünya, NATO, Truman Doktrini gibi kavramların arkasında yatan gizli emelleri” sergilemeyi amaçlıyordu (Fahri, 1966). Yayınevi, kitabı basarken, aydınlar arasında antiemperyalist bilincin gelişmesine katkıda bulunacağını düşünmüş olabileceği gibi, özellikle subayların Amerika’ya karşı tepkilerini de artırmak istemiş olabilir.

Türkiye’de sol yayıncılığın 1960 sonrasında gelişmeye başladığı ve birçok Marksist kitabın bu dönemde çevrilerek Türkçe’ye kazandırıldığı düşünüldüğünde, Yön Yayınları’nın bu alanda özgün bir yere sahip olduğunu saptamak mümkün görünüyor. Yön Yayınları, örneğin Sol Yayınları gibi, dönemin diğer yayınevlerinden farklı olarak, klasik Marksist kitapların tercümesine dayalı bir fa-

aliyet içinde değildi. Yayınevi, doğrudan doğruya Yön'ün Türkiye üzerine tezlerini destekleyen yabancı araştırmacıların yapıtlarının belirli bir plan dahilinde çevirisine ve Türkiye'nin özgün koşullarını antiemperyalizmden kaynaklanan bir sosyalizm perspektifiyle çözümleyen çalışmaların yayımlanmasına odaklanmıştı. Bu bakımdan Yön Yayınları'nın, Yön Hareketi'nin siyasi ve düşünsel performansında örgütsel bir rol oynadığı ileri sürülebilir.

DEVİRİM

Devrim, Yön-Devrim Hareketi'nin doğrudan doğruya ihtilâlcı yoldan iktidarı ele geçirme stratejisini benimsediği dönemin bir ürünüdür. Nasıl ki Yön adı, Doğan Avcıoğlu ve arkadaşlarının siyasal hayata bağımsız olarak ilk adımlarını attıkları dönemdeki amaçlarını yansıtan bir ifadeyse, *Devrim* adı da benzer bir içeriğe sahiptir. Yön, Türkiye hangi yoldan giderse kalkınabilir, sorusuna cevap aramak amacıyla çıkarılmıştı. *Devrim* ise bu soruya verilen cevapların nasıl hayata geçirilebileceğini ima eder. Doğan Avcıoğlu, iki dergisini mukayese ederken şöyle der: "1960'larda Yön'le Türkiye'nin yönünü belirledik. *Devrim*'le devrimi yapacağız" (Cemal, 1999: 204).

Genel Bilgiler

Haftalık *Devrim*, 21 Ekim 1969'da yayın hayatına başladı. Bununla beraber onun çıkışına çok daha önceden, daha Yön kapatılmadan bir yıl kadar önce, karar verildi. İlk başta günlük gazete olarak ve 1968 ortalarında yayımlanması düşünülmüyordu.¹⁵¹ Bunu,

151 Haftalık *Devrim*'i gazete mi yoksa dergi mi olarak tanımlamak gerekir; cevaplanması zor bir sorudur. Gazete boyutlarında yayımlanması ve Yön'deki fikri ağırlığa sahip olmaması, onu "gazete" olarak adlandırmamızı gerektirmiş gibi görünüyor. Ama öte yandan şekli özelliklerinin dışında tam bir gazete olmayışı da ona "dergi" dememizi koşullandırıyor. Belki de *Devrim*'i M. Kutlay'ın dediği gibi "gazete tipi dergi" diye tanımlamak en uygunudur. *Emek* dergisinde *Devrim* eleştirisi yazan Kutlay şöyle diyor: "Yön'ün kapanışından bu yana sürekli olarak sözü edilen 'Doğan Avcıoğlu'nun gazete tipi dergisi' nihayet çıkmıştır" (1969: 8).

Doğan Avcıoğlu'nun Attilâ İlhan'a yazdığı 26 Haziran 1967 tarihli mektubundaki şu satırlardan anlamak mümkün oluyor:

... -kulağınıza gelmiş olmalı- *Yön*'ü gündelik bir gazete yapma çabasındayız ... Günlük bir gazete gerçekleştirmenin hayli güç ve engellerle dolu yolunu bilmiyor olamazsınız. Ama bu konuda büyük bir boşluk ve ciddi bir *sol* gündeliğe büyük ihtiyaç var. Haftalık dergi, hızlanan olaylara yetişmeğe yetmiyor. Gazetenin hazırlığı, öyle sanıyorum ki, bizi en az 5-6 ay uğraştıracaktır. ... Günlük gazete işini -evdeki hesapların çarşıya uymasıyla- gerçekleştirtince yardımlarınıza büyük ihtiyacımız olacak (Sarmaşık, 2001: 345-346),

Evdeki hesabın çarşıya uymadığı anlaşıyor; *Devrim* ne düşünülen periyotta ne de planlanan tarihte çıkıyor.

Devrim'in kurucuları, Mümtaz Soysal eksiğiyle, *Yön*'ü kuran kişilerdi. Künyeye göre, gazetenin sahibi, *Yön*'ün de sahibi olan Cemal Reşit Eyüboğlu, genel yayın müdürü Doğan Avcıoğlu, yazı işleri müdürleri Uluç Gürkan ve Hasan Kaya Cemal'di. Gürkan ve Cemal, yazı işleri müdürlüğü görevini dönüşümlü olarak yapıyorlardı; tek sayılarda Gürkan'ın, çift sayılarda Cemal'in adı künyede yazı işleri müdürü olarak yer alıyordu. Doğan Avcıoğlu'nun *Devrim*'in yazı işleri müdürlüğünü üstlenmeyişi sebebi, dergi hakkında çok sayıda dava açılacağıının tahmin edilmesi idi. Bu formülle, Avcıoğlu'nun mahkemelere giderek zaman kaybetmesi önlenmek istenmişti (Cemal, 1999: 206). Gazetenin teknik hazırlıkları *Yön*'de olduğu gibi Hamdi Avcıoğlu tarafından yürütülüyordu (Atılğan, 2000j). Yayımlanışının ilk döneminde Doğan Yurdakul da gazete-ye haber ve röportajlarıyla katkıda bulunuyordu (Atılğan, 2000h).

Gazete boyutlarında çıkan *Devrim*'in ilk sermayesi Cemal Reşit Eyüboğlu tarafından konulmuştu.¹⁵² Ankara'da hazırlanıp basılan gazete, daha sonra satış gelirleriyle kendisini finanse etti. İlk sayıdaki 50 binlik tiraj, giderek 20 bine kadar düştü; 27 Nisan 1971 tarihli 79'uncu ve son sayısına gelindiğinde 15-20 bin civarında basılıyordu (Atılğan, 2000j). Reklâm ve ilan gelirleri yok denecek

¹⁵² Bir iddiaya göre General Cemal Madanoğlu da gazetenin finansmanına 30 bin lira ile katılmak istemiş, ancak bu öneri kabul edilmemişti (Boğaziçi Yayınları, 1973: 50).

kadar azdı. Yalnızca Basın İlan Kurumu ile bazı solcu dergi ve yayınevlerinin ilanlarını alabiliyordu.

Sekiz sayfa olarak yayımlanan gazetenin birinci sayfasında, haberler dışında, iki sabit köşe bulunuyordu. Bunlardan birincisi "Bakış" başlıklı başyazıydı ve Doğan Avcıoğlu tarafından yazılıyordu.¹⁵³ İkinci sabit köşe, "Politika Kulisi" başlığını taşıyordu. Güncel politik gelişmelerin yorumlarından ve kaynağı belli olmayan haberlerden oluşan bu köşe de Avcıoğlu tarafından hazırlanıyordu (Cemal, 1999: 267). Arka sayfa, Doğan Avcıoğlu'nun daha sonra *Devrim Üzerine* adıyla yayımlanacak olan kitabını oluşturan yazılara ve başka uzun incelemelere ayrılmıştı. İki, üç ve beşinci sayfalarda yurttan haberler ve röportajlar, dördüncü sayfada kültür ve sanat haberleri ve eleştiri yazıları, altıncı sayfada da dünyadan haberler yer alıyordu. Sayfaların tepesinde yer alan klişeler öyle hazırlanmıştı ki, her biri ilk bakışta bir slogan gibiydi. Bir tarafta sayfanın, öteki tarafta gazetenin adı yer alıyordu. Örneğin dördüncü sayfanın adı "Kültürde" idi ve bunun tam karşısında yer alan *Devrim*'le birlikte okunduğunda "Kültürde Devrim" şeklinde bir slogan haline geliyordu.

Her sayısının hazırlanışında belirleyici rolü, tıpkı *Yön*'de olduğu gibi, Doğan Avcıoğlu üstlenmişti. Hasan Cemal, bu konuda şunları söylüyor:

... Doğan Bey ... dergiyi neredeyse baştan sona kendisi yazardı. Sabah vakti gazete ve dergileri okumaya koyulduğunda aynı anda dergiyi de orasından burasından yazmaya koyulurdu. Dergiye girecek bütün yazıları istisnasız gözden geçirir, okur, düzeltir, bazı yerlerini yenisinden yazardı (1999: 204).

Haber kaynakları arasında, ağırlıklı olarak devlet bürokrasisinde çalışan kişiler bulunuyordu. Devlet Planlama Teşkilatı'ndan Emin Çölaşan ve Ali Nejat Ölçen bunlardan bazılarıydı (Cemal, 1999: 210). DPT İktisadi Plaânlama Dairesi Başkanı Hikmet Çetin

153 Doğan Avcıoğlu, 12 Mart'tan kısa bir süre sonra, "kalp rahatsızlığı nedeniyle" Antalya'ya gittiği için (Cemal, 1999: 263) gazetenin son üç sayısındaki başyazılar *Devrim* imzasıyla yayımlandı.

de, hemen her hafta, *Devrim*'e dosyalar halinde haber ve doküman yollayan kişilerden birisiydi (Atılğan, 2000h).

Yazar Kadrosu ve Okur Kitlesi

Devrim'in *Yön*'e göre daha geniş bir yazar kadrosuyla çıkarılması düşünülmüştü. Avcioğlu, dergi yayına başlamadan önce Fikret Otyam'la yaptığı söyleşide bu konudaki niyetlerini şöyle ifade etmişti: "*Devrim*'i daha geniş bir kadroya dayanan düzende hazırlayacağız" (Otyam, 2000: 282). Fakat, bu plan gerçekleşmedi ve gazete *Yön*'e göre daha dar bir yazar kadrosunu etrafında toplayabildi.

Devrim yazarlarının üç grupta toplanması mümkündür. Birinci grupta, başta Doğan Avcioğlu olmak üzere İlhan Selçuk¹⁵⁴, İlhami Soysal, Uluç Gürkan, Hasan Cemal gibi derginin kurucu kadrosu ile Çetin Altan, İlber Ortaylı, Uğur Mumcu, Oktay Akbal, Nejat Özön, Nimet Arzık gibi sık yazarlar bulunuyordu.

İkinci grupta yer alanlar Muammer Aksoy, Bahri Savcı, Şevket Süreyya Aydemir, Türkçü Atatöv, Aslan Başer Kafaoğlu, İbrahim Çamlı, Rauf Mutluay, Doğan Hızlan, Cevdet Kudret, Metin And, Konur Ertop, Ceyhun Atuf Kansu, Adalet Ağaoğlu, M. Başaran, Güngör Dilmen, Ömer Faruk Toprak, Şiar Yalçın, Erol Toy gibi "düzensiz" yazarlardı.

Cemal Madanoğlu, Osman Köksal, Dünder Seyhan, Mucip Ataklı, Suphi Göksoytrak, Yılmaz Akkılıç, Kemal Tüfekçioğlu gibi asker orijinli kişiler üçüncü grup yazar kadrosunu oluşturuyordu. Bu kişiler de *Devrim*'in "düzensiz" yazarlarıydı.

Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın şiirlerine her sayısının birinci sayfasında yer veren gazetenin çizer kadrosu Turhan Selçuk, Tonguç ve Eflatun Nuri'den oluşuyordu.

Uluç Gürkan'ın verdiği bilgiye göre (Atılğan, 2000j), gazetenin okur kitlesi esas olarak ordu mensupları, parlamenterler, aydınlar ve gençlerden oluşuyordu. Dönemin Başbakanı Süleyman Demi-

¹⁵⁴ İlhan Selçuk, 3'üncü bölümde belirtilen nedenlerle, bir süre sonra *Devrim*'den ayrıldı. Selçuk, Doğan Avcioğlu'nun dergiden ayrılması üzerine "Noktalama" adlı köşesine dönerek dergi kapatılıncaya kadar yazmaya devam etti.

rel, *Devrim*'in askerlerin en çok okuduğu yayın organlarından biri olduğunu belirterek şunları söyleyecekti: “*Devrim* gazetesi orduda çok okunuyordu. 1969’da Fethiye’den Bodrum’a gitmek üzere jandarma botuna bindim. Güvertede otururken deniz tuttu. Uzana-yım diye komutanın odasına çıktım. Baktım *Ant* ve *Devrim* gazetesi var” (aktaran Cemal, 1999: 26).

Devrim, Yön gibi hakkında çok sayıda dava açılan bir yayın organıydı. Bu davaların sayısı net olarak bilinmiyor. Fakat, Hasan Cemal’in söyledikleri bir fikir verebiliyor: “*Devrim* dergisi kapanınca Uluç da ben de yüzlerce davayla karşı karşıya kalmıştık” (Cemal, 1999: 267). *Devrim* hakkında “yüzlerce” davadan en ilgi çekici olanlarından birinin, sivil savcılığın kendini yetkisiz sayarak Kara Kuvvetleri Askerî Savcılığı’na havale ettiği dava olduğu söylenebilir. “Askeri kışkırtma” gerekçesiyle açılan bu dava, basın suçlarıyla ilgili davalara askeri mahkemelerde bakılmasının mümkün olup olmadığına ilişkin bir hukuk tartışmasını da beraberinde getirmişti (*Devrim*, 1970e).

Devrim, hakkında açılan davaların yanı sıra, MİT tarafından yakın takip altında tutuluyordu. Bu durum, MİT’in bir “dikkatsizliği” sonucunda ortaya çıkmıştı. Mehmet Ali Aybar’ın anlattığına göre (1988b: 100-102) olay şöyle gelişmişti: Maliye Hesap Uzmanı İbrahim Uzun, Kuşadası’nda Demirel’lerin de ortak olduğu Kuştur şirketinin Hazine arazisi üzerine kurulduğunu ve İzmir-Kuşadası karayolunun da bu şirket lehine güzergâh değiştirdiğini bildiren bir haberi posta yoluyla Doğan Avcıoğlu’na göndermişti. Mektup, Avcıoğlu’ndan önce MİT’e gitmiş, MİT de teşkilatın ilgili birimine hitaben mektubu gönderen kişinin ideolojik ilişkileri ve temasları hakkında istihbarat yapılmasını emreden bir yazı hazırlamıştı. MİT’in ilgili birimine yollanan bu yazı, yanlışlıkla TİP’in açılıp okunan ve sakıncasız bulunduğu için tekrar bu partiye yollanan bir mektubun içine konulunca olay meydana çıkmıştı. *Devrim*, bu gelişme üzerine MİT ve PTT’ye bir “ihtarname” yollayarak, 5 bin lira manevi tazminat istedi ve bu para 20 gün içinde ödenmezse dava açacağını bildirdi (*Devrim*, 1971).

Yayın Faaliyeti

Devrim, Yön'den farklı olarak Türkiye ve dünya üzerine detaylı araştırma ve analizlerin yapıldığı, farklı görüşlerin tartışıldığı bir "fikir dergisi" değildi. Bunun yerine, "belirlenmiş bir yönde" hareket yaratmayı hedefliyordu. Hangi toplumsal güçlere karşı, hangilerinden yana olduğu netti. Emperyalizm, işbirlikçiler, parlamenter rejimi savunan politikacılar "hedef tahtasındakiler" di. Bu hedefi devirmek üzere desteklenen kuvvetler ise ordu içindeki rejim karşıtı gruplar ve gençlikti. Bütün argümanlarını Kemalizme dayandırıyordu¹⁵⁵; Yön'deki "sosyalist" söylemden *Devrim*'de iz bile yoktu. Bu söylenenlere biraz daha yakından bakmak yararlı olur.

Devrim, Ekim 1969'da yapılan genel seçimlerin hemen ardından yayın faaliyetine başladı. Bu zamanlama, özellikle tercih edilmişti. Parlamenter yolun "tutucu güçler" in iktidarını önlemekte bir çıkar yol olmadığına bir kez daha görülmesi beklenmiş gibiydi. Seçim sonuçları, CHP ve TİP'in 1965 seçimlerine göre daha da gerilediğini gösteriyordu; Demirel'in AP'si ise yine oyların çoğunluğunu alarak tek başına iktidar olanağı elde etmişti. Gazete, ilk çıktığı günden itibaren parlamenter rejime saldırmaya başladı. Doğan Avcıoğlu ilk başyazısında "cici demokrasi" olarak adlandırdığı parlamenter yolun Türkiye'nin kalkınmasının önündeki en önemli engel olduğunu vurguladı. Şöyle yazıyordu:

Son seçimler 27 Mayıs günlerinden beri 'zinde güçler' denen aydın çevrelerde rejime bağlanan ümitlerin azalmasına yol açmıştır. ... Türkiye'nin kalkınabilmek için bir an önce köklü bir düzen değişikliğine ihtiyacı vardır. Bu ihtiyacı en bilinçli olarak duyan zinde güçler, bu durumda parlamentoculuktan ümitlerini kesmekte ve yeni çözüm yolları aramaya yönelmektedir (Avcıoğlu, 1969c).

155 Gazete, logosunun altında Mustafa Kemal'in "İdarei maslahatçılar esaslı devrim yapamaz" sözüne yer vermiş, çıkış bildirisini de yine Mustafa Kemal'in şu sözleriyle donatmıştı: "Devrimin asıl amacı, ülkemizi çağdaş uygar düzeye yükseltmektir. Bu gerçeği kabul etmeyen kafaları tarumar etmek zorunludur"; "Devrimin kanunları mevcut kanunların üstündedir. Bizi öldürmedikçe, bizim kafalarımızdaki cereyanı boğmadıkça, başladığımız devrim, bir an için bile durmayacaktır. Bizden sonraki devirlerde de böyle olacaktır." Bunlar, Mustafa Kemal'in özenle seçilmiş sözleriydi; *Devrim*, mevcut anayasal düzene ve rejime karşı savaş açarken bu eylemini Mustafa Kemal'in devrimciliğine bağladığını ima ediyordu.

Avcıoğlu'nun sözleri, *Devrim*'in amaçlarını da yansıtır gibiydi; gazete, parlamenter yoldan ümitlerini kesip yeni çözüm yolları aramaya yönelenlere bir teklif getiriyordu: devrim. Gazete, çıkış bildirisinde, çağdaş uygarlığa ulaşmak amacı için devrimlere yönelen Atatürk'ün de "biçimsel demokrasi kurumlarına" itibar etmediğini vurguluyor, "anti Kemalist gidiş"i durdurup Kemalist hedefler yolunda yürümek için devrimci bir yöneliş içine girmek gerektiğine dikkat çekiyordu. (*Devrim*, 1969).

Sonraki sayılarında, bu konuyu sürekli gündemde tutan *Devrim*, 5'inci sayısındaki "Rejim Tartışmalarını Başlatıyoruz" manşetiyle parlamento karşıtlığını bir kampanyaya dönüştürdü. Bu, kampanya Türk siyasal hayatında bir 'ilk'e işaret ediyordu; parlamenter rejim 27 Mayıs Darbesi sırasında bile tartışma konusu yapılmamıştı. Kampanya, Doğan Avcıoğlu'nun uzun bir yazısıyla başlatıldı. Avcıoğlu'nun bu yazısı dört ana tez üzerine kuruluydu. Birinci olarak, çok partili siyasi hayat, emperyalist ülkeler tarafından hegemonyalarını kurdukları Asya, Güney Amerika ve Afrika ülkelerine ihraç edilmiş bir rejim tipi idi. Emperyalistler, Afrika ve Asya'nın henüz kabile kavgalarından bile kurtulamamış bölgelerinde "tepeden inme" parlamentoculuk denemelerine girişmişlerdi. İkinci olarak, feodal ve yarı feodal yapıları kırarak kalkınmak ve gerçek bir bağımsızlığa kavuşmak isteyen az gelişmiş ülkeler, bu isteklerini ancak emperyalizmin çıkarlarına yarayan "ithal malı" politik sistemi reddederek gerçekleştirme yoluna girebilmişlerdi. Peru, Şili, Hindistan gibi ülkelerde "sandıktan çıkan orta-sol iktidarlar" ise ülkelerini emperyalizmin hegemonyasından kurtaramadıkları gibi reform programlarını da uygulayamamışlardı. Avcıoğlu'nun üçüncü tezi şuydu: Türkiye'nin, Tanzimat Fermanı ve Birinci Meşrutiyet'le birlikte Batı'nın politik kurumlarını "ithal etmeye" yönelmesi, "emperyalist ülkelerden gelen baskı" yoluyla gerçekleşmişti; tam bağımsızlık savaşı başlatan Mustafa Kemal, bu politik kurumları reddederek kendine özgü bir politik sistem kurmuştu. Türkiye'nin yüzünü yeniden Batı'nın politik sistemine dönüşü, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Amerika'nın Türkiye'ye verilecek maddi yardımlarının durdurulması tehdidiyle "antide-

mokratik Türkiye" içerikli bir kampanya başlatması ve böylelikle İnönü'ye boyun eğdirmesiyle gerçekleşmişti. Amerikan baskıları-yla yürürlüğe giren çok partili sistem, "Kemalist milli devrimcileri" ikinci plana geçirerek "tutucu güçler koalisyonu"nun egemenliğini sağlamıştı. 27 Mayıs'la birlikte yeniden ön plana çıkan Kemalist devrimciler, yine Amerika'nın zorlamasıyla çok partili siyasi hayata geçmişlerdi. Bütün bunlardan çıkarılan sonuç ve dördüncü tez ise; deneyimler ve tarihin, parlamentoculuğun, emperyalizmin ve Türkiye'deki tefeciler, ağalar, beyler ve kompradorların çıkarlarına uygun bir sistem olduğu ve ülkenin kalkınma yolunda köklü bir düzen değişikliği gerçekleştirmesi için devrimcilerin tutucular yararına işleyen bir tabuyu yıkarak, parlamentoculuğu reddetmesi gerektiği idi. (Avcıoğlu, 1969a).

Devrim, Avcıoğlu'nun bu tezlerine hem "zinde kuvvetler" in vurucu gücü olan orduyu hem de parlamenter yoldan iktidara gelmek hedefiyle hareket eden sosyalistleri ikna edebilmek için, Mustafa Kemal dışında başka pek çok kaynağı sayfalarına taşıdı. Bunlar, Marksist olmayan Batılı bilim adamları ile Marksist araştırmacıların eserleriydi. Maurice Duverger, Pierre Lalumière, André Demichel, Jacques Lambert, Barrington Moore, J. Pomeray, Morris Jonowits gibi Marksist olmayan bilim adamlarının ve birçok Marksist kuramcının *Devrim* sayfalarında yer alan makalelerinde işlenen ortak tez şuydu: Parlamenter rejim, yüksek bir sanayileşme düzeyine uygundur; bu rejim halkının önemli bir bölümü okuma yazma bilmeyen, açlık çeken az gelişmiş ülkelerde Batı'dakine benzer sonuçlar veremez. *Devrim*, benzer mesajları her hafta Çetin Altan'ın "Ben Milletvekili İken" başlıklı köşesinden de okuyucularına ulaştırıyordu. Altan, dönemin en etkili sosyalistlerindendi ve TİP milletvekili olarak parlamentoda görev yapıp dokunulmazlığı kaldırıldıktan sonra *Devrim*'de yazmayı tercih etmişti. Parlamenter mücadelenin en etkili isimlerinden Altan, *Devrim*'deki yazılarıyla bu yolun çıkmaz olduğunu anlatıyordu okuyucularına.

Doğan Avcıoğlu, genişçe bir alanı hesap ederek başlattığı bu kampanya ile orduya, gençliğe ve sosyalistlerle şu mesajı veriyordu: Çok partili demokrasiyi savunanlar emperyalistler ve işbirlikçile-

ridir. Mustafa Kemal'in, Batılı bilim adamlarının ve sosyalist kuramcılarının birleştiği nokta ise, Türkiye'nin çok partili rejimle kalamayacağıdır. Öyleyse sosyalistler ve Kemalistler, Türkiye'nin kalkınmasını engelleyenlere ve onların politik rejimine karşı mücadelede birleşmeli, Mustafa Kemal'in ordusu da onların safında yer almalıdır.

Devrim'in parlamenter rejim karşıtı yayın faaliyetinin bir diğer hedefi de rejimin temsilcileriydi. Başbakan Süleyman Demirel ve ailesinin adının karıştığı yolsuzluklar neredeyse her gün *Devrim*'in manşetindeydi. *Devrim*'in Demirel'i hedef alan yayınları saymakla bitmez. Fakat çarpıcı bir örnek olması bakımından "Varto Felaketinden Demirel Ailesi Nasıl Yararlandı?" başlıklı manşeti anmak yararlı olabilir. 19 Ağustos 1966'da Varto'da meydana gelen büyük depremi konu alan bu haberde, Başbakan Demirel'in bir kararnamesiyle deprem bölgesinde iskân işini yürütmekle görevli icra komitesinin başkanlığına getirilen müteahhidin, iskân çalışmalarıyla ilgili kereste işlerini Demirel'in kardeşlerine verdiği, Demirel kardeşlerin de 15 metre karelik ahşap barakaları Ankara'daki lüks apartman dairelerinden daha pahalıya mal ederek yüksek kazançlar sağladığı ileri sürülüyordu. Haber, tehditkâr bir üslupla bitiyordu: "bütün bunların hesabını verme günü yaklaşmaktadır" (*Devrim*, 1970h). *Devrim*'in bu tür haberleri sanki, Demirel'i devirme zamanı geldi, demek gibiydi.

Gazetenin, hedef tahtasındaki politikacılar ve parlamenter rejimden yana olan devlet adamları, Demirel'le sınırlı değildi. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'dan CHP lideri İsmet İnönü'ye kadar herkes haberler aracılığıyla yayılım ateşine tutulmuştu. *Devrim*, *Hürriyet* gazetesinin o sıralarda açmış olduğu "servet beyanı" kampanyasına katılan Sunay ve İnönü'nün beyanlarının "gerçeğe aykırı" olduğunu ileri sürüyordu. Gazete, Cevdet Sunay'ın oğlu ve damadının devletten imtiyazlı teşvik kredileri elde ettiğini, Ömer İnönü'nün de, babasının nüfuzundan yararlanarak çeşitli bankalardan "göz kamaştırıcı" krediler aldığını iddia ediyordu (*Devrim*, 1970c; 1970i; 1970j).

Haberle saldırılan bir diğer kesim, *Devrim*'in "işbirlikçi burjuvazi" olarak adlandırdığı kesimlerdi. Pek çok haber ve yazıda,

liberal demokrasinin “kalkınmanın öncüsü” olarak tanıttığı bu kesimlerin, politikacılar ve emperyalistlerle işbirliği sayesinde kendilerini zengin ettikleri, ülkenin kalkınması için ise herhangi bir katkılarının olmadığı vurgulanıyordu. Vehbi Koç’u hedef alan bir haber, buna örnek olarak verilebilir. “Vehbi Koç-Adnan Menderes İlişkileri ve Anadolu Marka Otomobilin Hikâyesi” başlıklı bir gazete sayfasını aşan haber-yorum, Vehbi Koç’un Türk ekonomisi semalarında bir yıldız gibi parlayışının CHP ve DP ile kurduğu ilişkiler ve emperyalist sermaye ile işbirliği sayesinde olduğunu uzun uzun anlatıyordu (*Devrim*, 1970f).

Çok partili siyasi hayattan yana tavır alan üst rütbeli subaylar da *Devrim*’in hücum ettikleri arasındaydı. Doğan Avcıoğlu, şu sözleri, iktidardaki politikacılarдан yana tavır alan Genelkurmay Başkanı Mehmeduh Tağmaç’a yönelikti:

Karanlıkta ıslık çalan, sınırları yerinden oynamış bir kısım rütbe sahiplerinin elleri altındaki düğmeye basarak birtakım kuvvetleri harekete geçirmesi her zaman mümkündür. Fakat bu rütbe sahipleri, günümüzün koşullarında kısa sürede aşıldıklarını ve bozuk düzenin bekçiliğini yapacak sandıkları güçlerin, devrim yolunda şelaleler gibi ellerinden kaydığını göreceklerdir (Avcıoğlu, 1971d).

Anlaşılabileceği üzere Doğan Avcıoğlu ve gazetesi, Genelkurmay Başkanı da dahil olmak üzere parlamenter rejimden yana tavır alan her kesimle kavgaya tutuşmuştu. Bütün bu kesimlerin arkasındaki güç olarak görülen emperyalizme karşı mücadele de *Devrim*’in yayın faaliyetinin önemli bir bileşeniydi. Emperyalist ülkelerin, az gelişmiş ülkeleri nasıl ve hangi metotlarla sömürdüğünü rakamsal verilere de dayanarak göstermeyi deneyen “Rakamlarla Günümüzde Emperyalizm” başlıklı uzun incelemeyle (*Devrim*, 1970b), Doğan Avcıoğlu’nun, *Devrim*’in 1 ve 29’uncu sayıları arasında yayımladığı “Türk Ordusu ve Amerika” başlıklı yazı dizisi, bu konuda verilebilecek başlıca örneklerdir. Avcıoğlu bu dizisinde, NATO üyeliğinin, ikili anlaşmaların, ABD üslerinin Türkiye’nin ulusal çıkarlarına aykırı ve ABD’nin menfaatlerine uygun olarak nasıl sinsice gerçekleştirildiğini anlatıyor ve subaylar arasında ABD karşıtı bilincin gelişmesini sağlamak istiyordu.

Sonuç olarak, emperyalizm, parlamenter rejim ve temsilcileri ile işbirlikçiler *Devrim*'in açıktan savaş ilan ettiği kesimlerdi. Başta ordu içindeki devrimci subaylar ve gençlik ise, gazetenin her koşulda desteklediği ve sürekli olarak "hasım kuvvetler"e karşı harekete geçmeye çağırdığı kesimlerdi.

Devrim, ordu içindeki rejim karşıtı subayların yayımladıkları bildirilerin kamuoyuna duyurulduğu bir kürsü gibiydi.¹⁵⁶ "Devrimci Ordu Gücü Bildirileri" daima gazetenin birinci sayfasından yayımlanıyordu. Bunların ilgi çekici olanlarından biri, üniversiteli devrimci gençliğin eylemlerini hedef alan Milli Güvenlik Kurulu bildirisine karşı yayımlanmış olanıydı. Bir ihtilâl çağrısı niteliğindeki bildiride şöyle deniliyordu:

İktidar ve danışmanları, üniversitelerimizin gerçek Atatürkçü gençliğini, sosyal ve ekonomik bunalımların yaratıcısıymış gibi göstererek halkla karşı karşıya getirme taktiğini başarıyla sürdürmekte... Yurt bütünlüğü, ulusal bağımsızlık, sosyal adalet ve Atatürkçülük ilkelerini savunmaktan başka suçları olmayan genç devrimciler coplanmakta, taşlı-sopalı saldırılara uğratılmakta, kurşunlanmakta. Dışa bağlılık ulusal ekonomimizi bir kanser gibi kemirmekte. ... Siyasal iktidarın sorumlu başları, gaflet, dalalet ve hatta hıyanet içinde bocalamakta; hatta kişisel çıkarlarını emperyalizmin emelleriyle birleştirebilmekte. ... İşte bütün bu koşullar karşısında, Türk Silahlı Kuvvetlerinin sağlam, bilinçli ve örgütlü kadroları, KEMALİST DEVRİM'i yeniden sürdürmek için eyleme geçmeye hazır ve kararlıdır. Asker-sivil bütün yurtseverleri, Atatürk geleneklerine uygun bir kenetlenme içinde, bu kutsal savaşa katılmak üzere eylem beraberliğine çağırıyoruz (*Devrim*, 1970g).

Bildiri, öngörülen devrimin kimler tarafından gerçekleştirileceğini de ima ediyordu. Subaylar, devrimci gençlik ve yurtsever aydınların ortak eseri olacaktı devrim. Gazete o nedenle, orduda mevki sahibi olan subayların gençliğe karşı tutum almalarına yol açabilecek olaylar ve kavramları da subaylara makul gelebilecek bir şekilde anlatmaya çalışıyordu. Örneğin başta Deniz Gezmiş ve arkadaşları olmak üzere kentlerde ve kırlarda "gerilla" eylemlerine

¹⁵⁶ Hasan Cemal'in söylediğine göre (1999: 41) bu bildiriler, "askeri, daha doğru-su genç subayları kışkırtarak darbe ortamı hazırlamak içindi."

yönelen gençlik önderlerinin bu hareketi, Doğan Avcıoğlu tarafından şu şekilde savunuluyordu:

Gerilla sözünü Türkiye’de ilk kullananlardan biri Atatürk’tü. ... Atatürk’ün gözünde gerilla, mazlum ülkelerin emperyalizmle savaşlarında bir kurtuluş silahıydı. ... Fakat ülkemizde egemen sınıflar, korku içinde sık sık gerilladan laf etmeye, gerillayı eşkıyalık, haydutluk, soygunculuk diye karalamaya koyuldular... Türkiye’de bugün gerilla başladıysa, bunun nedenini, gözünü budaktan sakınmayan gençlerin macera ve gangsterlik hevesinde değil, ülkenin içine düşürüldüğü koşullarda aramak gerekir. Atatürk’ün Cumhuriyetinde benzer olayların olabileceğini hiç düşünebilir miydiniz? (1971b).

Devrim’in, radikal gençlik hareketlerini bu şekilde desteklemesinin başlıca nedeni, iktidarın ele geçirilmesinde gençliğe biçilen roldü. Gençlik, subaylarla birlikte, 9 Mart’ta gerçekleştirilmesi planlanan hükümet darbesinde yer alacak temel kuvvetlerden biriydi. Nitekim, THKP-C ile kurulan temaslar sonucunda bu grup 9 Mart Darbesi’ne katılmaya ikna edilmiş ve Emniyet Genel Müdürlüğü’nün fethedilmesi görevini üstlenmişti (Atılğan, 2000e). Diğer yandan, Deniz Gezmiş’in de *Devrim* grubuyla yakın ilişkileri vardı. Gezmiş, bir banka soygununun ardından Ankara’dan *Devrim* çevresinin yardımlarıyla kaçabilmişti (Atılğan, 2000i; Cermal, 1999: 231).

Son olarak *Devrim*’in yayın faaliyetiyle ilgili iki noktaya daha değinmek gerekiyor. Bunlardan birincisi, gazetenin işçi hareketindeki gelişmelerle ilgili tutumu, ikincisi de sol hareketler içindeki tartışmalara nasıl yaklaştığı.

Devrim’in işçi hareketiyle ilgili tutumunu yansıtan en önemli örneklerden biri, 15-16 Haziran olaylarıdır. İşçilerin, sendikal haklarını kısıtlayan yasaları protesto etmek amacıyla gerçekleştirdikleri ve ordunun sert müdahalesiyle karşı karşıya kalıp öldürüldükleri bu eylemler, *Devrim*’in manşetinde bile yer almamıştı. *Devrim* dönemin en önemli olayları arasında yer alan bu eylemleri ordunun işçilere ateş açmasını göz ardı ederek 36’ncı sayısında, “Ecevit 180 Derece Döndü” başlığıyla birinci sayfa haberi olarak vermişti. Eğer böyle yapmasaydı, orduyu eleştirmek zorunda kala-

çaktı. Ordunun tavrını destekleseydi, bu sefer işçileri ve devrimci hareketlerin çoğunluğunu karşısına alacaktı. Eylemleri Ecevit'i eleştirmenin vesilesi yapmak suretiyle ara bir formül bulmuş, işçilerle orduyu karşı karşıya getirenin "parlamento" olduğu mesajını vermeye çalışmıştı. *Devrim*, sanki, ihtilâlin vurucu gücü olarak gördüğü ordu ile, devrimin temel dayanağı olarak gördüğü işçi sınıfı arasında, ince bir ip üzerinde yürüyordu. Orduyla devrimci gençliği, orduyla işçi sınıfını karşı karşıya getirmemek için her türlü yolu deniyordu.

Devrim, kendisini, sol hareketler içindeki strateji ve teori tartışmalarının dışında tutmaya özen göstermişti. *Devrim*'in bu tartışmaların dışında kalmasının başlıca nedeninin, artık o defterleri kapattığını düşünmesi olduğu söylenebilir. *Devrim* açısından her şey çok netti; ihtilâl kiminle beraber, kime karşı yapılacak, ihtilâlden sonra nasıl bir politika izlenecek, her şey başından sonuna kadar düşünülmüştü. Bundan dolayı olsa gerek, Avcıoğlu, sol içi tartışmalar hakkında şunları söylemişti: "Bir kere bulaştın mı, içinden çıkamazsın" (Cemal, 1999: 2000). Görünen odur ki, bu tür tartışmalar Avcıoğlu açısından artık bitmişti. Onun tek hedefi vardı: iktidar.

Kapatılışı

Yalçın Küçük'ün, "Devrimci Doğan'ın yeni dergisi, doğrudan doğruya bir iktidar yürüyüşünün kavgacı yayın organı oldu" sözleriyle ifade ettiği gibi (1997: 634), Doğan Avcıoğlu, *Devrim* döneminde yola birlikte çıktığı arkadaşlarıyla yollarını ayırsa da, her şeyi göze alarak iktidara gelmeye son derece kararlı görünüyordu.¹⁵⁷ *Yön* dergisini çıkarmaya başladığı sıralarda ilk eşine "ya başba-

157 Doğan Avcıoğlu, *Devrim*'le bir ihtilâl denemesinin hazırlıklarını yapmaya başladığında ilk yoldaşı Mümtaz Soysal tarafından ironik bir dille eleştirilmişti. Soysal, Avcıoğlu'nun "aceleciliği"ni "tembellik" olarak tanımladığı "Her Şafakta Ölürüm" başlıklı yazısında şunları söylüyordu: "Türkiye'deki ezilmiş sınıflar henüz değişme zorunluluğunun bilincine varamamışlarsa, onlardan güç alacak değiştirici unsurlar henüz yeteri kadar belirlenmemişse, bu durum, o yöndeki çabaları romantik halkçılıkla bir tutup küçümsemek, değişiklikten yararlanacak sınıflar adına başkalarının 'Devrim' yapmasını beklemek ya da o başkalarını eğitmekle yetinmek için yeterli midir?" (1975: 47).

kan olurum ya da darağacını boylarım” demişti (Atılğan, 2000ı). *Devrim*, Avcıoğlu açısından, önünde bulunduğunu söylediği bu iki seçenekle yüz yüze gelme koşullarının olduğu dönemin bir ürünüydü. Türkiye 12 Mart’a doğru hızla yol alırken Avcıoğlu, iktidara gelebileceğinden emin gibiydi. *Devrim* aracılığıyla, Genelkurmay Başkanından Cumhurbaşkanına ve Başbakanı kadar herkese meydan okuyan tavrının yanı sıra yakın çevresine söylediklerinden bunu anlayabiliyoruz. Örneğin, dönemin ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger’in son kitabını çıkar çıkmaz yurt dışından getirttiğinde Hasan Cemal’in “Bu kadar aceleniz nedir?” sorusuna şu cevabı veriyordu: “Yakında iktidara geliyoruz. İnsanın düşmanını iyi tanıması gerekir” (Cemal, 1999: 203). Diğer yandan, pek çok çevre de, Metin Toker’in dediği gibi (2000: 300), Doğan Avcıoğlu’nu “başbakan adayı” olarak görmeye başlamıştı. Örneğin, 12 Mart’ın Başbakanı Nihat Erim, 12 Mart’tan önce yakında iktidara gelebileceği düşüncesiyle, sık sık *Devrim* bürosuna gelip Doğan Avcıoğlu ile görüşüyordu (Gürkan, 1998). İlk eşi Sevil Yurdakul’un anlattığına göre (Atılğan, 2000ı), işadamı Vehbi Koç bile, yakında iktidara gelme ihtimalini gözetererek Avcıoğlu’nu evine davet edip onunla iyi ilişkiler kurmaya çalışmıştı. Fakat Avcıoğlu’nun *Devrim*’le giriştiği ihtilâl denemesi kendi deyimiyle “bir intihar eylemi” oldu (Özdemir, 2000: 45). *Devrim*in kaderi, önünde sonunda Kara Kuvvetleri Komutanı Faruk Gürler’in “döğmeye basmasına” bağlanmıştı (Cemal, 1999: 251). Gürler döğmeye basmayınca, 9 Mart değil, 12 Mart Darbesi gerçekleşti ve *Devrim* de 12 Mart’la birlikte Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından kapatıldı.

Devrim’in kapatılışı, Yön-Devrim Hareketi’nin siyasal alandan fiilen siliniş anıydı.

SONUÇ

Yön-Devrim Hareketi'ni, Kemalizmi sosyalizme eklemlemeyi deneyen bir aydın hareketi olarak ele alıp inceleyen bu çalışma, dört temel soruya cevap arayarak gelişti. Akımın doğuşunu mümkün kılan koşulların neler olduğu, siyasi fikirlerinin nasıl oluştuğu, bu fikirlerle eylemleri arasındaki ilişkilerin nasıl şekillendiği ve bu şekilleniş sürecinde hangi araçların kullanıldığı çalışma boyunca sorgulanan başlıca konulardı.

Yön-Devrim Hareketi, demokrasi ve kalkınma vaatleriyle iktidara geldikten sonra bir baskı rejimi kurmaya yönelik DP iktidarına karşı gelişen muhalefet hareketinin içinden doğdu. Fikri çerçevesi *Forum* dergisi tarafından oluşturulan bu muhalefet hareketi, örgütsel bakımdan CHP tarafından temsil ediliyordu. İktidarın karşısına aldığı kesimlerin etrafında birleştiği muhalefet cephesinin başlıca savı, Türkiye'nin çağdaş uygarlık düzeyine ulaşabilmesi için Batı demokrasisi ve kültürünün iyice yerleştirilmesi gerektiğiydi. Siyasal alanda diktatörlük denemelerine müsaade etmeyecek bir anayasa hazırlanması ve demokratik rejimin aksamadan işlemesini sağlayacak yeni kurumların oluşturulması, muhalefetin getirdiği başlıca önerilerdi. Bu öneriler yerine getirildiği takdirde, Kemalizmin gösterdiği çağdaşlaşma hedefine ulaşılabilceği ve Türkiye'nin Batı uygarlığı içindeki yerini alabileceği savunuluyordu. Kemalist ilkelerin liberal yorumunun tam bir uygulamasının sosyalizmin de panzehiri olabileceğini ileri süren muhalefet cephesine göre, liberal demokrasinin tesisi kalkınmanın da ön şartıydı.

Henüz doğmakta olan Yön-Devrim Hareketi'nin bu muhalefet bloğunun içinde yer almasının nedeni, belirtilen çerçevedeki fikir ve önerileri benimsemesinden kaynaklanmıyordu. DP yönetimine

karşı verdikleri mücadele içinde bir araya gelerek daha sonra Yön-Devrim Hareketi'ni oluşturacak aydınlar, Türkiye'nin Kemalist hedeflerden uzaklaşmasının, geri iktisadi ve sosyal yapının değiştirilmemiş olmasından kaynaklandığını ve ancak bu yapı değiştirildiği takdirde demokrasinin bir halk egemenliği olarak uygulanabileceğini düşünüyorlardı. Muhalefet hareketinin, demokrasi yerleşirse ülke kalkınabilir, şeklindeki ana tezini, ülke kalkınırsa gerçek demokrasi yerleşir, şeklinde formüle eden bu aydınlara göre, Kemalist ilkelerin Marksizmden yararlanılarak yapılacak bir yorumu ülkeyi içinde bulunduğu çıkmazdan kurtarabilir, sosyalizme götürebilirdi. Fakat, bu türden fikirlerin savunulabilmesi için de demokratik bir ortamın oluşması şarttı; o nedenle "hürriyet" ve "demokrasi" talepleriyle şekillenen toplumsal mücadeleler içinde kendi farklarını koruyarak yer almayı uygun gördüler.

Yön-Devrim Hareketi'ne, kendi farklılıkları etrafında yeni muhalefet hareketi oluşturma imkânını 27 Mayıs sonrasının siyasal gelişmeleri verdi. *Forum* hareketinin sözcülüğünü yaptığı DP yönetimine karşı muhalefetin neredeyse bütün talepleri 27 Mayıs'la birlikte gerçekleşmiş oldu; yeni bir anayasa yapıldı, yeni siyasi kurumlar oluşturuldu. Buna rağmen, darbeden sonra yapılan ilk seçimler, süngüyle alaşağı edilen siyasal hareketin seçim sandığıyla yeniden iktidara gelebildiğini gösterdi. Üstelik, toplumun çoğunluğu ülkenin bütün temel sorunlarının çaresi olarak gösterilen yeni ve demokratik anayasaya beklenildiği oranda itibar göstermedi. Bu iki sonuç, bundan sonraki iktidarlarından son derecede emin görünen asker ve sivil aydınlar açısından bir hayal kırıklığı anlamına geliyordu. Yön-Devrim Hareketi, seçim sonuçlarının hemen ardından yayınına başlayan *Yön* dergisiyle siyaset sahnesine ilk adımını atarken kendi fikirlerinin bu hayal kırıklığı ortamında önemli bir taraftar kitlesi bulabileceği inancındaydı.

Bununla birlikte, Yöncüler, bir başka yerde oluşmuş, tamamlanmış fikirlere sahip değillerdi. Sadece hangi "yön"de gidilmesi gerektiği konusunda bir netliğe sahip olduklarını sanıyorlardı. Onlara göre ilk hareket noktası, sosyal ve siyasi buhranın iktisadi buhranın bir neticesi olduğunu kavramaktı. Siyasi fikirleri, bu

kalkış noktasından hareketle süreç içinde ve içinde bulundukları siyasal alanda oluştu.

Yöncüler, içinde yaşadıkları dünyaya baktıklarında üç tür ülke görüyorlardı: Kapitalist bir yol izleyerek kalkınan Batı ülkeleri; sosyalist bir yol izleyerek hızlı bir gelişim gösteren Sovyetler Birliği; ve Batı'nın sömürgesi olmaktan kurtulduktan sonra üçüncü bir yolu, "kapitalist olmayan yol"u takip eden Asya, Afrika ve Güney Amerika ülkeleri. Bu üçüncü kategoride yer alan ülkeler, asker ve sivil aydınlar öncülüğündeki bağımsızlık savaşlarını kazandıktan sonra kendi geri kalmışlıklarının sorumlusu olarak gördükleri Batı emperyalizminden kopuş süreçlerinde milliyetçi, devletçi ve halkçı bir politika izleyerek bir tür sosyalizme doğru ilerliyorlardı. Yöncüler, "üçüncü dünya" ülkelerinin uyguladıkları bu politikalarla, dünyanın ilk bağımsızlık savaşının önderi olarak gördükleri Mustafa Kemal'in ilkeleri arasında bir paralellik görüyorlardı. Onlara göre, halkçılık, devletçilik, milliyetçilik ve devrimcilik gibi "üçüncü dünya" ülkeleri tarafından takip edilen ilkeler, çok daha önceden Mustafa Kemal tarafından formüle edilmişti.

Yöncüler açısından, "üçüncü dünya" ülkeleri Kemalizmininkine benzer ilkelerle oluşturdukları politikaları sayesinde hatırı sayılır bir ilerleme kaydederken Türkiye'nin kalkınma yarışında geride kalmasının temel nedeni, Mustafa Kemal'in açtığı yoldan sapılmasıydı. Türkiye'nin mevcut sorunlarına koydukları teşhis şuydu: Kemalizmin milliyetçilik ilkesi milletin çıkarlarının Batı ülkeleriyle iktisadi ve siyasi ilişkileri geliştirmekten geçtiği şeklinde anlaşılmıyorsa, devletçilik ilkesi devlet eliyle kapitalizm ve kapitalist yaratma siyaseti olarak tatbik edilmeseydi; halkçılık toplumun sömüren sınıfları ile sömürülen sınıfları arasındaki ayırımları gizlemenin bir aracı olarak kullanılmıyorsa; ve nihayet devrimcilik fes yerine şapka giymekten ibaret görülmeseydi Türkiye "kalkınma yarışı"nda çok daha ön sıralarda yer alabilirdi.

"Tedavi" için önerileri ise şöyleydi: Eğer Türkiye, Yeni Osmanlılar, Jön Türkler ve İttihatçılar tarafından farklı koşullarda çeşitli biçimlerde dile getirilen ve Mustafa Kemal tarafından bir bütün olarak formüle edilen Kemalist ilkelerden milliyetçiliği Batı em-

peryalizminin iktisadi ve siyasi sömürsünden kurtulmanın yolu; halkçılığı, toplumu kendi çıkarları için geri bırakan sömürücülerin aleyhine ve emekçilerin lehine bir iktisadi ve sosyal politikanın çerçevesi; devletçiliği halkçı politikanın metodu; devrimciliği de toplumu ileri doğru sıçratacak radikal bir iktisadi ve sosyal düzen değişikliği olarak kavrarsa, kaybolan yıllarını telafi edebilir.

Yöncüler, Marksizmden yararlanarak geliştirdikleri Kemalizmin bu türden bir yorumunun Türkiye'yi sosyalizme götüreceğini düşünüyorlardı. Fakat onlar, Türkiye'nin sosyalizme yönelmesinin, Marksizmin önerdiği gibi işçi sınıfı önderliğinde ezilen sınıfların bir devrimiyle mümkün olabileceğine katılmıyorlardı. Bu reddiye'nin iki gerekçesi vardı. Birincisi Türkiye'de sosyalist bir gidişata önderlik edecek kadar gelişmiş bir işçi sınıfı yoktu. İkincisi, Osmanlı-Türk tarihi boyunca gelişmenin öncülüğünü daima asker ve sivil aydınlar yapmış, toplumsal mücadeleler emekçiler ve sömürücüler arasında değil ilericiler ve gericiler arasında cereyan etmişti. O nedenle, "zinde kuvvetler" olarak adlandırdıkları ve toplumun sorunlarını teşhis ve tedavi edebilecek yegâne güç olarak gördükleri asker ve sivil aydınların tarihten gelen "içtimai tabip" rolünü, son kez oynamaları gerektiğinin bir mecburiyet olduğu inancını taşıyorlardı. Eğer zinde kuvvetler, Kemalizmden kaynaklanan sosyalist bir politika izlerlerse o zaman işçi sınıfı ve halk egemen sınıfların ideolojik ve iktisadi baskısından kurtulabilir, örgütlü ve bilinçli bir hale gelebilir ve bu nitelikleriyle sosyalizmin kuruluşunu gerçekleştirebilirdi.

Yöncülerin siyasal pratikleri, bu perspektifleri doğrultusunda şekillendi. İşçi ve emekçi sınıflar içinde örgütlenmeyi, onlarla organik ilişkiler kurmayı değil, askerleri ve aydınları kendi fikirleri etrafında bir araya getirmek üzere çalışmayı tercih ettiler. Osmanlı-Türk geleneksel aydın hareketlerinde olduğu gibi "fikir-kılıç kenetlenmesi" esas aldıkları modeldi. Fakat, bu kenetlenmedeki "fikir" sosyalizan bir içeriğe sahipti. Bu bakımdan, Yöncüler, Marksizm okumuş, bir tür sosyalist gelişme yolunu benimsemiş Jön Türkler olarak tanımlanabilirler.

Yön-Devrim Hareketi, ortaya çıktığı dönemde büyük bir siya-

sal etki gücüne sahipti. 1968 yılına kadar Türkiye Solu'nun TİP'le birlikte iki akımından biriydi. Bu etkinin kaynağı, her şeyden önce radikalliğinden geliyordu. 27 Mayıs'tan sonra sosyalizmin meşrulaşmasında; sosyalist fikirlerin açıkça tartışılmasında; Kürt sorunu gibi, Nâzım Hikmet şiirleri gibi yıllarca birer tabu olarak el sürülmemiş konuların gündeme getirilmesinde Yöncüler belirleyici ve gözü pek bir rol oynadılar. Osmanlı-Türk tarihini Marksizan bir görüş açısıyla tahlil edip bu tahliller ışığında Türkiye'nin geleceği için belirgin teklifler getirmeyi ilk kez deneyen onlardı. 1960'lı yıllardaki antiemperyalist hareketlenmenin gelişiminde önemli bir payları oldu. Bu etkinlikleri ve Kemalizmi sosyalizme eklemleme çabalarıyla kendilerinden sonraki sol ve sosyalist akımların siyasi fikirlerinin oluşumunda bir referans ve karşı referans kaynağı oldular.

Yön-Devrim Hareketi, 1971'de askerlerle işbirliği halinde giriştiği ihtilâl denemesinin başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından siyasal alandan fiilen silindi ve sosyalist hareketler üzerindeki etki gücünü hemen hemen yitirdi. Yön-Devrim Hareketi'nin fiilen yok oluşuyla birlikte, sosyalist hareketler sınıf aşırı siyaset yolundan çoğunlukla ayrıldılar. Bununla beraber, akımın temel tezleri günümüzde de bir referans ve karşı referans noktası olma özelliğini korumaktadır. Türk siyasal hayatının özelleştirme, devletçilik, kalkınma, milliyetçilik, demokrasi gibi temel tartışma konularında bir görüş oluşturulurken ya da bir görüş eleştirilirken hâlâ Yöncü tezlere başvurulabiliyor. Buna karşılık, geçmişte Yön-Devrim Hareketi içinde kurucu unsur olarak yer almış olanları da dahil, Yön-Devrim Hareketi ile ilişkilendirilen günümüz 'ulusal solcu'larında, bu akımın sosyalizm vurgusuna ve sosyalist Türkiye ufkuna rastlanmıyor. Yön-Devrim Hareketi'nin Yeni Osmanlılar, Jön Türkler, İttihatçılar, Kemalistler, Kadrocular ve günümüz 'ulusalcı sol'una uzanan Osmanlı-Türk geleneksel aydın hareketleri içindeki ayırt edici konumu da buydu zaten: Kendine öncel aydın hareketlerinin "Türkiye nasıl kalkınabilir?" ana sorunsalı için geliştirdikleri tüm temel kavram ve önermeleri Marksizmden yararlanarak yeniden anlamlandırmayı denemek ve bunları belirli aşamalardan sonra varılacak sosyalist Türkiye projesi için yeniden bir araya getirmek.

EK 1

YÖN BİLDİRİSİ

Türk halkının, çok çetin iktisadî, siyasi ve sosyal meseleler ortasında, kendisini bütün özlemlerine kavuşturacak bir yön aramakta olduğu bu günlerde, toplum hayatının çeşitli kesimlerinde görev almış olan bizler, altına imzalarımızı attığımız bu bildiri ile, ortak inançlarımızı açıklamayı doğru bulduk. Böyle bir bildirinin m[e]selelerimizi çözmekte faydalı olabilecek olumlu tartışmalara yol açacağını düşünüyoruz.

- 1- Atatürk devrimleriyle amaç edinilen çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmanın, eğitim dâvasını sonuçlandırmanın, Türk demokrasisini yaşatmanın, sosyal adaleti gerçekleştirmenin ve demokrasi rejimini sağlam temeller üzerine oturtmanın, ancak, iktisadî alanda hızla kalkınmakta, yani milli istihsal seviyesini hızla yükseltmekte gösterdiğimiz başarıya bağlı olduğuna inanıyoruz.
- a- Atatürk devrimlerinin amacı olan Batılılaşmak, en geniş anlamıyla, Batının istihsal seviyesine yaklaştığımız ölçüde gerçekleşebilir. Türkiye'deki istihsal seviyesi yükseldikçe, memleketin sosyal yapısı d[e]ğişecek, şehir-köy ikiliği ortadan kalkacak, imkânlar genişliyecek ve Batı uygarlığının temeli olan akılcı düşünce kütlelere yayılacaktır.
- b- Ne kadar çok gayret sarfedilirse edilsin, düşük bir istihsal seviyesiyle, kütlelerin kültür seviyesinde esaslı bir yükselme sağlamak hayaldir. İşsizlik, açlık, çıplaklık, soğuk ve sefalet, kütlelerin eğitime yönelmesini engelleyecek, yaşama içgüdüğü, öğrenme merakından daha ağır basacaktır.
- c- Demokrasi, her şeyden önce, insan haysiyetine dayanan ve insanı üstün değer sayan bir rejimdir. Açlığa, işsizliğe, evsizliğe çare bulamıyan bir rejimin, ne kadar üzerinde titrersek titriyelim, demokrasi olmaktan çıkması ve bir gün çökmesi tabiidir. Türk

demokrasisinin yaşatılması, açlığı, işsizliği ve evsizliği ortadan kaldıracak yüksek bir istihsal seviyesine götüren yolları bulmakla mümkün olabilir.

- d- Millî gelirin hızla artmasına önem vermiyen bir sosyal adalet politikası da, yoksulluğun bölüşülmesinden öteye geçemeyecektir. Buna karşılık, sosyal adalete yer vermiyen bir kalkınma politikası başarısızlığa mahkûmdur. O halde, sosyal adalet politikasının başlıca araçlarından biri de istihsal seviyesinin yükseltilmesi olmalıdır.

2- Bugün Türk toplumuna yön verebilmek durumunda bulunan öğretmen, yazar, politikacı, sendikacı, müteşebbis ve idareci gibi kimse-lerin, belli bir kalkınma felsefesinin ana hatları üzerinde anlaşmaya varmalarını zaruri sayıyoruz.

- a- Yirminci yüzyılda, haberleşme araçlarındaki gelişme sonucunda, kütleler, başka memleketlerdeki veya başka tabalardaki yüksek hayat standardının varlığını öğrenmekte ve asıl önemlisi, bu standarda erişmenin mümkün olduğunu görmektedir. Yoksulluğumuz, bu yüzden, artık daha ıstıraplı bir şekilde hissedilmektedir. Hızlı nüfus artışı v[e] meselelerimizin bu artışa uygun bir tempo ile ele alınmayışı, durumu daha da ağırlaştırmıştır.

Türkiye, bugün, ciddi bir iktisadî ve sosyal buhranın içindedir. Sosyal buhran, iktisadî buhranın tabii bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Geri bir tarım, artan ithal ihtiyacımızı karşılayacak kaynakları sağlamak şöyle dursun, hızla çoğalan nüfusun beslenme ihtiyacını bile karşılayamamaktadır.

Topraksızlık, artan nüfusu şehirlere doğru itmekte, şehirlere akan bu nüfusa iş ve mesken sağlanmasında güçlük çekilmektedir. Köklü tedbirler alınmazsa, gelecek ve işsizlik, önümüzdeki yıllarda millet hayatının tehlikeli bir yarası haline gelerek sosyal ve siyasî düzenin bozulmasına yol açabilecektir.

Hızlı nüfus artışı yüzünden, Türkiye nüfusunun yarısını 18 yaşından küçük gençler teşkil etmektedir. Son olayların da açıkça ortaya koyduğu gibi, çığ halinde gelen bu gençlerin büyük bir kısmına okul ve sağlam bir gelecek sağlamak mümkün olmamaktadır.

- b- İşin [e]n hazin tarafı, Türkiye'nin kaderine hâkim olabilecek durumda bulunan çevrelerde, karşı karşıya bulunduğumuz çetin

meselelerin şuuruna henüz varılmamış olmasıdır. Bu çevrelerce benimsenen ve uygulanabilecek olan bir kalkınma felsefesi yoktur. Kalkınmanın anlamı bütün genişliği ile anlaşılamamıştır. Köklü reformlara girişmeden kalkınmanın başarılamayacağı ve buna karşılık, kalkınma sonucunda toplum düzenine, insan davranışlarına bazı değişikliklerin geleceği unutulmaktadır. Bu yüzden, hem kalkınma istenmekte, hem de köklü reformlara karşı konulmakta ve yeni davranışlar yadırganıp kötülenmektedir. Böyle bir tutumun sonucu olarak, toplum hayatının gidişinde söz sahibi bir çok kimse, dış yardımların biraz genişlemesiyle, turizmin geliştirilmesiyle, sebze ve meyva ihracının artmasıyla kalkınma dâvasının çözülebileceğine içten inanmaktadır.

- c- Türkiye'nin kalkınmasını belli bir amaca yöneltmek, siyasi iktidarın emrinde teknik bir organ olan Devlet Plânlama Teşkilâtı'nın yetkisini aşan bir iştir. Gerçi, memleketin seçkin uzmanlarını bir araya getiren Devlet Plânlama Teşkilâtı bir kalkınma stratejisi çizerek, bu yolda ilk gayreti göstermiştir. Ama bunu yeter saymamak gerekir. Yapılacak plânların yön kazanması ve başarıya ulaşması, ancak, Türk toplumuna yön verebilecek durumda bulunan çevrelerin açık bir kalkınma felsefesi üzerinde anlaşmalarıyla mümkün olacaktır.

- 3- Kalkınma felsefemizin hareket noktaları olarak, bütün imkânlarımızı harekete geçirmeyi, yatırımları hızla arttırmayı, iktisadi hayatı bütününü plânlamayı, kütleleri sosyal adalete kavuşturmayı, istismarı kaldırmayı ve demokrasiyi kütlelere maletmeyi zaruri sayıyoruz. Varmak istediğimiz bu amaçlara yeni bir devletçilik anlayışıyla erişebileceğimize inanıyoruz.

- a- Türkiye'nin iktisadi hayatında özel teşebbüsü ve devlet teşebbüsünü birlikte yaşatan karma bir sistem kalacaktır. Fakat, ağırlık merkezi özel teşebbüs olan bir iktisadi sistemin, bugünkü yapısıyla Türkiye'yi hızla ve sosyal adalet içinde, çağdaş uygarlık seviyesine eristirebileceğini sanmıyoruz. İktisat ilminin ve tarihin ışığında, inanıyoruz ki, özel teşebbüse dayanan kalkınma yavaştır, ıstıraplıdır, israflıdır ve sosyal adaletle bağdaşması, az gelişmiş bir memlekette, imkânsızdır. Böyle bir kalkınma, siyasi gücü geniş ölçüde iktisadi güce tabi kılması yüzünden, demokratik de değildir.

- b- Özel teşebbüs kâra dayanır. İktisadî sistemin itici kuvveti kârdan ibaretse, kalkınmanın çok yavaş bir tempo ile gerçekleşmesine, gelir dağılışındaki adaletsizliklerin artmasına “her mahallede bir milyoner” felsefesinin yerleşmesine, milli servetin en faydalı işlere değil, en kârlı işlere akarak, israf edilmesine, durgunluğun ve işsizliğin sık sık baş göstermesine katlanmak gerekir. Günümüzde, hiçbir az gelişmiş memleket bunları göze alamaz.

Batı memleketlerinin kalkınmaları sırasında, çok elverişli şartlara ve sömürgeciliğe rağmen, gelişme, yavaş, israfli, sıkıntılı olmuş, liberal, fakat gücünü genel oydan almıyan idâreler altında gerçekleştirilmiştir. Ancak yirminci yüzyılda, esas itibariyle istihsal seviyesinin yükselmesi sayesinde ki, Batı memleketlerindeki iktisadî sistem az çok tatmin edici şekilde işleyebilecek hâle gelmiştir. Bununla birlikte, Batı sosyalist partileri, düşünürleri ve hattâ liberal eğilimli siyasetçiler, kendi memleketlerindeki iktisadî sistemin israfli olduğunu, zaruri ihtiyaçları ihmal ettiğini, hızlı bir gelişmeyi ve sosyal adaleti sağlama bakımından da yetersiz kaldığını delilleriyle belirtmektedir.

- c- Bu sebeptir ki, günümüzün gerçeklerine uygun yeni bir devletçilik anlayışını Türkiye için zarurî sayıyoruz. Ayrıca, özel teşebbüsün mutlakâ verimli, devlet teşebbüsünün de mutlakâ verimsiz olduğu şeklindeki yaygın düşüncenin, sağlam delillere dayanmıyan ve geniş bir propaganda ile beslenen bir inanç olduğunu belirtmekte fayda görüyoruz. Verimli çalışma imkânlarına kavuşmak için, meselâ İngiltere ve Fransa’da, bazı sanayi kollarının devletleştirilmesine gidildiğini hatırlatmak isteriz.

Birtakım devlet işletmelerinin verimsiz kalış sebeplerini, devletçilikte değil, aksine yeter derecede devletçi olmayışımızda ve devletçiliği sistemli bir şekilde uygulayamayışımızda aramak gerektiğine inanıyoruz.

- 4- Yeni devletçiliği, yukarıda belirttiğimiz amaçlara erişmek için mutlaka başvurulması gereken şuurlu devlet müdahalesi şeklinde anlıyoruz.

- a- Kalkınmayı hızlandırmak maksadıyla milli tasarrufun çoğaltılması ve milli gelirdeki artışların önemli bir kısmının tasarrufa yönlendirilmesi, ancak, geniş ölçüde ve bilgili devlet müdahalesiyle başarılabilir. Bellibaşlı tasarruf kaynaklarından biri olan vergilerde verimin arttırılması, devletçilikle mümkündür. Çağımız-

da, vergilerde adalet şarttır. Fakat vergi adaletini sağlamak maksadıyla yüksek gelirlerden alınan vergilere karşı bugün yöneltilen en önemli itiraz, bunların yatırımları azaltmasıdır. Devletçilik, millî tasarrufu yatırımlara yönelttiği için, bu itirazı önler. Bundan başka, devletçilik, kalkınmanın nimetleri ve külfetleri arasında denge yaratarak, tasarruf fikrinin geniş halk kitlelerince benimsenmesini kolaylaştırır. Ayrıca, devlet işletmelerinin kazançları, vergi yoluna sapmadan sağlanan önemli bir tasarruf kaynağı olur.

Yatırım imkânlarını arttırmak maksadıyla, boş duran işgücünün istihsaleyöneltmesi de, devletin demokratik, fakat plânlı teşkilâtlandırma gücü sayesinde mümkün olabilecektir.

- b- Bugünkü imkânlarımızla, daha iyi bir teşkilât ve idâre[d] içinde şimdikinden çok daha fazla ve çok daha verimli şekilde yatırım yapmanın mümkün olduğuna inanıyoruz. Bunun için, iktisadî hayatı bütünüyle plânlamak şarttır. Plân, iktisadî hayatı istenen amaçlara zamanında ve bütünüyle yöneltmeğe imkân verecek yetkilerle araçları da beraberinde getirmelidir. Bunu sağlayacak bellibaşlı şartlardan biri de, iktisadî hayatın çeşitli kesimlerine hâkim olan kilit sanayilerin mutlaka devlet elinde bulundurulmasıdır. Devletçiliği, ciddi bir plânlamanın vazgeçilmez unsuru sayıyoruz.
- c- Plânlama, büyük iktisadî birimlere geçmeyi zarurî kılar. Halbuki Türkiye'nin iktisadî hayatı, tarım, sanayi ve ticaret alanlarında çok ufak işletmelere dayanmaktadır. Bu bakımdan; çiftçiye teşkilâtlandırarak istihşâl kooperatiflerinin geliştirilmesi, küçük sanatlarda kooperatifçiliğin yaygın hale getirilmesi, perakende satış yerlerini azaltarak ve malların müstahsilden müstehlike geçiş yollarını kısaltarak, sanayide olduğu gibi, tarım ve ticaretle de büyük birim esasının mümkün olduğu ölçüde yerleştirilmesi lüzumludur.

Devlet kesiminin yanı sıra, geniş bir kooperatif kesimi, Türk iktisadî sisteminin temelini teşkil etmelidir.

- d- Devletçilik, aynı zamanda, gelir dağılışındaki adaletsizlikleri gidermek, sosyal güvenliği gerçekleştirmek, müstahsil ve müstehlikin mutavassıt bir zümre tarafından ezilmesini önlemek,

bölgeler arasındaki dengesizlikleri ortadan kaldırmağa çalışmak için de en elverişli sistemdir.

Çalışmayı toplumun en yüksek değeri haline getirmek çalışmaya dayanan kazançları yüksek seviyeye çıkarmak, devletçiliğin temel hedefidir. Kol ve kafa gücünü satarak geçinenlerin ezilmesine seyirci kalan, arsa spekülâtörlerinin ve ticaret alanında istismarcı mutevassıtların haksız kazançlarına göz yuman ve bu gibilerin bir yüksek devlet memurundan, fikir ve bilim adamından fazla kazanmasına ses çıkarmayan bir sistemin yirminci yüzyılda daha fazla sürüp gitmesine imkân yoktur.

- e- Devletçilik, demokratik rejimin sadece bir şekilden ibaret kalmasını önleyip, demokrasinin kütlelere malolmasını sağlayacak temel müdahale vasıtasıdır. Plânlı bir eğitim seferberliğine girişmek, Köy Enstitüleriyle açılan yolu genişletmek, milyonlarca köylü ve işçi çocuğunu eğitim alanında ve memleket idâresinde herkesle eşit imkânlarla kavuşturmak, yetişkinlerin eğitimi yoluyla kütlelere yükselme fırsatı hazırlamak ancak şuurlu bir devletçilikle mümkündür.

Sendikaların kuvvetlendirilmesi, ağanın yerini teşkilâtlanmış çiftçinin ve kooperatifin almasını sağlayacak şekilde toprak reformunun gerçekleştirilmesi modern devletçiliğin ödevidir ve bunlar ancak devlet müdahalesiyle başarılabilir.

Varmak istediğimiz amaçların şu veya bu noktası tartışma konusu edilebilir. Bu bildirinin yayınlanmasındaki maksat da bu çeşit tartışmalara yol açmaktır.

Bugün içinde bulunduğumuz buhranlardan kurtulmanın birinci şartını, Türk toplumunun çeşitli kesimlerinde görev almış olanların ve millet kaderine hâkim olabilecek mevkilere gelmiş bulunanların, düşüncelerini açıkça ortaya koyarak bir temel kalkınma felsefesi etrafında birleşmelerinde görüyoruz.

EK 2

YÖN BİLDİRİSİNİ İMZALAYANLARIN TAM LİSTESİ¹

İlk Anda İmzalayan 164 Kişi

Kevork Acemoğlu (İÜ. Hukuk Fak. Doçenti), İhsan Ada (Gazeteci), Muammer Akıncı (Hazine Gn. Md. Yrd.), Muammer Aksoy (Profesör), Suat Aksoy (Ziraat Fak. Asistanı), Teoman Aktürel (Şair-Yazar), Mete Akyol (Gazeteci), Yavuz Alangoya (İÜ. Hukuk Fak. As.), Tahir Alangu (Yazar), Erdoğan Alkın (İÜ. İktisat Fak. As.), Ş. Alp (Yazar), Çetin Altan (Yazar), Melih Cevdet Anday (Yazar-Şair), Sadun Aren (SBF Profesörü), Burhan Arpad (Yazar), Kemal Arıburnu (İmar Bak. Neşriyat Md.), Özdemir Asaf (Yazar-Şair), Orhan Asena (Doktor-Sanatçı), Reşit Aşçıoğlu (Gazeteci), Türkkiye Ataöv (SBF Asistanı), Doğan Avcıoğlu (Gazeteci), Hamdi Avcıoğlu (Gazeteci), Rona Aybay (İÜ. Hukuk Fak. As.), Halil Aytekin (Öğretmen), Yusuf Balkan (Doktor), Kahraman Bapçum (Gazeteci), Atilla Bartınlıoğlu (Gazeteci), Ferzan Baydar (İmar Bk. Memuru), Deniz Baykal (SBF Asistanı), Fakir Baykurt (İlköğretim Müfettişi), Korkut Boratav (SBF Asistanı), Kenan Bulutoğlu (İÜ. İktisat Fak. Doç.), Doğan Can (Gazeteci), Beyhan Cenkçi (Ank. Gaz. Send. 2. Bşk.), Ömer Sami Coşar (Gazeteci), Alev Coşkun (Kurucu Meclis Üyesi), Necati Cumalı (Yazar), Sermet Çağan (Gazeteci), Cevat Çapan (Gazeteci), Cahit Davran (İÜ. Hukuk Fak. As.), H. Sezai Deren (EİEİ Elek. Müh.), Mekin Dinçer (San.Kal. Bank. Uzm.), Sencer Divitçioğlu (İÜ. İktisat Fak. Doç.), Salih Duralı (Etibank Elek. İşl. Gn. Md.), Orhan Duru (Gazeteci), Süleyman Ege (Gazeteci), Mustafa Ekmekçi (Gazeteci), Oktay Ekşi (Gazeteci), Tarhan Erdem (Yük. Müh.), Mehmet Erdemir (Çukurova Elk. AŞ. Gn. Md.), Muzaffer Erdost (Gazeteci), Özhan Eroğuz (San. Kalkınma Bank. Uzm.), Bahir Ersoy (Teksif Başk.), Vehbi Ersü (T. Senatör), Cemal Reşit Eyüboğlu (Avukat), Sabahattin Eyüboğlu (Yazar), Hasan Genç (Sendikacı), Ali Gevgilili (Gazeteci), İ. Sefa Giray (EİEİ Yük. Müh.), Yılmaz Gümüşbaş (Gazeteci), Necati Gündüz (Gemerek Kaymakamı), Turan Güneş (CHP Merk. İd. Kurulu Üyesi), Nail Güreli (Gazeteci), Ecvet Güresin (Gazeteci), Rıza Güven (Sendikacı), Mükerrerem Hiç (İÜ. İktisat Fak. As.),

1 Soyadına göre alfabetiktir

Sırrı Hocaoglu (Hatay Milletvekili), Erhan Işıl (Mal. Bak. İkt. İşbirliği Gn. Md. Yrd.), M. Hadi İlbaş (Gazeteci), Sudi İlkorur (San. Nak. AŞ. Tic. Md. Yrd.), Abdi İpekçi (Gazeteci), Vedat Kaya İrez (İktisatçı), Tarik Dursun K. (Yazar), Arslan Başer Kafaoglu (Hesap Uzmanı), Yahya Kanbolat (Ziraat Fak. As.), Ceyhun Atuf Kansu (Doktor-Sanatçı), Yunus Kara (Sendikacı), Nuri Karacan (İÜ. İktisat Fak. As.), Suphi Karaman (T. Senatör), Nusret Karasu (Sağlık Eski Bakanı), Beysan Keyder (San. Kal. Bank. Uzm.), Metin Kıratlı (SBF As.), Coşkun Kırca (İstanbul Milletvekili), Mehmet Ali Kışlalı (Gazeteci), Bedii Kireçtepe (Em. Hava Generali), Yusuf Kirmigil (Hesap Uzmanı), Yusuf Kivnibir (Hesap Uzmanı), M. Şükrü Koç (Aydın Milletvekili), Hasan Hüseyin Korkmazgil (Yazar), Uğur Korum (SBF Asistanı), Rûçhan Koşar (İmar Bakanlığı Memuru), Ayhan Köksal (İÜ. Hukuk Fak. As.), Mehmet Can Köksal (İÜ. Hukuk Fak. As.), Alp Kuran (Avukat), Dursun Kut (İnşaat Teknikeri), Sami Küçük (T. Senatör), İdris Küçükömer (İÜ. İktisat Fak. Doç.), Mahmut Makal (Yazar), Fethi Naci (Eleştirmen), Öget Öktem (İÜ. Hukuk Fak. Üs.), İbrahim Öngüt (San. Kalkınma Bank. Uzm.), Ahmet S. Örnekol (ELE Müh.), Çetin Özek (İÜ. Hukuk Fak. As.), Tahsin Özer (Hesap Uzmanı), Sami. N. Özerdim (Yazar), Hakkı Özkazanç (Gelirler Gn.Md. Müş.), Selahaddin Özmen (OYAK Gn. Md.), Nihat Öztas (Yazar), Bekir Öztürk (Gazeteci), Mustafa Özyürek (YTP Gençlik Kol. Gn. Sekr.), Sina Pamukçu (Avukat), Arif Payashoğlu (ODTÜ İİF Dekanı), Hüseyin Pekin (EİEİ Yük. Müh.), Tahsin Saraç (Öğretmen), Murat Sarıca (İÜ. Hukuk Fak. As.), Hikmet Savaş (Gazeteci), Bahri Savcı (SBF Profesörü), İlhan Selçuk (Yazar), Turhan Selçuk (Karikatürist), Mehmet Selik (SBF Asistanı), İlhami Soysal (Gazeteci), Mümtaz Soysal (SBF As.), Metin Sözen (İÜ. Ed. Fak. As.), İsmail Şahin (Gazeteci), Necdet Şalvuz (İmar Bak. Tetkik Kur. Üy.), Kemal Tahir (Yazar), Esin Talû (Gazeteci), Erdoğan Tamer (Gazeteci), Server Tanilli (İÜ. Hukuk Fak. As.), Nedim Tekin (CHP Gençlik Koll. YK. Üy.), İtimat Tezgören (Öğretmen), Erdoğan Teziç (İÜ. Hukuk Fak. As.), Meriç Teziç (İÜ. Hukuk Fak. As.), Sabri Tıghı (Gazeteci), Taner Timur (SBF As.), Naim Tirahı (Giresun Milletvekili), Erdoğan Tokatlı (Gazeteci), Orhan Tokatlı (Gazeteci), Metin Tokpınar (Sanayi Kal. Bank. Uzm.), Engin Tonguç (Doktor-Sanatçı), Adil Torun (Sendikacı), Osman Nuri Torun (Sanayi Kal. Bank. Uzm.), Cengiz Tuncer (Gazeteci), Adnan Turani (Ressam), Seyfettin Turhan (Gazeteci), Turhan Tükel (Gazeteci), Melih Tümer (Sanayi Kal. Bank. Uzm.), Nihat Türel (Avukat), Namık K. Türesinler (Sanayi Kal. Bank. Uzm.), Cavit Orhan Tütengil (İÜ. İkt. Fak. Doç.), Özhan Uluatam (SBF As.), Ali Ulvi (Karikatürist), Cemalettin Ünlü (Gazeteci), Üstün Üstündağ (İktisatçı), Şevki Vanlı (Mimar), Berke

Vardar (İÜ. Ed. Fak. As.), Adnan Veli (Yazar), Selahattin Yayın (Sendikacı), Turgut Yeğenağa (Mühendis), Mustafa Yeğenoğlu (Müteahhit-Mühendis), Aysel Yenil (İÜ. İkt. Fak. As.), Hasan Yılmaer (İst. Gaz. Send. Bşk.), Tahsin Yücel (İÜ. Ed. Fak. As.).

Sonradan İmzalayan 878 Kişi

M. Hayrettin Abacı (Avukat), Cemal Açıkalın (Lise mezunu), Doğan Adıgüzel (Hukuk Fak. Öğr.), Yusuf Ağırğün (İÜ. Hukuk Fak. Öğr.), Abidin Ahıska (İktisat Fak. Öğr.), Mehmet Akan (İTÜ Öğrencisi), Ülker Akçakoca (Amme İda. Ens. As.), İsmet Akçabay (Hukuk Fak. Öğr.), Dursun Akçam (Öğretmen), Kamber Akçeşme (Seyyar Dokuma İşinde), Tuğrul Akçura (mimar, Şehir Plancısı), Nihat Akdemir (Avukat), Talât Akgün (lise öğretmeni), Besim Akımsar (Gazeteci), Aziz Akın (Hâkim), Cemal Akın (Sanatçı-Yazar), Gürol Akın (SBF Öğr.), Necati Akın (Ortaokulu Resim Öğretmeni), Rahmi Akkan (Çamlıca Sanatoryumunda), Aydın Akkaynak (Çiftçi), İ. Üstün Akmen (Hukuk Fak. Öğr.), Ahmet Aksal (Öğretmen), Gültekin Aksan (Hukuk Fak. Öğr.), Hüseyin Akşit (İlköğretim Müfettişi), Aziz V. Aktaş (Öğretmen), Süleyman Aktürk (İst. Huk. Fak. Öğr.), Turhan Akyel (Öğretmen), Ferit Akyürek (Üniv. Öğr.), Alil Alatgil (Terzi), Fuat Albayoglu (Yorgancı), Tevfik Aldemir (Eğitim Ens. Öğr.), Atilla Alkan (Eti-bank Gn. Md. Raportörü), İsmail Nafiz Alkan (İlkokul Öğretmeni), Safiye Alkan (İÜ. Hukuk Fak. Öğr.), Celal Alp (Üniv. Öğr.), Artan Alpargun (SBF Öğr.), Murat Alpsoy (İktisat Fak. Mezun), Hamdi Alptekin (Bardakçı Esnafı), Orhan Altan (İktisat Fak. Mezun), Orhan Altan (Elektrik Müh.), Eşref Altın (BF Öğr.), Ferit Altın (Üniv. Öğr.), Ömer Altınbaş (İst. Hukuk Fak. Öğr.), Nurhan Altınman (İktisat Fak. Öğr.), Erol Altıntaş (Hukuk Fak. Öğr.), Bekir Ant (İktisat Fak. Öğr.), İsmail Antis [Sina Akşin]² (Tarih Öğretmeni), Talip Apaydın (Öğretmen), Fatma Arda (İA. Ed. Fak. Psi. Öğr.), Tekin Arda (Er. Tek. Öğr. Ok. Öğr.), Emel Argun (Ev Kadını), Kâzım Arık (İÜ Orman Fak. Öğr.), Niyazi Arık (Öğretmen), Özcan Arıkan (Üniv. Öğr.), Nami Arıman (Teknik Ü. Merk. Kitaplık Md.), Ersen Arman (İktisat Fak. Öğr.), Hasan Gazi Arpaç (), Yıldırım Arsan (Öğr.), N. Nazif Arslan (Avukat), Neş'et Arslan (Hukuk Fak. Öğr.), Necati Artan (Hava Yüzbaşı), Yüksel Artan (Yıldız Tekn. Ok. Öğr.), Fehmi Artuna (),

2 Prof. Dr. Sina Akşin, Mülkiyeliler Birliği tarafından 8 Kasım 2003 tarihinde Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde düzenlenen "Doğan Avcıoğlu Sempozyumu"nda Yön Bildirisini İsmail Antis takma adıyla imzaladığını açıklamıştı.

Nimet Arzık (Yazar), **Kısmet Asa (Ed. Fak. Öğr.)**, **Mustafa Aslan (Doktor)**, **Seyit Aslan (Oto Sanatkârı)**, **Hasan Aşkan (SBF Öğr.)**, **Muzaffer Aşkayanar (Ank. İk. Tic. İl. Ak. Öğr.)**, **Hüsametdin Ata (Orman Fak. Öğr.)**, **Mahir Ata (İÜ. Hukuk Fak. Öğr.)**, **Yılmaz Ataksoy (Avukat-Uşak Barosu Bşk.)**, **Hurşit Atakulu (Avukat)**, **Atillâ Atalay (Hukuk Fak. Öğr.)**, **Sümer Atalay (Köy Öğretmeni)**, **Taliş Atalay (Doktor)**, **Haşım Ataman (İlkokul Öğretmeni)**, **Arif Ataün (Teknisyen)**, **H.Mehmet Ateş (İst. Hukuk Fak. Öğr.)**, **İsmail Atıcı (Hukuk Fak. Öğr.)**, **Faik Atilla (Amerikan As. Yrd. Kur. Den. Gr. Müt.)**, **Yusuf Aturgil (Arkeoloji Müzesi Memuru)**, **Arif Avcı (Avukat)**, **Celâl Avcioğlu (Em. Öğretmen)**, **Behzat Ay (Öğretmen)**, **Nermin Ay (Öğretmen)**, **Aydın Aybay (İst. Hukuk. Fak. Medenî As.)**, **Mefharet Aydemir (Saint Joseph Lis. Öğr.)**, **İ.Kenan Aydeniz (Hukuk Fak. Öğr.)**, **Gündüz Aydın (İk. Fak. Gaz. Ens. Öğr.)**, **Hurşit Aydın (Öğretmen)**, **Mehmet Aydın (Bursa Eğ. Ens. Ed. Öğretmeni)**, **Zeynel Aydınalp (Öğretmen)**, **Gülali Zülal Aydınoğlu (İlkokul Öğretmeni)**, **Necla Aysever (Daktilograf)**, **Nevin Aysever (Öğrenci)**, **Ömer Aytaç (Tek. Ün. Mak. Fak. Öğr.)**, **M. Nuri Ayvalı (Öğretmen-Şair)**, **Viktor Azarya (Robert Kol. Öğr.)**, **M. Halil Azeri (Hukuk Fak. Öğr.)**, **İsfendiyar Babacan (İst. Hukuk Fak. Öğr.)**, **Sahir Bafra (Öğrenci)**, **Erol Bağcıgil (İÜ. İktisat Fak.)**, **Yusuf Ziya Bahadınlı (Öğretmen-Editör)**, **İlhan Baran (Yurt dış. Öğr.-Paris)**, **Ümrân Baran (Trabzon Ses Gaz. Sahibi)**, **İhsan Barın (Motor Tekniker Öğr.)**, **Osman Başar (İktisat Fak. Öğr.)**, **Özdemir Başargan (Dz. Assb. Bçvş.)**, **Derviş Batı (Oksijen Kaynakçısı)**, **Bayram Batoğlu (Öğretmen)**, **Yıldırım Batuk (İtalyan Tic. Lis. Öğr.)**, **Nevzat Batur (Ecz. Ok. Öğr.)**, **Mes'ut Bayazitoğlu (Tüccar)**, **Ayten Baydar (Öğretmen)**, **Mehmet Baydar (SBF Öğr.)**, **Okan Bayer (İşçi)**, **Okan Bayer (Dişçi)**, **Ömer Bayezit (İnş. Yük. Müh.)**, **Hüseyin Baykara (Avukat)**, **Refik Bayraktar (Şair-Yazar)**, **H. Tahsin Bayraktar (Esnaf)**, **Orhan Bayraktutan (Belediye Zab. Mem.)**, **Turhan Bayraktutan (Profesyonel Futbolcu)**, **Ayhan Baysal (Memur)**, **Firuz Baysal (Ege Ün. Tıp Fak. As.)**, **Orhon Belentepe (Lise Öğr.)**, **Erhan Bener (Mal. Bak. Haz. Gn. Md. Mua.)**, **Celallettin Benlioğlu (Öğretmen)**, **Coşkun Beslen (Adapazarı Şek. Fab. Mem.)**, **Taner Beygo (İÜ. Hukuk Fak. Öğr.)**, **Yusuf Bıyık (Tek. Öğretmen)**, **Hakkı Biber (İst. Huk. Fak. Öğr.)**, **Kemal Bilbaşar (Yazar)**, **Fuat Bilen (İktisat Fak. Öğr.)**, **Nebil Bilge (İst. Huk. Fak. Öğr.)**, **Pertev Bilgen (İktisat Fak. Maliye As.)**, **Altay Bilgeoğlu (İşçi)**, **Orhan Bingöl (Tic. İl. Mezunu)**, **Alaattin Biter (Orman Fak. Öğr.)**, **Atalay Bodur (Orman Fak. Öğr.)**, **Atilla Bodur (İktisat Fak. Mez.)**, **Ahmet Bolkan (Tütün Müstahsili)**, **Mehmet Bozkurt (Öğretmen)**, **Cemil Bozturgut (Özel İdare Memuru)**, **Coşkun Bölükbaşıoğlu (CHP Mr. Bas. Bür. Ş.)**, **Ahmet Brazer (İÜ. Orman Fak. Öğr.)**, **Osman Bubik (SBF Öğr.)**, **Faik Bucak (Av. Sürgün-**

deki "Ağa"lardan), Mustafa Buran (Üniv. Öğr.), Mustafa Bütün (Teknisyen), Bahattin Can (Öğretmen), Maksudiye Can (Öğretmen), Necdet Ali Can (Öğretmen), Yücel Candemir (İTÜ İkt. Kür. As.), Muammer Caner (İkt. Fak. Öğr.), Hayati Cebecioğlu (İnş. Yük. Müh.), Halil Cengiz (Ortaokul Öğretmeni), Münir Cerid (Mak. Y. Müh.), Mahcure Selma Ceridoğlu (İkt. Fak. Öğr.), Yalçın Ceridoğlu (Huk. Fak. Öğr.), Tulga Cetiz (Yurt dış. Öğr.-Paris), Cenân Ceylan (SBF Öğr.), Turan Ceyhun (İst. Huk. Fak. Öğr.), Mustafa Ceylan (İÜ. Elek. Fak. Öğr.), Remzi Çınar (Üniv. Öğr.), Kenan Coşkun (Şair ve Ressam), Necati Coşkuner (Yargıç Adayı), Ali Cumhuri (İst. Huk. Fak. Öğr.), Ayla Çakaloz (Ege. Ün. Tıp Fak. Öğr.), Hasan Çakır (Zeytinci), Mehmet Çakır (Öğretmen), Nazmi Çakır (Kauçuk işçisi), Şefik Çakmak (SBF Öğr.), Selçuk Çakmakçı (Huk. Fak. Öğr.), Adnan Çalikoğlu (Avukat Uşak Es. Mil. Vek.), Süleyman Çalışır (İÜ. Orman Fak. Öğr.), Salim Çalışkan (Sümerbank Antalya Mağ. Müh.), H. Vedat Çalışkanlar (Terzi), İbrahim Çamlı (Yazar), Dursun Çan (Öğretmen), Abdullah Çavuşoğlu (Elek. Y. Müh.), Yakup Çayhan (İthalatçı-Tüccar), Yaşar Çehreli (Stajyer Mimar), Ayhan Çelik (İst. Huk. Fak. Öğr.), Kamer Ali Çelik (İÜ Huk. Fak. Öğr.), M. Erol Çelik (İkt. Fak. Öğr.), Mehmet Çelik (AÜ Huk. Fak. Öğr.), Nuri Çelik (PTT Memuru), Sırrı Çelik (İlköğretim Muf.), Vecdi Çelik (İTİA Öğr.), Hüseyin Çetin (Ortaokul Öğretmeni), Mustafa Çetin (Em. Albay), Ayla Çetinelik (İst. Huk. Fak. Öğr.), Salih Çetiner (İTÜ İnş. Fak. Sekr.), Ali Çetinkaya (Milli Eğ. Md. Küt. Mem.), Harun Çetintemel (Huk. Fak. Öğr.), Erol Çevikçe (), M. Farhettin Çevirgen (Maden Müh.), Kemal Çınar (Huk. Fak. Öğr.), Mehmet Çınarlıoğlu (Tornacı), Mümin Çinkılınc (Sayacı), Ali Çiçekli (Öğretmen), Hüseyin Sabri Çiftçi (İşsiz), Süha Çilingiroğlu (Avukat), Ali Sadik Çilli (İşçi), Mustafa Çinsar (İst. Huk. Fak. Öğr.), Cemal Çobanlı (Tıp Fak. Öğr.), Emin Çobanoğlu (Doktor), Yusuf Çolak (Yıldız Tek. Ok. Öğr.), Enis Çongar (İst. Huk. Fak. Öğr.), Cahit Çorum (Fen. Fak. Öğr.), Tuncay Çölkesen (Üniv. Öğr.), Tekin H. Çullu (Send. T.C. Kur. Mec. Üy.), Vural Dağtekin (Stajyer Doktor), Sabri Dardan (Deniz Hast. Raportör), Erol Değerli (Huk. Fak. Öğr.), Maksut Demir (İng. Öğretmeni ve Lis. Md. Mua.), Osman Demir (Sağlık M.), İlhan Demiraslan (Doktor), Ertuğrul Demircan (İst. Huk. Fak. Öğr.), Rüştü Demirdöven (İkt. Fak. Öğr.), Ercan Demirel (İkt. Fak. Öğr.), Erkut Deniz (SBF Öğr.), Handan Denizci (Ev Kadını), Hüseyin Denizci (Hilton Oteli Veznedarı), Şemsettin Deveci (Öğretmen), Çetin Dıramalı (Öğrenci), Şansal Dikmen (Huk. Fak. Öğr.), Ali Dilber (Dekorator), Muzaffer Dilmaç (İÜ Tıp Fak. Öğr.), Salih Dilsizoğlu (İkt. Fak. Öğr.), Erbay Dinçay (Orm. Fak. Öğr.), Zeki Direk (Avukat), Sırrı Divli (Lise Öğretmeni), Ali Dizdaroğlu (Huk.

Fak. Öğr.), Tuncer Doğan (Huk. Fak. Öğr.), Ahan Doğanay (İ. Ed. Fak. Öğr.), Ömer Doğrul (İÜ Huk. Fak. Öğr.), Oğuz Doğu (Sihhi Tesisatçı), Necati Doluorman (Film Rejisörü ve Yapımcısı), Atilla Donat (SBF Öğr.), M. Hulusi Dosdoğru (Doktor), Sabire Dosdoğru (Doktor), Ergun Doyurgan (Lise Mezun), Kâzım Dönmez (Huk. Fak. Öğr.), Mennan Duatepe (AÜ Huk. Fak. Öğr.), Ahmet Duman (Üniv. Öğr.), Cabir Duran (Ünîv. Öğr.), Enver Dursun (İst. Huk. Fak. Öğr.), Hâmit Duru (Serbest Y. Mim. Mim. Bir. Es. YK.Ü.), Mehmet Durukan (TMO Ajans Md.), Mehmet Ecer (Teknisyen), Remzi Eker (İÜ Orman Fak. Öğr.), Besim Ekmen (İkt. Fak. Öğr.), Özen Elson (ALTİA Mezun), Emin Emek (Tüccar Terzi), Kadem Emiroğlu (Öğrenci), Gökçe Enis (İkt. Fak. Gaz. Ens. Öğr.), Sebahat Enöktem (Öğretmen), Recep Er (Sinema Teşrifat İşçisi), Refik Er (Huk. Fak. Öğr.), Kutlu Eraksoy (Doktor), Hilmi Erbaş (Gazinocu), Salim Erdal (İkt. Tic. İl. Ak. Öğr.), Ali Naili Erdem (Huk. Fak. Öğr.), Cahit Erdem (Halk Eğ. Md.), Nevzat Erdem (Astsubay Bçvş.), Celal Erdemoğlu (Stajyer Doktor), Mehmet Erdinç (Öğretmen), Azmi Erdoğan (Akşam Tek. Ok. Öğr.), Fikret Erdoğan (Bankacı), Vahap Erdoğan (Tarım Öğretmeni), Müşfik Erem (Teknisyen), Fabri Eren (Sağlık Mem.), M. Edip Eren (İÜ. Huk. Fak. Öğr.), Ertan Ergen (İÜ. Huk. Fak. Öğr.), Galip Ergenekon (Desinatör, Sendikacı), Suat Erginer (Yazar, Milli Koruma Tş. Em. Md. Mv.), Sırrı Ergun (Eczacı), Kenan Ergül (İkt. Fak. Öğr.), Nusret Ergül (Güm. Tek. Bk. Mem.), Ahmet Ergün (İlkokul Öğretmeni), Özcan Ergüven (Savcı Yrd.), Mehmet Erkan (Orman Fak. Öğr.), Timur Erkman (SBF Öğr.), Yalçın Erkut (İkt. Fak. Öğr.), Mehmet İ. Erkutun (Y. Müh. Bayındırlık Bk.), Erhan Ermutlu (İnş. Y. Müh.), Mazhar Ernalbant (Avukat), Ceylani Eroğlu (İst. Huk. Fak. Öğr.), Coşkun Eroğlu (Fotoğrafçı), Osman Eroğlu (İst. Huk. Fak. Öğr.), Osman Eroğlu (Şoför), Hasip Erokyar (Memur-Lise Mez.), Nur Erokyar (Terzi-Ens. Mez.), Bülent Erses (İkt. Fak. Öğr.), Veli Ersin (Hoca), Emin Ersoy (Öğr.), Mustafa Vasıf Ersoy (C. Savcısı), Sevinç Ersoy (Ortaokul Öğretmeni), Vehbi Ersoy (Em. Öğretmen), Ali Rıza Ertan (Lise Mez. Serbest), Muzaffer Ertan (THY İk. Md. Stok K. Mem.), Metin Ertem (İst. Huk. Fak. Öğr.), M. Celal Ertugay (Yazar), Birgül Ertunç (Ank. Huk. Fak. Öğr.), Abdullah Ertürk (İlköğretim Mf.), Hasan Şevki Ertürk (İÜ Huk. Fak. Öğr.), Hüseyin Ertürk (Üniv. Öğr.), Necati Ertürk (Stajyer Avukat), Ziya Ertürk (Huk. Öğr.), Özcan Eryılmaz (İkt. Fak. Öğr.), İlhan Esen (Hürriyet Gz. İzm. Br. Ş. Kur. M. Üy.), Mustafa Esen (Öğretmen), Sıtkı Eser (Terzi), Güngör Evcî (Tütün Müstahsili), İbrahim Evcî (Tütün Müstahsili), Oğuz Evrenas (İst. Hukuk Fak. Öğr.), Hamza Evrensel (Öğretmen), Ercan Eyüboğlu (SBF Öğr.), Oktay Falay (İkt. Tic. İl. Ak. Öğr.), Ahmet Ferlenger (İst. Huk. Fak. Öğr.), Mehmet

Fırat (SBF Öğr.), Mahmut Fincan (İst. Huk. Fak. Öğr.), Hüsnü Foto (Hürriyet G. Foto Muh.), Muharrem Garibağaoğlu (İlkokul Öğretmeni), Hakkı Gazioğlu (Avukat), İrfan Gelen (Veteriner Hekim), Güleren Gemici (SBF Öğr.), Hüseyin Gemici (Nakliyat Komisyoncusu),ERCÜMENT GENCER (Maiyet Mem.), GÜNGÖR GENÇAY (Şair), Ahmet Uçkun Giray (Orman Fak. Öğr.), FIRÜZAN GİRGİN (Y.Müh.), Aslan Göbelezoglu (Doktor), YILDIRIM GÖĞÜŞ (İTÜ Tek. Ok. Öğr.), MÜNİR GÖKER (İst. Huk. Fak. Öğr.), A.RASİM GÖKNEL (İng.Öğretmeni-Yazar), RUHİ GÖKTEKİN (İst. Huk. Fak. Öğr.), İBRAHİM GÖKTÜRK (Em. Subay-Mütercim), Mehmet Gölgeci (Üniv. Öğr.), MELİH GÖLLÜ (İnş. Fak. Öğr.), ERDİNÇ GÖNENÇ (SBF Öğr.), İSMET GÖREN (Orm. Fak. Öğr.), HALUK GÖRGÜLÜ (Lse Öğr.), SALİH GÖRGÜLÜ (İst. Huk. Fak. Öğr.), ZİYAETTİN GÖRGÜN (İktisatçı-Sanatçı), ORHAN GÜÇKAN (Maden Müh.), HÜSNÜ GÜLER (Hukukçu), NECAT GÜLSEREN (İÜ. Huk. Fak. Öğr.), YÜKSEL GÜLŞEN (Gazeteci), ADNAN GÜLTEKİN (Balıkçı-Lise Mez.), Mehmet Gültekin (Köy Öğretmeni), M. Fatih Gümüş (Hukukçu Öğretmen), LÜTFÜ GÜN (İlköğretim Müf.), ZEKERİYA MAHMUT GÜN (Lise Öğretmeni), Behçet Günal (İkt. Fak. Öğr.), FATMA GÜNAL (İÜ Huk. Fak. Öğr.), ENVER GÜNBLUT (İkt. Fak. Öğr.), ŞERAFETTİN GÜNDOĞAN (Y. Kimya Müh.), ÇINAR GÜNDÜZ (İkt. Fak. Öğr.), YAHYA GÜNDÜZ (Öğretmen), NAHİT GÜNEŞLİ (Huk. Fak. Öğr.), AYHAN GÜRAY (İst. İkt. Fak. Öğr.), ERDOĞAN GÜRBÜZ (İst. Huk. Fak. Öğr.), AYDEMİR GÜRGÖZE (Banka Memuru), HİKMET GÜRKAYNAK (İk. Fak. Gaz. Ens. Öğr.), GALİP GÜRLER (İlköğretim Müf. Köy ve Eğ. Derg. Sahibi), İLKER GÜRLEYEN (İst. Huk. Fak. Öğr.), HATİCE GÜRSEL (), İBRAHİM GÜRSEL (Tic. Kom. İş.), KENAN GÜRSOY (Bilardo İmalatçısı), MUSTAFA GÜRSOY (Y. Müh. Mim.), REMZİ GÜRSU (SBF Öğr.), AYL A GÜVENAY (İÜ. Huk. Fak. Öğr.), ÇETİN HACALOĞLU (Milletlerarası İk. İşb. Gn. Skr. Mem.), MAHİR HACIARİFOĞLU (Öğretmenokulu Ed. Öğrm.), TURGUT HAKES (Serbest Meslek), HASAN HALHAPUT (İst. Huk. Fak. Öğr.), AZİZ HALKAPINAR (Hür. Gaz. İzm. Muh. Gaz. Send. Y.K. Üy.), MEHMET HAMİDİ (), MUHLİS HAMLECI (İktisatçı-Muhasip), RAMAZAN HANTA (CHP Ceyhan Genç. Kl. Bşk.), ÜNAL HARCANOĞLU (İÜ Huk. Fak. Öğr.), SALİM HARPUT (Öğrm.), SALİM HAŞLAK (Ortaokul Öğrm.), AYDIN HATİPOĞLU (İst. Huk. Fak. Öğr.), TAHSİN HATUNGİL (Orm. Mh. Mua. Tpr. İsk. Gn. Md. 4. Şb. Şefi), AHMET HAZARFEN (Öğrm), UMRAN HAZARLI (İkt. Fak. Öğr.), ZİHNİ HAZINEDAROĞLU (Avukat-Şair), AZİME HEDİKZADE (Türkçe Öğretmeni), YILMAZ HEKİMOĞLU (Eczacı), EROL HEPER (İkt. Fak. Öğr.), AYŞE HEZARFEN (Ev Kadını), CEVAT HEZARFEN (Yd. Sb. Öğretmen), ABDULLAH HİŞİL (Öğrm.), AHMET LÜTFİ HİSARLI (Serbest), AYHAN HÜNALP (Gazeteci), İLHAN İLGAZ (İkt. Fak. Öğr.), HÜSEYİN IRMAK (İkt. Tic. İlm. Ak. Öğr.), FUAT İGDELELİ (İnş. Müh.), HALİL İLETMİŞ (Atatürk Ün. Zir. Fak. Öğr.), ATTILÂ İLHAN (Yazar), LÜTFİ İ. İLİCİ

(Eczacı Kalfası), **Hacer İlter** (Ev Kadını-Halk Mekt. Mez.), **Remzi İlter** (Makinist-Zir. Ok. Mez.), **İsmail İnan** (İÜ. Huk. Fak. Öğr.), **Remzi İnanç** (Yd. Sb. Öğretmen), **Haldun İnanlı** (Avukat), **Bayram İnce** (İşçi Temsilcisi), **Kaplan İyigün** (İst. Huk. Fak. Öğr.), **İlkay İzer** (Tek. Ün. İnş. Fak. Öğr.), **İbrahim Jarrar** (İTÜ Maden Fak. Öğr.), **Ahmet Kaçmaz** (İnş. Y. Müh.), **Nafiz Kaçmaz** (İş Adamı), **Baki Kadioğlu** (Doktor), **Turan Kadiraga** (İst. Huk. Fak. Öğr.), **Süreyya Kahraman** (Öğrm.), **Bayram Kalaycıoğlu** (Orm. Fak. Öğr.), **Bekir Kadri Kalevez** (Em. Albay), **Özdemir Kalpakcıoğlu** (Gazeteci), **Haşım Kanar** (İlköğretim Müft.), **Nimet Kanar** (Öğretmen), **Mehmet Kancoğlu** (Huk. Fak. Mez.), **İrfan Kandıralı** (Tek. Ün. Mim. Fak. Öğr.), **Mehmet Kara** (Sanat Ens. Öğretmeni), **Nuri Karabama** (Huk. Fak. Öğr.), **Mustafa Karabiber** (SBF Öğr.), **Mehmet Karabulut** (Lise Felsefe Öğretmeni), **Ali Rıza Karagöz** (Şair), **Cahit Karahan** (Üniv. Öğr.), **Enver Ziya Karal** (Ord. Prof. Tarihçi, Kur. Mec. Anayasa Kom. Bşk.), **Nihal Karamağralı** (Romancı), **Feriha Karaman** (İTİA İkt. As.), **Haygaz Karanfil** (Kunduracı), **Hasan Karaoğlu** (İkt. Fak. Öğr.), **Malik Karavit** (Başbakanlık Muh. Md. 1. Mümy.), **Şeref Karayel** (İkt. Tici. İl. Ak. Öğr.), **Hamî Karşlıoğlu** (Eğ. Ens. Öğr.), **Rana Kartal** (Doktor), **Doğan Kasaroğlu** (Avukat, Tanin Gz. Ank. Tem.), **Yalçın Kasaroğlu** (), **Ercüment Katırcıoğlu** (İkt. Fak. Öğr.), **Sami Katırcıoğlu** (Avukat), **Kahraman Katman** (Öğretmen), **Mehmet Kavcar** (Tıp Fak. Öğr.), **Abidin Yılmaz Kaya** (Tic. İl. Ak. Öğr. Muhasip), **Altan Kaya** (Orm. Fak. Öğr.), **Kemal Kaya** (Huk. Fak. Öğr.), **Ayhan Kayacan** (Huk. Fak. Öğr.), **Alp Arslan Kayan** (Danıştay Kanun Sözcüsü), **Sadık Kayhan** (Halıcı), **Gürol Kaymak** (İst. Huk. Fak. Öğr.), **Mahmut Kayral** (Y. Müh. İTÜ Elek. Fak. As.), **İsmail Hakkı Kaytanlı** (Ortaokul Md.), **Gülten Kazgan** (İkt. Fak. Doç.), **Attila Kelecioğlu** (Fizik Y. Müh.), **Osman Asaf Kermen** (Sanayici), **Faruk Keskincioğlu** (Berber), **Ali Rıza Kılçar** (Öğretmen), **Hikmet Kılıç** (Huk. Fak. Öğr.), **İmdat Kılıç** (T.C. Alanya Gemisi Assb. Üstçvş.), **Naim Kılıç** (Vatan TAŞ. İd. Kur. Üy.), **Nurettin Kılıç** (Ed. Öğrm.), **Gündüz R. Kılıçaslan** (İkt. Fak. Öğr.), **Erdoğan Kılıçer** (Huk. Fak. Öğr.), **Üstün Kırdar** (İTÜ Öğr.), **Ümit Kırız** (İst. Huk. Fak. Öğr.), **Ahmet Kışlalı** (Gazeteci), **Abdullah Kızıllırmak** (Astronomi Doç.), **Z. Hasan Kızılkaya** (Gezici Sağ. Mem.), **Özdemir Kızıltan** (İÜ. İkt. Fak. Öğr.), **Yaşar Kızıltuğ** (Güm. Tek. Bk. Mem.), **Cemil Kihter** (Tıp Fak. Öğr.), **H. Ali Koca** (Zir. Tekn.), **Aydemir Koç** (Milletlerarası İk. İşb. Gen. Sk. M.), **Kemalettin Koç** (SBF Öğr.), **Abdullah Koçak** (Doktor), **Yunus Koçak** (Avukat), **Ali Konu** (İlköğretim Md. Yrd.), **Tanju Konuralp** (SBF Öğr.), **İhsan Koray** (Orm. Fak. Öğr.), **Ali Hikmet Korkmaz** (Gazeteci), **Hüseyin Korkmaz** (DSİ Mem.), **Ali Korur** (İst. Huk. Fak. Öğr.), **M. Gültekin Kosifoğlu** (Elektrikçi), **Oğuz Koyutürk**

(Eczacı), Metin Kozluca (Sanat Ens. Elk. Lab. Ş.), Sualp Kök (İTÜ Tek. Ok. Öğr.), Ergun Köknar (Mimar), Doğan Könel (İst. Huk. Fak. Öğr.), Kâzım Koroğlu (Öğretmen), Sırrı Körpetütüncü (Büro Kâtibi), Niyazi Köse (Erzincan Halk. Eğ. Br. Bşk.), Oktay Köse (Hürr. Gaz. İzm. Muhabiri), İ. Hakkı Kucoğlu (İst. Huk. Fak. Öğr.), İsmet Kuman (Huk. Fak. Öğr.), Necil Kunttav (Robert Kol. Öğr.), Ahmet Kural (İkt. Fak. Öğr.), Mustafa Kurluk (Tıp Fak. Öğr.), Hasan Kurşunlu (Öğretmen), Erol Kurt (Ank. Huk. Fak. Öğr.), Sabri Kurt (Ortaokul Öğretmeni), Aydın Kurtuluş (), Coşkun Aras Kuşatlı (Avukat), Saim Kutsav (Savunma Öğretmeni ve Yazarı), İbrahim Kuyumcu (Tekn. Öğretmen), Temren Küçük (Gazeteci), Yalçın Klüçük (DPT), Orhan Kükrekol (Zir. Müh. O. YK. Üy.), Murat Kütüklü (Oto Makinist), Sait Maden (Ressam), Çetin Mangıt (Y. İk. Tic. Ok. Mez. Gm. Nk. İş.), Sevgi Mangıt (Lise mez. Ev Kadını), Stepan Melikyan (Rejisör, Melek Film. Sah.), Cenum Mengun (İkt. Fak. Öğr.), Hüseyin Mert (Orm. Fak. Öğr.), Nahit Mete (Soma Liny. İşçi Baş Tem.), Erdoğan Moroğlu (İst. Huk. Fak. As. Tic. Huk.), Necdet Mutlu (İnş. Müh.), Sedat Mutlu (Fak. Öğr.), Halit Nacak (Teknisyen), Mehmet Güner Nakiboğlu (İkt. Fak. Öğr.), Hakkı-bilen Nakip (Dil Ta. Coğ. Fak. Öğr.), Hikmet Nam (İÜ Fen. Fak. Jeofizik Öğr.), Mehmet Naneci (Üniv. Öğr.), Hıncal Nazsız (Esnaf), Kemal Nebioğlu (Toreyis Gn. Skr.), Ömer Nida (Galatasaray Lis. Yön. Mem.), Kemal Noyan (Gazi Lis. Öğrm. Ank.), Bora Ocakçıoğlu (Robert Kol. Öğr.), Hayri Ocaktan (Zabıt Kâtibi), Necmi Oğuz (Orm. İşl. Mem.), Olcay Oğuz (Lise Öğr.), Sezar Oğuz (Dev. Mem.), Haydar Okay (Tütün Müstahsili), Hasan Okur (Öğretmen), Uğurel Okyar (Üniv. Öğr.), Yurdakul Okyar (İktisatçı), Mehmet Olcay (Terzi), Turgay Olcayto (İst. Huk. Fak. Öğr.), Mustafa Onar (Ed. Fak. Öğr.), Semih Onat (SBF Öğr.), Mehmet Onay (Huk. Fak. Öğr.), Mustaa Onur (Doktor), Ayhan Onursal (Nisaiye Müt. Doktor), Burhan Orakçıoğlu (Tıp Fak. Öğr.), Celal Oral (Memleketçi, Serb. Par. Yozgat. İl. Bşk. D. Vk.), Uğur Oral (Tıp Fak. Öğr.), Maide Oruç (AÜ Fen Fak. Dr. As.), Saim Oruç (Doktor), Nuri Oylum (İÜ İkt. Fak. Öğr.), Sabahattin Öcal (Doktor), Oktay Öcer (Huk. Öğr.), Bircan Ödemiş (Lise Öğr.), İbrahim Ödemiş (Öğretmen), Cemal Öktem (Nahiye Md.), Özcan Öktem (Doktor), Tuncay Öktem (İÜ Ed. Fak. San. Tar. Mez.), Ümit Ölmez (Şair-Yazar), Kaya Önal (Ast. Sb. Bçvş.), Namık Önel (İÜ Huk. Fak. Öğr.), İbrahim Öner (Hava Tğm.), Erden Öney (AÜ SBF İkt. As.), Cemalettin Örsay (Huk. Fak. Öğr.), Yılmaz Övünç (Denizyoll. Gemi Anb. Mem.), Gülden Öymen (SBF Öğr.), Onur Öymen (SBF Öğr.), Ahmet Öz (Sanatkâr), Niyazi Özak (Em. Mem.), Aydın Özakin (SBF Mez.), Önder Özar (SBF Öğr.), Hakkı Özbal (Sendikacı), Ziya Özbek (Çiftçi), İlhan Özcan (İst. Huk. Fak. Öğr.), Musta-

fa Özdedeoğlu (Muh. Mem.), Mehmet Özdeğirmenci (Tek. Ü. İnş. Fak. Öğr.), Coşkun Özdemir (Doktor), Emine Özdemir (İst. Huk. Fak. Öğr.), Erol Özdemir (İst. Huk. Fak. Öğr.), Mahmut Özdemir (Lise Öğr.), Tülin Özden (İÜ Huk. Fak. Öğr.), Alper Özdoğan (Huk. Fak. Öğr.), Ata Özdoğan (Doktor), Ünsal Özdoğan (Ank. Huk. Fak. Öğr.), Mustafa Özen (Huk. Fak. Öğr.), M. Hilmi Özenli (Amerikan As. Yr. Gr. Terc.), İbrahim Özer (Astsübay), İbrahim Özer (), İhsan Özer (Lise Mez. İşsiz), Nevzat Özer (Tarım Y. Müh.), Nihat Özer (Cum. Sav. Yrd.), Rifat Özer (Huk. Fak. Öğr.), Tahsin Özer (Maliye Bak. Hesap Uzm.), Özer Özerten (Sanatkâr), Hilmi Özgen (Y. Murakebe Hey. Müş.), Seyfi Özgen (Huk. Ak. Öğr. Almanya), Doğan Özgüden (Gazeteci), Tuncay Özgüven (Tıp Fak. Öğr.), Ercan Özkan (İkt. Fak. Öğr.), Erkmen Özkan (SBF Öğr.), Hüseyin Özkan (Hâkim Mua.), Kemal Özkan (Doktor), Rıza Özkara (Eğret'te Öğretmen), İlkan Özkaya (Huk. Fak. Öğr.), Mehmet Özkaynak (Lise Öğretmeni), Coşkun Özkorkmaz (İst. Huk. Fak. Öğr.), Abdi Özkök (Zir. Y. Müh. Tar. Bak. Müş.), Ekrem Özkurt (Avukat), Demir Özlü (Felsefe Öğr.), Ekrem Özmen (Ortaokul Öğretmeni), Güner Özmen (SBF Öğr.), Veysel Bülent Özoğuz (İnş. Müh.), Cengiz Özol (ODTÜ İkt. Öğr.), Haşim Özönur (Lise Öğretmeni), Nijat Özön (Yazar), Erdoğan Özsomar (Mal. Bak. Haz. Kam. Kont.), Meral Öztekin (İkt. Fak. Öğr.), Baki Öztürk (İİTİA Öğr.), Burhan Öztürk (Orm. Fak. Öğr.), Güzin Öztürk (Sosyal As.), Oktay Öztürkoğlu (DDY 2. İşl. Md.), Hüsnü Fahreddin Özüçer (Doktor), Hüseyin Pala (İnş. Fen. Mem.), Cafer Palanca (Esnaf), Mustafa Pandar (Huk. Fak. Öğr.), Ferhan Paydalı (Atatürk Lis. Öğr. İzm.), Erol Pekcan (Orm. Fak. Öğr.), Mahmut Pekin (İşçi Tems.), Mehmet Pişkin (İst. Huk. Fak. Öğr.), Hatay Porsuk (Tıp Fak. Öğr.), Güngör Postallıoğlu (Hava Tğm.), Hülya Rahtuvan (İÜ Hukuk Fak. Öğr.), Halit Refiğ (Rejisör), Mehmet Ressamoğlu (Gazeteci), Atilla Rıvşanoğlu (Huk. Fak. Öğr.), Kanber Rıvşanoğlu (Av. CKMP Sivas İ. İd. H. Ü.), Gönül Sabuncu (Huk. Fak. Öğr.), Nejat Sabuncu (Dr. Tıp Fak. Pat. Anat. As.), Polat Sabuncu (Huk. Fak. Öğr.), Aydüz Sağlam (Güm. Tek. Bak. Mem.), Ayhan Sağlam (Topçu Üstğm.), Kahraman Sakar (Terzi), Mehmet Muhtar Saklıca (İkt. Fak. Öğr.), Ahmet Saltık (İÜ Sosy. Öğr.), Mehmet Saltık (Muamelat Mem.), Ali Sanlı (İÜ Huk. Fak. Öğr.), Kemal Saral (Har. Kad. Müh.), Erhan Sargut (İÜ Huk. Fak. Öğr.), Yalçın Sarı (İkt. Fak. Öğr.), Sevda Sarıca (Avukat), Kural Sarıgöllü (İst. Huk. Fak. Öğr.), Vecdi Sarısoy (Huk. Fak. Öğr.), Vural Savaş (DTCF Öğr.), Yusuf Savaşır (Doktor), Adnan Savaşman (Denizci), Kerim Sayan (Öğretmen), Nuran Sayar (Mem.), Mustafa Sayılı (Güm. Tek. Bk. Hukukçu), Hasan Sayın (Anbar Mem.), Osman Ziya Sayın (Hava Meyd. Kont.), Sait Saylam (İÜ Huk. Fak. Öğr.), İzzet Sedes (Gazete-

ci), Handan Selçuk (), Yusuf Selvi (Avukat Stajyeri), Ahmet Sencer (İTİA Öğr.), Yılmaz Serin (Mak. Tek.), Cemal Sevil (İnş. Tek. Send.), Mehmet Seyda (Romançı-Yazar), Mehmet Seyyar (İlkokul Öğretmeni), Merih Sezen (Avukat), Avni Sezer (Lise Son Sn. Öğr.), Vedat Tunç Sezer (), Halit Gür Sile (Huk. Fak. Öğr.), Necati Siyahkan (İÜ Huk. Fak. Öğr.), Şeref Solu (Bayd. Müf. Em.), Emrullah Someren (Sağ. Mem.), Alev Sönmez (SBF Öğr.), Turgut Sönmez (İst. Huk. Fak. Öğr.), Yüksek Suda (İst. Huk. Fak. Öğr.), Münir Suer (İst. Tıp Fak. Öğr.), Metin Supgun (İkt. Fak. Öğr.), Mehmet Çetin Süer (İk. Tic. İl. Ak. Mez.), Kemal Sülker (Gazeteci), İrfan Sülmancıkoğlu (Toreyis Gn. Bş. V.), Ahmet Süreyya (İÜ Huk. Fak. Öğr.), Ömer Şafak (İnş. Yük. Müh.), Çetin Şanlı (İst. İkt. Fak. Öğr.), Mehmet Şanlı (Hâkim), Metin Şanlı (İst. İkt. Fak. Öğr.), Mustafa Şanlı (Köy Öğretmeni), Mustafa Şanlı (Öğrm. Ok. Öğretmeni), Mustafa Şarkuş (İst. Huk. Fak. Öğr.), Şefki Şeker (Kunduracı), C. Metin Şekercioğlu (Huk. Fak. Mez.), Behçet Şen (Galata Nahiye Md.), Alaeddin Şenel (SBF Öğr.), Mehmet Ali Şengül (Öğretmen), Sadreddin Şengül (Öğretmen), Cüneyt Şeref (Öğr.), Deniz Şimşek (İkt. Fak. Öğr.), Yakan Şölen (SBF Öğr.), Çetin Taşoğlu (Üniv. Öğr.), Muharrem Tağtekin (Arkeoloj Mz.), A. K. Doğan Tamer (İÜ. Huk. Fak. Öğr.), Turgut Tan (SBF Öğr.), Tansel Tanık (İktisat Fak. Öğr.), Bülent Tanör (İÜ Huk. Fak. Öğr.), Mehmet Tanrikulu (İlköğretim Müf.), Oğuz Tansel (Öğretmen), Ülkün Tansel (ODTÜ Maden Müh. Böl.), Naim Tanyeri (Dernek Bşk.), Şemay Tanyeri (İnş. Y. Müh.), Nazmiye Taptık (Samatya İşç. Sig. Hst. Bakt. İnt. Müt.), Erol Tarhan (İkt. Fak. Dok. Öğr.), Himmeth Tarım (PTT Mem.), Mehmet Taşkesen (Huk. Fak. Öğr.), Nilgün Taşkesen (Desinatris), Muharrem Taşkiran (İkt. Fak. Öğr.), Hüseyin Taşlıoğlu (PTT Tek.), Süleyman Tatar (İşçi), Kurtuluş Tatlıdıl (Muhasebeci), Demirel Tavil (Hukukçu), Osman Tekfidan (Saatçi), Ateş Tekin (Muhasebeci), Necip Tekin (Huk. Fak. Öğr.), Şevket Temel (Necati Eğ. Ens.), Erol Temelkuran (Öğretmen), Kamura Temizel (İÜ İkt. Fak. Öğr.), Giray Teoman (İkt. Fak. Öğr.), Mehmet Teziler (İst. Huk. Fak. Öğr.), Nedim Tık (İst. Huk. Fak. Öğr.), İsmail Tikveşli (Şoför), Hüseyin Til (Öğretmen), Hasan Togay (Türk. Bel. İş. Send. Fd. Gn. Skr.), Faruk Tok (İst. Huk. Fak. Öğr.), Mustafa Tok (İst. Huk. Fak. Öğr.), Perihan Tok (Öğretmen), Süreyya Tok (Öğretmen), Ulvi Tolay (Orm. Fak. Öğr.), Erdoğan Tolga (Y. Müh. Mim.), Hayri Tolga (İTÜ İnş. Fak. Öğr.), Nihat Tolluoğlu (Avukat), Ahmet Top (Gaziantep Çim. San. İş. Send. Bşk.), İbrahim Topçuoğlu (Müt. T. S. Part. İzm. İl. Bşk.), Savaş Toprak (SBF Öğr.), İsrail Torun (İlkokul Öğretmeni), Tunca Toskay (İkt. Fak. Mez.), Sahir Tosun (Kolacı), İbrahim Tuna (Tek. Ok. Öğr.), Erol Tuncer (J. Mız. Assby. Üşçvş.), Mete Tunçay (SBF As. Siya-

sal Bilimci), A. Uğur Turan (AÜ Huk. Fak. Öğr.), Cengiz Turan (Huk. Fak. Öğr.), Nevzat Turan (Lise Öğr.), Necati Turguner (Tütün Müstahsili), Lüt-fi Turgut (Huk. Fak. Öğr.), Ahmet Turnaeri (İnş. Kalfası), Mustafa Tural (İlkokul Öğretmeni), Nihar Tüblek (Karikatürist), Vural Tümer (İst. Huk. Fak. Öğr.), Tansu Tünay (İTÜ Öğr.), Nihat Türel (Avukat), Erdoğan Türer (Çiftçi), Mustafa Türker (Em. Yarbay), Vedat Nuri Türkkan (Gazeteci-Yazar), Ahmet Türkoğlu (Sinema Teşrifat İşçisi), Şakir Tüter (Havalandırma Tesisatçısı), Erdum Tüzel (SBF Öğr.), Mehmet Tüzün (Üniv. Öğr.), Burhan Uca (İst. Atatürk Lis. Öğr.), İlhami Uca (İst. Huk. Fak. Öğr.), Yaşar Uçay (Y. Müh.), Turgut Uçuk (SBF Öğr.), Naci Uğur (Ank. Huk. Fak. Öğr.), Ali Rıza Uğuray (Sorgu Hâkimi), Nurer Uğurlu (İst. Huk. Fak. Öğr.), Mehmet Uğuroğlu (İşçi), Burhanettin Uluç (Cum. Sen. Üy. Em. Gen.), Ahmet Uluçay (İşçi), Sümer Uluğ (Belediye Encümeni Mem.), Şeref Uluğ (Top. Pilot Yzb.), Münir Ulus (İÜ Fen Fak.), Galip Ulutürk (Üniv. Öğr.), H. Ersin Unaner (İst. Huk. Fak. Öğr.), Tunga Ungun (İst. Huk. Fak. Öğr.), Hilmi Usekes (TCDD İst. Anb. Şef.), İsmet Uslu (Huk. Fak. Öğr.), Cevat Uyanık (Yazar), Kenan Uyguçgil (PTT Teknisyeni), Yüksel Uygun (Huk. Fak. Öğr.), Muhsin Uysal (Orm. Fak. Öğr.), Yalçın Uysal (Sendikacı), Dilek Uzcı (İst. Huk. Fak. Öğr.), Aydın Uzunselvi (Huk. Fak. Öğr.), Esin Üçüncüoğlu (İst. Huk. Fak. Öğr.), Altan Ülgen (Huk. Öğr.), Celâl Ülkü (Demir ve Kaynak İş. Tek.), Bekir Bektaş Ünal (Un Değirmeni Sah.), Mustafa Ünal (Serbest), İbrahim Ünlü (Balıkesir, Nahiye Muht.), Kâmil Ünlü (Eğ. Ens. Öğr.), Tacettin Ünlü (Avukat), Ulvi Ünlü (Huk. Fak. Öğr.), Bekir Sami Ün-ver (Yazar), Zafer Üsgül (SBF Öğr.), Vâlâ Nurettin Vâ-nû (Yazar), Cemil Vardar (İlkokul Öğretmeni), Muzaffer Vardar (İlkokul Öğretmeni), Utku Varlık (Güzel San. Ak. Öğr.), Hüseyin Varyoz (Tek. Assby. Kld. Bçvş.), Mustafa Vural (İst. Huk. Fak. Öğr.), Ahmet Yağmur (Üniv. Öğr.), Fahrettin Yakal (Em. Tümg. Doktor), Yunus Yakar (Toreyis Gn. Bşk.), Çelik Yalazkan (İÜ Huk. Fak. Öğr.), Hasan Yalçın (Kimya Y. Müh.), Mehmet Yalçın (Ortaokul Öğretmeni), Sade Yalçın (Karikatürist), Şükrü Yalçın (Mak. Ust.), Sırrı Yalçinkaya (Kad. Tek.), Cihat Yalın (Huk. Fak. Öğr.), Erol Yalın (Tek. Ün. İnş. Fak. Öğr.), İlker Yaltırak (Galatasaray Lis. Öğr.), Nurettin Yanbolu (İÜ. Fen. Fak. Jco. Öğr.), İbrahim Yasa (SBF Doç. Sosyolog), Çağ-lar Yaşal (ODTÜ İnş. Fak. Öğr.), Ali Yaşar (İÜ Huk. Fak. Öğr.), Tahsin Yavaş (Öğretmen), Mehmet Yavuz (Öğretmen), Ünsal Yavuz (Mak. Tek. Öğr.), Şahap Yazar (Koop. Muh.), Aydın Yazgan (Müstafi Köy Sağ. Mem.), Nazmi Yazgan (Ank. Huk. Fak. Öğr.), Fikri Yazıcı (İkt. Fak. Öğr.), Gökşen Yazıcı (İÜ İkt. Fak. Mez.), Osman Zeki Yazıcıoğlu (Huk. Fak. Öğr.), Neri-man Yenersu (Em. Öğretmen), Öner Yolazı (AÜ Huk. Fak. Öğr.), Yusuf Ye-

len (Kunduracı), Okandan Yenel (Huk. Fak. Öğr.), Suat Yenidünya (SBF Öğr.), Kâzım Yenisey (Hür. Gz. İzm. Muh.), Hasan Yeşilkaya (Huk. Fak. Öğr.), Hüseyin Yılmaz Yeten (Huk. Fak. Öğr.), Sahir Yetergil (Y. Müh.), Erdal Yıldırım (Üniv. Öğr.), Ataman Yıldız (İkt.), Altan Yılmaz (SBF Öğr.), Hüseyin Yılmaz (Öğretmen), Mehmet Yılmaz (Şeh. Kad. Md. Tapu Az. Ayaş), Sabahattin Yılmaz (Em. Albay), Salih Zeki Yılmaz (Hava Üstğm.), Necmettin Yılmazkaya (Deniz Ass. Bçvş.), Özkal Yici (Tür. Pet. İş. Send. Gn. Sk. Y.), Sümer Yurdağül (Huk. Fak. Öğr.), Serim Yurtören (Mount Holyoke Kol. Sty. Blm.), Atilla Yurtsever (Pilot-Kdm. Üstğm.), Mehmet Yüceer (Öğretmen), İnci Yüceışık (İÜ Tıp Fak. Öğr.), Ali Yüksel (Zir. Müh.), Halil Yüksel (Üniv. Öğr.), Muhsin Yürük (Terzi), Nezih Yürük (Astsubay), Atilla Yüzüak (Japonya Büyükelçiliğinde Mem.), Teoman Zıngıl (Avukat), Çetin Ziylan (Danıştayda Yard.), Mete Zorlu (İkt. Fak. Öğr.), Necdet Zümrütdal (Stajyer Tütün Eksperi).

EK3

SOSYALİST KÜLTÜR DERNEĞİ KURULUŞ BİLDİRİSİ

İkinci Dünya Savaşından sonra Türkiye, bir yandan çok partili bir siyasal sistemi yerleştirmeye çalışırken, diğer taraftan dağınık ve sistem-siz müdahaleleri olan, fakat esas itibarıyla kapitalist bir düzene dayanan bir kalkınma çabasına girişmiştir.

Bugün yaşayanların çoğunluğuna ve gelecek kuşaklara büyük fedakârlıklar yüklemesine rağmen, bu kalkınma çabası ile hızlı bir gelir artışı sağlanamadığı gibi, toplumdaki gruplar arasında esasen dengesi olan gelir dağılışı daha da bozulmuştur.

Nüfusu hızla artan toplumumuzda üretimdeki artışın yetersizliği ve gelir dağılışındaki bozulma açık ve gizli işsizliğin artmasına ve geniş kütlelerin yaşama şartlarının dayanılması güç bir duruma gelmesine yol açmıştır. Toplumsal yapıdaki hızlı değişmelere düzenli bir şekilde yön verilmemesi, dengesiz bir şehirleşme gibi ıstıraplı ve sosyal güvenliği sarsacak sonuçlar veren meselelerin doğmasına sebep olmuştur.

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında başlıca amaçlardan biri olarak açıklanan "sınıfsız bir toplum yaratma" ilkesinin terkedilmesi ve buna ters yönde keskin sınıf farkları yaratan bir gelişme metodunun seçilmesi sınıflar arasındaki gerginliği artırmış ve sınıf çatışmalarına daha da elverişli bir ortam yaratmıştır. Bu devrede çok partili siyasal sistem ise halk isteklerinin belli çıkarlar için istismar edilmesi şeklinde işlenmiştir. İktisadî ve sosyal meselelerin çözülmemesi, çok partili sistemin oyun kurallarının bozulmasına sebep olmuş böylece demokratik düzenin asgari şekli unsurları bile uygulanamamıştır.

Aydınların çoğunluğu, bu devirde meseleleri siyasal sistemin şekli unsurları ile ilgili dar bir çerçeve içinde ele almış ve tartışmışlardır. Fikir hürriyeti için gerekli siyasal ortamın bulunmayışı ve meselelerin dar bir açıdan ve sathî bir şekilde düşünülmesine sebep olan tabuların mevcudiyeti gerçek sebep ve yol arayan düşüncenin gelişmesine engel olmuştur.

Bu düzene karşı halk tepkisinin bir sonucu olarak ortaya çıkan 27 Mayıs hareketi, Türk aydınlarının çoğunluğu için bir uyanma ve arama

devresinin başlamasına yol açmıştır. Bu devrede geçmiş tartışmalardaki çerçevenin darlığı, ileri sürülen fikirlerin ve çözüm yollarının gerçeklerden ne kadar uzak olduğu anlaşılmıştır. Bu durum sosyal konulara eğilenleri meselelerin mahiyet ve önemlerine uygun izah şekilleri ve çözüm yolları aramaya yöneltmiştir.

Bu arada siyasal düzendeki gelişmeler, geçmişteki düşünce tarzını ve iktisat düzenini benimseyen bir siyasal kadronun iktidara gelmesiyle sonuçlanmıştır. Kapitalist bir düzen içinde kalkınma esasını kabul eden ve bu kadronun çalışmasında geçmiş uygulamada ayrılan unsur plânlı kalkınma fikrinin şeklen benimsenmiş görünmesidir.

Açıklanan kalkınma hedefleri, iki ana fikre dayanmaktadır. Bunlardan birincisi oldukça yüksek bir kalkınma hızına ulaşmak, diğeri ise bunu sosyal adalet ilkelerine uygun olarak gerçekleştirmedir.

Yüksek bir kalkınma hızına ulaşmak için, bu kalkınmanın gereğine ve zorunluluğuna inanmış, kararlı, bilgili ve enerjik bir siyasal kadronun mevcudiyeti şarttır. Kalkınmanın sosyal adalet ilkelerine uygun olarak gerçekleşmesi ise, iktidar mekanizmasının buna imkân verecek bir yapıya sahip olmasına bağlıdır.

Bir yılı aşan bir devredeki uygulama ve beş yıllık plânın ve plânla ilgili diğer çalışmaların durumu, bugünkü siyaset kadrosunun hızlı kalkınmayı gerçekleştirecek niteliğe ve iktidar mekanizmasının da sosyal adalet ilkelerini yerine getirecek bir yapıya sahip olmadığını açıkça göstermiştir.

Özellikle gelişmekte olan bir ülkede kapitalist düzenin menfaat dengesine dayanan bir iktidarın sosyal adalete bağlanması beklenemez. Böyle bir menfaat düzeninin ortaya çıkardığı kadronun hızlı bir kalkınma çabası için gerekli inanç ve enerjiyle hareket etmesi imkânsızdır.

Meselelerin sür'atle çözüm yolu bekleyen Türk toplumu bugünkü şartlar içinde tam bir çıkmazdadır. Bir çıkmazda bulunma duygusu halk kütlelerinde ve aydınlar arasında çok yaygın bir şekil almıştır.

Bugünkü şartların yarattığı güvensizlik içinde Türk toplumu bir çıkış yolu beklemektedir. Bu durum sorumluluk duygusu taşıyan yapıcı aydınların yeni çözüm yolları aramasını hayati bir görev haline getirmekte ve bu konudaki çabalara güç kazandırmaktadır.

Toplum yapısının ve tarihi gelişmenin incelenmesinden ortaya çıkan gerçekler, halk mutluluğunu hedef tutan bir çerçeve içinde, düşünenleri sosyalist bir çözüm yolu etrafında birleştirmektedir.

Sosyalizm,

Toplum refah ve saadetini fert ve zümre çıkarlarının üstünde tutan bir dünya görüşünden hareket eden.

Bunu gerçekleştirmek üzere halka dayanan ve halka yönelen bir toplum düzeni kurmak amacını benimseyen.

Bu düzeni kurmak ve yaşatmak için, memleketteki sosyal ve iktisadi münasebetleri bilimsel bir görüş açısı içinde inceleme ve akılcı esaslara göre düzenleme yolunu seçen, bir düşünce ve davranış sistemidir.

Sosyalist düzende insan ve tabiat kaynaklarının israfı önlenir ve bunların akılcı bir şekilde değerlendirilmesi sağlanır, toplumun imkânları ve yaşama gücü artar, fırsat eşitliği ve gerçek anlamıyla sosyal adalet gerçekleşir. Toplum yapısını tanımak, böyle bir düzenlemenin bilimsel şartlarını devamlı olarak aramak ve bu amaçları gerçekleştirmenin hareket noktasıdır.

Bu unsurlarıyla sosyalizm, insancı hedeflere yönelen ve dogmatik olmayan bilimsel yollarla toplum hayatını düzenlemek amacını güden bir sistemdir.

Sosyalizm az gelişmiş ülkelerin sosyal adalet içinde hızlı kalkınmalarını sağlayacak tek metoddur. Sosyalist metod aynı zamanda kapitalist bir gelişmenin bilhassa az gelişmiş bir toplumda meydana getireceği aşırı sınıf çatışmalarını demokratik yollarla önlemenin tek yoludur.

Türkiye’de toplumsal konular üzerine eğilenler milliyetçi, hürriyetçi ve demokratik ilkelere dayanan bir sosyalizm anlayışı etrafında birleşmektedirler.

Türk sosyalistlerinin milliyetçiliği Türk halkına ne vermek istediğini ve bunu nasıl vereceğini söylemeyen, toplum mutluluğuna etkisi olmayan boş sloganlarla halkın hislerini uyarmaya çalışarak aslında belli zümre çıkarlarını koruyan, mevcut düzeni devam ettirmekten başka kaygısı olmayan aldatıcı ve gerici bir milliyetçilik değildir. Türk sosyalistlerinin milliyetçiliği halka dayanan ve halka yönelen, halk için ne yapılacağını ve bunun nasıl yapılacağını açıklayan, Türk toplumunu birbirini sömürmeyen, birbirine saygı ile bağlı fertlerden kurulu bir ulus olarak yaşatmak isteyen, uluslararası düzende kişiliği olan ve kendine güvenen ve saadetini uluslararası barış ve saadetin bir unsuru sayan bağımsız bir Türkiye kurmak amacına yönelen bir milliyetçiliktir.

Türk sosyalistleri kişiyi ve emeği en büyük değer sayan ve kişiyi

onurlu bir insan gibi yaşama imkânlarıyla donatarak, onu gerçek hürriyete kavuşturma isteyen bir hürriyetçilik ilkesini kabul etmektedir.

Sosyal sınıflar arasında büyük farklılıklar yaratan ve sınıf mücadelesini şiddetlendiren kapitalist kalkınma metodu, hürriyet ilkelerinin ve demokratik düzenin tahribine sebep olmaktadır. Türk sosyalistleri sosyalizmi, demokratik düzen içinde hızlı, sömürücü olmayan dengeli bir kalkınmanın tek yolu olarak görmektedirler.

Türk sosyalistleri, kalkınmada öze sektöre de bir yer veren, ancak hızlı kalkınmayı ve sosyal adaleti gerçekleştirmede başlıca görevin devlete düştüğünü kabul eden ve istismar unsurlarından temizlenmiş bir düzen olan "sosyalist karma ekonomi"yi benimsemektedirler.

Sosyalizm Türk ulusun ileri bir medeniyet seviyesine ulaştırmak hedefine yönelmiş halkçı bir düzen kurmak üzere yapılan Milli Kurtuluş Savaşımızın bir devamı ve yeni bir hamlesi olacaktır.

Türkiye'yi içinde bulunduğu çıkmazdan kurtarmak isteyenlerin üzerinde birleştikleri ilkeler bunlardır. Ancak düşünce hayatımızdaki bu gelişme dağınık ve düzensiz olmaktadır. Sosyalizm bilgiye, sistemli araştırmaya dayanan bir düşünce tarzıdır. Yurt gerçeklerinin etrafı olarak bilinmesini, tartışılmasını ve bilgilerin devamlı bir şekilde değerlendirilmesini ve bunların halka maledilmesini gerektirir. Bu konuda çalışanların birbirlerinden haberli olmaları, geniş ve düzenli bir tartışma ortamı bulmaları ve düşüncelerini duyurma imkânına sahip olmaları gereklidir.

Sosyalist Kültür Derneği, Türkiye'nin meselelerini sosyalist bir dünya görüşü açısından incelemek, bunları açıkça tartışmak ve bu çalışmalarını sonuçlarını yaymak üzere kurulmuştur.

EK 4

SOSYALİST KÜLTÜR DERNEĞİ KURUCULARI³

Niyazi Ağırnaslı (Senatör), Galip Aknil (Y. Müh), Erdoğan Alkin (Asistan), Sadun Aren (Profesör), Türkkaya Ataöv (Asistan), Doğan Avcıoğlu (Gazeteci), Ş. Süreyya (Yazar), Seyfi Demirsoy (sendikacı), Tarık Ziya Ekinci (Doktor), Necat Erder (sosyolog), Işıl Ersan (Asistan), Asaf Ertekin (Matbaacı), Cemal Reşit Eyüboğlu (Avukat), Müşerref Hekimoğlu (Yazar), Mükerrerem Hiç (Doçent), A. Sırrı Hocaoglu (M. Vekili), Erhan Işıl (Maliye Müfettişi), Nejat İzar (Y. Müh.), Adnan Başer Kafaoğlu (Maliye Müf.), Aslan Başer Kafaoğlu (Dev. Pl. Teş. Uzmanı), Yahya Kanbolat (Asistan), Attilâ Karaosmanoğlu (İktisatçı), Mahir Kaynak (Asistan), Gülten Kazgan (Doçent), Abdullah Kızılırmak (Doçent), Hamdi Konur (Öğretmen), Hüseyin Korkmazgil (Yazar), Nurettin Ş. Kösemihal (Profesör), İdris Küçükömer (Doçent), Güney Özcebe (Y. Müh.), Hilmi Özgen (Yük. Mur. Hey. Uzmanı), Fakih Özlen (Y. Müh. M. Vekili), Mehmet Selik (Asistan), İltihami Soysal (Gazeteci), Mümtaz Soysal (Asistan), Metin Sözen (Asistan), Cahit Tanyol (Profesör), Merih Teziç (Asistan), Reşat Titiz (İktisatçı), Osman Nuri Torun (Maliyeci), Nihat Türel (Avukat).

3 Soyadına göre alfabetiktir.

EK 5

DEVİRİM BİLDİRİSİ⁴

KARANLIK BİR GİDİŞ

Seçimlerden sonra Türkiye yine aynı Türkiye'dir ve hiçbir şey değişmemiştir. Oysa, Türkiye, mutlaka değişmesi gereken bir ülkedir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında, bütün güçlülere rağmen, iyimserdik. Çok geçmeden tam bağımsız bir Türkiye kuracağımıza ve çağdaş uygarlığa ulaşmış bir millet olacağımıza inanıyorduk.

Cumhuriyet, şimdi "ellinci" yılına yaklaşmıştır. Türkiye'nin manzarası karanlıktır:

Kemalizmin yoktan var ettiği Lâik Türk Devleti, mezhep, aşiret ve tarikat kavgaları içinde, çözülmekte, çökmekte ve için için erimektedir. Bölücü akımlar kuvvetlenmektedir. Oy uğruna en kutsal değerleri satışı çıkarmakta persvasız politikacı, milleti tahrip eden, mezhep, aşiret ve tarikat kavgalarını sorumsuzca körüklemektedir.

Milletlerarası petrol şirketleri ve emperyalizmin hizmetindeki çağdışı devletler, Atatürk Türkiyesini petrol, dolar ve sterlin kokan şeriatçılığın ağına yeniden düşürmek amacıyla, içerideki şer kuvvetlerini seferber etmişlerdir. Oy kaygusuyla şer kuvvetlerine yaranmaya çalışan, hiç değilse onların hışmından kaçınmayı marifet sayan politikacı, Ab-

4 *Devrim* Bildirisinin yer aldığı sayfaya Mustafa Kemal Atatürk'ün şu sözleri kalpaklı bir fotoğrafıyla birlikte çerçeve içinde yerleştirilmişti:

"Devrimin kanunu, mevcut kanunların üzerindedir. Bizi öldürmedikçe, bizim kafalarımızdaki cereyanı boğmadıkça, başladığımız devrim bir an bile durmayacaktır. Bizden sonraki devirlerde de böyle olacaktır."

"Herkesi memnun edelim dersek, mümkün olsun, hepsi memnun olsun, ama biz bir maksadı temin etmiş olmayız. İdare-i maslahatçılar esası inkılâp yapamaz. Bugünkü sefalet ve rezalet içinde esasen kimseyi memnun etmeye imkân yoktur. Memleket mâmur, millet zengin olduğu zaman herkes memnun olur."

"Devrimlerin asıl amacı, ülkemizi çağdaş uygar düzeye yükseltmektir. Bu gerçeği kabul etmeyen kafaları tarumar etmek zorunludur." *Gazi Mustafa Kemal*.

dülhamit ve Vahdettin şeriatçılığını hortlatmak isteyenlerin, dolaylı ya da dolaysız yoldan suç ortaklığını yapmaktadır. Böylece kanlı bir kardeş kavgasının tohumları ekilmektedir.

En ileri görüşlü siyasî partiler dahil, siyaset borsasında çuval dolusu oy satan şeyh, ağa, aşiret reisi ve tefeciden medet ummakta, feodalizm ve kalıntılarından, mezhep ayrılıklarından ve etnik özelliklerden yararlanmaktadır. Milli irade, milli irade satıcılarının elinde, halkın ezilmesine, milletin çözülmesine ve uydulaşmasına yol açmaktadır.

Ekonomik ÇıkmaZ

Çağımız, hızlı kalkınma çağıdır. Az gelişmiş bir ülkenin 20-25 yıl içinde az gelişmişlik çemberini kırması ve çağdaş uygarlık düzeyine ulaşması mümkündür bugün. Düne kadar Türk Devletinin birer eyaleti olan ülkeler, 18-20 yıl içinde kalkınmayı başarmışlardır. Ufak Bulgaristan'ın adam başına ihracatı, Türkiye'nin ihracatının on katını aşmaktadır. Cumhuriyetin ellinci yılına doğru traktör imâli için hâlâ Batı firmalarının montaj tesislerine sığınırken, küçümsediğimiz Bulgaristan, Hindistan'da traktör fabrikaları kurmaktadır. Üçüncü Dünya Ülkeleri "fabrika yapan fabrikalar" kurarak ekonomik bağımsızlığa kavuşma ve hızla kalkınma yarışı içindedir. Türkiye bu yarışta gittikçe geride kalmaktadır.

Cumhuriyetten beri elli yıla yakın çabadan sonra ve ancak makinası, hammaddesi, yedek parçası ve teknik bilgisiyle dışarıya bağlı bir "montaj" ve "ambalaj" sanayii kurulabilmiştir. Genellikle, yüksek gelir gruplarının lüks tüketim ihtiyacını karşılamaya yönelmiş, aşırı tekel kârlarıyla çalışan böyle bir sanayi, ekonomik bağımsızlığı sağlamak şöyle dursun, dışarıya bağımlılığı artmıştır. Toplam ihracat gelirimiz, 4,5 milyar lira, yalnız imalât sanayiinin ithalât ihtiyacı ise 6 milyar liranın çok üstündedir. Bu büyük açık, devamlı borç dilenmeleriyle kapatılmaya çalışılmaktadır.

Feodal, ya da yarı feodal kalıntıları sürdüren tarım, modernleşmiş olmaktan çok uzaktır. İşletmelerin yüzde 80'ine yakını, sefalet şartları içinde ilkel tarım yapan cüce işletmelerdir. Ortaçağ kurumu tefecilik, bütün şiddetiyle yaşamaktadır. Köylü kendisi için değil, tefeci, aracı ve ağa için çalışmaktadır. Toprak ve orman serveti insafsızca tahrip edilmektedir. Erozyon topraklarımızı kemirmektedir. Sulanan topraklar

çoraklaşmaktadır. Yeryüzünün belli başlı buğday ihracatçısı olacağı ilân edilen Türkiyemiz, 1958'den bu yana dışarıdan devamlı buğday satın almaktadır. "Tarım Ülkesi" Türkiye, aç kalmamak için kıt döviz kaynaklarını tarımsal ürün ithaline harcama durumandadır.

TOPLUMSAL ÇIKMAZ

Geri tarıma ve gecekondu sanayie dayanan bir ekonomide, toplumsal sorunlar, çözülme yolunda olmak şöyle dursun, gittikçe ağırlaşmaktadır. Toprağın besliyemediği insanlar şehirlere akmakta, fakat bunlara iş ve mesken sağlanamamaktadır. Gecekondu sayısı, 1960 yılında 240 bin iken, 1967 yılında 465 bine çıkmıştır ve artan bir hızla çoğalmaya devam etmektedir. Resmi tahminlere göre on beş yıl sonra Türkiye nüfusu 55 milyona ulaşacak ve nüfusun yarısı şehirlerde yaşıyacaktır. Bugünkü gidişle bunun anlamı, büyükşehirlerin gecekondulaşması, lüks zengin mahallelerinin gecekondu denizi içinde adacıklar meydana getirmesi demektir.

Şehirlerde işsizlik bugün yarım milyonun üstündedir. Yarın nüfusun 30 milyona yakın kısmı şehirlerde yaşamaya başlayınca, sanayiin en az 4-5 milyon insana iş sağlaması gerekecektir. Sıhhsiz bir gelişme içinde bulunan cılız sanayiin on beş yıl içinde 4-5 milyon insana iş sağlaması boş bir hayaldir. Bugünkü gidişle, yakın bir gelecekte milyonlarca işsiz şehirleri doldurması beklenmelidir. İlgililerin bu konuda, dış ülkelere çok sayıda işçi ihraç etme ümidiyle, Türkiye'yi ortak sömürge yapacağına aldırış etmeksizin, Ortak Pazar'a gitmek ve böylece sanayileşmeden ve kalkınmadan vazgeçmekten öte ciddi bir tedbiri yoktur.

EĞİTİM VE SAĞLIKTA ÇIKMAZ

Cehaletten kurtulma davası çözülebilmiş olmaktan çok uzaktır. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânına göre önümüzdeki yıllarda okuma yazma bilmeyenlerin sayısı artacaktır. Okuma yazma bilmeyen nüfus sayısı 1967'de 11,5 milyondan, 1972'de 14 milyona ve 1977'de 18 milyona yükselecektir. Bu eğitim çıkmazına rağmen Atatürkçü öğretmen ezilmekte, teknik ve tarım okullarında çok imam-hatip okullarına önem verilmekte, fakir köylü çocuklarına imam-hatip okullarından başka okuma yolu bırakılmamaktadır. İzinli, izinsiz kur'an kurslarının

çığ gibi büyümesine ve hattâ Doğu'da medreselerin faaliyet göstermesine göz yumulmaktadır. Özel yüksek okulların yeryüzünde eşi görülmemiş bir skandal olarak gelişmesine seyirci kalınmaktadır.

Eğitim gibi, sağlık işleri de perişandır. Nüfusun pek az bir kısmı sağlık hizmetlerinden yararlanabilmektedir. Sosyalizasyon uygulaması bekleneni verememiştir. Çok sayıda doktor, dış ülkelerde, hiç değilse büyük şehirlerde bulunmayı, Anadolu'da çalışmaya tercih etmektedir. Avrupa ve Amerikaya beyin göçü devam etmekte çağdaş uygarlığa ulaşmak için Türkiye'ye gerekli en değerli bilim adamlarımız milli kalkınmanın itici gücü olacak yerde dışarıya gitmektedirler. Halkın sağlığını hileli bir ticaret konusu yapan ilâç sanayii skandalı sürmekte, vatandaş hasta döşğinde sömürülmektedir.

ZENGİN-FAKİR UÇURUMU

Gelir dağılışındaki adaletsizlik, şimdiden çok büyüktür. Toprak ağası, aracısı, tefecisi, montajcı sanayicisi ve kompradoruyla birlikte ufak bir zümre, millî gelirin üçte birine yakın bir kısmını almaktadır. Geniş kitlelerin fakirliği ve bir mutlu azınlığın lüks ve israfı arasındaki uçurum hızla genişlemektedir. Devlet Plânlama Teşkilâtının Gelir Dağılımı Araştırmasına göre bugünkü gidişle "gelecek on yıllık devrede, Türkiye'de gelir dağılımı şimdikinden daha gayri adil bir şekil" olacaktır. Mutlu azınlığın gelirlere oranında vergilendirilebilmesi ve Devlet Plânlama Teşkilâtı hesaplarına göre, on milyarları aşan vergi kaybının önlenmesi gerçekleştirilememektedir.

"ULUSAL ORDU" ÖZLEMİ

Yatırım-tasarruf, ithalât-ihracat dengesizlikleri dolayısıyla, Türkiye, uzun yıllardır kendi olanaklarının üstünde yaşamaktadır. Bu durum, gittikçe artan ölçüde ağır şartlar ile borçlanarak sürdürülebilmektedir. Türk dış politikası devamlı borç bulma ilkesine göre yürütülmektedir. Amerikan Yardımın şartlarından biri ise -"Barış İçin Gıda Kanunu"nda açıkça yazıldığı üzere- "ABD'nin dış politikasını desteklemek"tir. Bu nedenle ağır borçlar ve her an borç arama durumu, Türkiye'nin bağımsız bir dış politika izleyebilme olanaklarını değişen dünya şartlarına rağmen iyice sınırlamaktadır.

Ekonomik ve askeri yardımlarla dışa bağımlılık, yardım veren ülkenin çıkarlarıyla ulusal çıkarlar bağdaşmadığı ölçüde, ulusal savunma stratejisinden fedakârlığı gerektirmektedir.

Askerî yardımlar, bunu yapan devletin elinde daima müdahaleci baskı aracı olmaktadır. Kıbrıs olayları ikmâl kaynaklarıyla dışa bağlı bulunmanın sakıncalarını acı biçimde göstermiştir.

Ekonomik ve askeri bakımdan dış kaynaklara aşırı bağımlılık, ulusal çıkarlarımıza uygun düşmediğini bile bile, kanat devletlerinin güvenliğini açıkta bırakan yeni NATO stratejisini Aralık 1967’de kabule bizi zorlamıştır. Ulusal güvenliği sağlamak endişesiyle, Batı ve ABD çıkarlarını koruma açısından büyük ve belki de gereksiz rizikolar yüklenmiş bulunuyoruz. Buna karşılık, yeni stratejiyle Kuzeyden gelen bir tehdite karşı NATO ve ABD’nin Türkiye’yi koruması, eskisinden çok daha şüpheli hale gelmiştir. NATO ve ABD, ancak kendi çıkarları gerektirdiği ölçüde ve çok sınırlı biçimde Türkiye’yi koruyacaktır. Bu gerçek, sivil-asker yetkililerce bütün açıklığıyla bilindiği halde, dış yardımlara aşırı bağımlılık yüzünden ittifaklar çerçevesinde ulusal çıkarlara öncelik tanıyan bir dış politika ve savunma stratejisi dahi yürürlüğe konulamamaktadır. Atomik üslerin barınağı Türkiye’nin irademizin üstündeki çıkar çatışmalarında millî menfaatlerimizin gerektirmediği rizikolara sürüklenebileceği görmezlikten gelinmektedir.

Bu şartlar altında bağımsızlık hayli biçimsel kalmakta, en azından Atatürk’ün “İstiklâl-i tam” ilkesine büyük ölçüde aykırı düşmektedir. Gençliğin istemlerinin başına “Tek [Tam] bağımsız Türkiye” dileğini alması, bu durumda, Atatürk geleneğine uygun yerinde bir tepkidir. Cumhuriyet, iç politikasında da, dış politikasında da, Kemalist yoldan uzaklaştırılmıştır. Türkiyemizin sürüklenmekte olduğu tarihi varlığını yitirme tehlikesinden tek kurtuluş gerçeği olarak bir ulusal ordu özlemi fişkırmıştır.

NEDEN KALKINAMADIK?

Devrimcilerin baş görevi, bugünkü utanç verici durumdan en kısa sürede kurtulmak, Kemalizm’in bağımsız ve kalkınmış Türkiye hedefini bir an önce gerçekleştirmektir.

Türkiye bugün geri kalmış ülkeler arasında bulunuyorsa, ekonomik plânda bunun temel nedeni, kaynakların kötü dağılması ve kötü kullanılmasıdır. Millî gelirin üçte birine yakın kısmına toprak ağası, büyük

aracı ve tefeci, "montajcı", sanayici ve komprador v.b. gibi 34 milyonu geçen Türkiye nüfusu içinde 300 bini bulmayan ufak bir zümre, kitlenin sefaleti pahasına el koymaktadır. Eğer bu küçük zümre millî gelirden aldığı payın önemli bir kısmını verimli yatırımlara kullansaydı, kötü kaynak dağılışının sakıncaları bir ölçüde giderilebilirdi. Ne var ki, basının "mutlu azınlık" adını taktığı bu ufak zümre el koyduğu kaynakların pek az bir kısmını yatırımlara ayırmaktadır. Millî gelirin yüzde 30'undan fazlasını aldığı halde, millî gelirin ancak yüzde 5 ilâ 6'sı oranında yatırım yapmaktadır. Bu yatırımların büyük kısmı da, lüks mesken inşaatına ve benzeri işlere yönelmektedir. Gerçek bir sanayileşmeye giden pay son derece azdır. Mutlu azınlık, gelirin çok büyük bir kısmını yurt içinde ve yurt dışında israf etmektedir. Çeşitli yollardan yurt dışına kaçırılan dövizler, Avrupa'da villalar satın alma ve Batılı milyonerlerin hayatını taklit etme yolunda kullanılmaktadır. Mutlu azınlık yurda yatırmayı reddettiği fonları Avrupa'ya yatırmaktadır.

Yurt içinde de yaygın bir lüks hizmetler sektörü, bu ufak zümrenin harcamalarına göre biçimlenmektedir. Lüks oteller, lüks lokantalar, klüp kisveli kumarhaneler, gece klüpleri, sosyete meyhaneleri, güzellik enstitüleri, moda evleri, sosyete klinikleri, sosyete özel okulları, sosyete berberleri v.b. gibi hızla gelişen lüks hizmet sektörü, mutlu azınlığın el koyduğu kaynaklarla beslenmektedir. Milyonluk köşk, villâ ve apartmanlar, deniz motorları, lüks otomobiller, bol sayıda hizmetçi, gösteriş partileri mutlu azınlığını israfçı tüketiminin başka bir biçimidir. Bağımlı ve cılız sanayimizin önemli bir kanadı, bu zümrenin harcamalarına göre, bir lüks tüketim sanayii olarak gelişmiştir. Böylece, fakir ülkemiz ağır sanayii, elektronik sanayii, kimya sanayii kurmakta kullanılacak fonları bir mutlu azınlık eliyle lüks villâlara, gece kulüplerine, pahalı otomobillere v.b. yatırmaktadır.

NASIL KALKINIRIZ?

Türkiye'nin hızla kalkınması ve gittikçe ağırlaşan toplumsal sorunlarını çözmesi, israf edilen kaynakların topluma maledilmesiyle mümkündür. Millî gelirin mutlu azınlıkça el konulan yüzde 30'u aşkın bölümünden önemli bir miktar, toplum eliyle yatırımlara kaydırılabilirse, kalkınma hızı, yüzde 10'un üstüne hatta yüzde 15'e çıkabilir. Yüzde 10 bir kalkınma hızı, millî gelirin yirmi yılda 6,5 kat, yüzde 15, bir 16 kat

arttırılması ve kalkınmanın kısa sayılabilecek bir sürede gerçekleştirilmesi demektir.

Bugün millî çıkarlara aykırı yollarda israf edilen kaynaklar ancak hakikî sahibi olan topluma maledilirse kalkınma ve halkın refahı için en verimli biçimde kullanılabilir. Yatırımlar gerçek bir plân disiplini içinde lüks mesken ve montajcı sanayi yerine temel sanayie yönelebilir.

Günümüzde kullandığı makinaları kendi yapamayan bir ülkenin sanayileşmesinden söz edilemez. Temel sanayie yönelmedikçe bir ülke modern teknolojiye sahip olamaz ve dışa bağımlılıktan kurtulamaz. Temel sanayi, kalkınma kadar, ekonomik ve teknolojik bağımsızlığın gereğidir. Öte yandan Anayasa'mızın bugün kâğıt üzerinde kalan çalışma, dinlenme, sosyal güvenlik, eğitim ve sağlık haklarıyla ilgili hükümleri, lüks hizmetlere giden kaynakların halkın ihtiyaçlarına yönltilmesiyle hızlı bir kalkınma ortamında hayata geçirilebilecektir.

İsraf olunan kaynakların hızlı kalkınma ve sosyal adalet için kullanılması, mutlu azınlığın belli başlı gelir kaynaklarını teşkil eden alanların topluma maledilmesini gerektirir. Banka, sigorta, dış ticaret ve montajcı sanayiın millileştirilmesi ve büyük kooperatif çiftlikler kurulmasına yönelmiş köklü bir toprak reformunun yapılması; herşeyden önce, yatırılabilir kaynakların artırılması ve uyulması zorunlu bir plân çerçevesinde toplum yararına en verimli biçimde kullanılması için şarttır. Böylece ekonomik plânda, kaynakların rasyonel dağılım ve kullanımını sağlayarak kalkınma, sosyal adalet ve tam bağımsızlık yolunda bir düzen değişikliği gerçekleştirilmiş olacaktır.

KEMALİST DEVRİM YARIDA BIRAKILMIŞTIR

Düzen değişikliği, Kemalist doğrultuda bir devrimdir. Bugünkü antikemalist gidişin unutturmak istediği Kemalist tez kısaca şudur: Bağımsızlık içinde, devrimler yoluyla çağdaş uygarlığa ulaşmak Kurtuluş Savaşı'ndan sonra bağımsız kalkınma olanağı elde edilince, Atatürk, Çağdaş uygarlığa ulaşmanın Tanzimat yıllarındaki gibi, Batı uydusu olmakla değil, içeride devrimlerle ortaçağ kurumları tasfiye edilerek, bir düzen değişikliğinin gerçekleşmesiyle sağlanacağını görmüştür. Saltanat ve hilâfetin kaldırılması, akla ve bilime dayanan lâik düşüncenin bütünün kurumlara egemen kılınması yeni bir düzen kurma yolunda girilen üst yapı devrimleridir. Atatürk üst yapı devrimleriyle yetinmeyip

devlet eliyle sanayileşme ve bir toprak reformuyla düzen değişikliğini temele indirmeye yönelmiştir. Ne var ki, 1945 yılına kadar süren toprak reformunu gerçekleştirme çabaları, toprak ağaları ve müttefiklerinin mukavemeti ile bir türlü başarıya ulaştırılamamıştır. İlk adımlarını atan devletçilik, 1945'ten sonra dejenere edilmiştir. Böylece Kemalist devrim, yarıda kalmıştır. Bugünün Kemalistlerine düşen görev, antike-malist gidişe son vererek, Kemalist devrimi sürdürmek, alt yapı devrimleriyle temele indirmek ve Türkiye'mizi en kısa sürede, çağdaş uygarlığa Atatürk'ün tüm hayatına yön vermiş bulunan tam bağımsızlık amacına ulaşmaktadır.

TUTUCU GÜÇLER KOALİSYONU

Düzen değişikliği, bugün de yürürlükteki düzenden yararlananların güçlü direnişleriyle karşılaşmaktadır. Batı'da burjuvazi, yükselme çağında köylü kitlesine dayanarak, feodal ilişkileri bir toprak reformuyla tasfiye ettiği halde, Türkiye'de burjuvazi toprak bey ve ağaları gibi en gerici sınıflarla kol koladır. Batıda burjuvazi ülkesinin ekonomik bağımsızlığını güçlendirirken, Türkiye'de burjuvazi, yabancı sermayenin komisyonculuğuna yönelmiştir. Bekasını bağımsızlıkta değil, yabancı sermaye ve ileri kapitalist ülkelere bağımlılıkta görmektedir.

Böylece Türkiye'nin tam bağımsızlığa ve çağdaş uygarlığa ulaşmasını engelleyen bugünkü düzeni sürdürmek için toprak bey ve ağaları ile tefeci ve aracılardan başlayıp montajcı sanayici ile kompradorlara kadar uzanan bir Tutucu Güçler Koalisyonu doğmuştur. Bu koalisyon, Türkiye'yi, kapitalizmin dünya sistemi içinde politik, ekonomik ve askerî nedenlerle bağımlı durumda tutmak için dış kuvvetler tarafından desteklenmekte ve güçlendirilmeye çalışılmaktadır.

SANDIK DEMOKRASİSİ

Çok partili hayata geçiş ve genel oy, büyük kitleyi söz sahibi yaparak tutucu güçler koalisyonunu zayıflatacağı ve feodal kalıntıları yok edeceği yerde, 23 yıldan beri tersine işlemiş, tutucular ittifakının iktidarını sağlamıştır. Hayatlarını alın teriyle kazanan kitle değil, tutucu güçler koalisyonu sürekli olarak sandıktan çıkmıştır. Yalnız bir politik özgürlük değil, aynı zamanda bir toplumsal ilerleme aracı diye benimsenen

genel oy ve çok partili hayat, geçmişin kalıntılarının tasfiyesini geciktirici bir rol oynamış, gayri millî ilişkiler içinde bulunan güçlerin iktidarını meşrulaştırmıştır. Millî irade, bir mutlu azınlığın iradesi hâline getirilmiş, Kemalizm sandık yoluyla tasfiye edilmiştir. Kemalizmin sindirdiği, fakat alt yapı devrimleri gerçekleştirilemediği için, kökünü kurutamadığı irtica, Batı politik sistemi içinde, gelişme ve yayılma olanağını bulmuştur. Dinsel irtica güçleri kitlelere gerçek çıkarlarını unutturmak ve tutucu güçler iktidarını perçinlemek için seferberdir. Gerek petrol şirketleri ve emperyalizm, gerekse tutucu güçler koalisyonu, dinsel irtica güçlerini tabii müttefikleri saymışlardır. Böylece halk iktidarı demek olan demokrasi, Türkiye’de gerici güçlerin ve emperyalizmin iktidarına dönüşmüştür.

Batı politik sistemi, yalnız Türkiye’de değil, benzer toplumsal yapılaraya sahip bütün az gelişmiş ülkelerde aynı sonuçları vermiştir. Batı politik kurumları, tutucu güçlerin iktidarlarını kuvvetlendirmiştir. Geniş kitleler, toprak mütegallesi ile tefeci ve aracılara ekonomik ve ideolojik egemenliği altında bulunmaktadır. Fakat bu ortaçağ kurumları, aynı zamanda, aşırı sömürme pahasına da olsa, geniş kitleye, az çok bir toplumsal güvenlik sağlamaktadır. Şehirde işi olan, ya da paraya muhtaç bulunan köylü, ağa ve tefeciye başvurmaktadır. Bu güvenlik mekanizması, kitle oyunu, genellikle bey, ağa, tefeci ve aracılara bağımlı kılmaktadır. Dinsel irtica güçleri, tutucular koalisyonunun kitle üzerinde ekonomik egemenliğini ideolojik plânda tamamlamaktadır. Bu nedenledir ki, Türkiye’de seçimler, devamlı olarak, tutucu güçler koalisyonunu iktidara getirmiştir ve getirmektedir. 1969 seçimleri, bunun yeni bir örneğidir.

PARTİLERİN ÇIKMAZI

Düzen değişikliği iddiasıyla ortaya çıkan siyasî partiler dahi, seçimlerde az-çok bir başarı sağlayabilmek için, tutucu güçler koalisyonuna devamlı tâvizler verme durumunda kalmaktadır. Bu partiler etnik özellikler ve mezhep ayrılıklarından yararlanmaya çalışmakta, oy getireceği ümidiyle şeyh, dede, ağa, aracı ve tefeci ailelerinden adayları seçimlerde liste başlarına oturtmaktadırlar. Böylece düzen değişikliğinden yana gözüken siyasî partiler bile, daha muhalefet yıllarında az-çok yozlaşmaktadır. Tutucu güçler koalisyonunun içte ve dışta kudretli müttefiklere

sahip bulunduğu hesaba katılırsa, daha muhalefet yıllarında başlayan bu yozlaşma, yeryüzünde pek çok örneği görüldüğü üzere, düzen değışikliği iddiasındaki partileri, iktidara gelebilseler dahi etkisizliğe ve tutucular koalisyonu ile uzlaşmaya mahkûm etmektedir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye, Batı politik sistemini uygulamayı ilk kez denemiştir. Karabekir, Cebesoy, Orbay gibi Kurtuluş Savaşı liderlerinin eliyle gerçekleştirilen ilk çok partili hayat denemesi, genç Cumhuriyeti çok geçmeden iki yol ağzına getirmişti: Ya Batı politik kurumları reddedilecekti ya da devrimler yoluyla modern bir Türkiye kurma ülküsünden vazgeçerek hilâfete ve yabancı sermaye egemenliğine yeniden rıza gösterilecekti. Atatürk'ün güvendiğı yakın arkadaşları eliyle başlattığı Serbest Fırka denemesi de farklı sonuç vermemiştir. 1945'ten sonraki üçüncü deneme aynı biçimde antikemalist bir doğrultuda gelişmiş ve zaman geçtikçe dönölmesi güç bir sürüklenişe düşölmüştür.

KEMALİSTLERİN TARİHİ ÖDEVİ

Bağımsızlık içinde devrimler yoluyla bir an önce çağdaş uygarlığa ulaşmak ülküsünü biçimsel demokrasi kurumlarına değışmiyen Atatürk, biçimden çok öze önem veren tek partili demokrasi denemesine girişmiş, tek parti eliyle, feodal kurumların tasfiyesine, bağımsızlığın güçlendirilmesine, eğitim seferberliğine yönelmiştir. Bu açıdan, Atatürk'ün liberal olmayan tek parti rejimi, feodalite artıklarını ön plâna geçiren ve yabancı hegemonyasını geri getiren bugünkü liberal görünümlü çok partili rejimden, daha demokratiktir. Ne var ki, Atatürk'ün çağdaş uygarlık yolunda gerekli düzen değışikliğini başarıya ulaştıracak bir araç olarak düşündüğü tek parti, Kurtuluş Savaşımızın eşrafa dayanan özel tarihsel şartları yüzünden tam bir devrimci parti olamamıştır. Eşraf ve tutucu bürokrat egemenliğindeki parti, feodalizmi ve bütün kalıntılarını tasfiyeye yönelmiş köklü bir toprak reformunu gerçekleştirememiştir. Toprak reformuna el atılınca, parti içinden yeni bir parti doğmuş; eski parti de kendi başlattığı toprak reformu ve Köy Enstitüleri gibi demokratik devrimleri inkâr ederek devrimci niteliğini büsbütün yitirmiştir.

Bugün ancak, hayatını alın teriyle kazanan büyük kitlenin bilinçli ve örgütlü desteğine ve itici gücüne dayanmayı şart sayan devrimci bir parti, tutucu güçler koalisyonunun kitle üzerinde kurduğu ekonomik, politik ve idelojik hegemonyayı yıkarak ve köklü dönüşümleri başararak, yarıda kalan Kemalist devrimi hedeflerine ulaştırabilir, tam bağımsız,

uygar ve gerçekten demokratik Türkiye'yi kurabilir. Türkiye'de demokrasinin kurulması için tek yol budur.

Halktan kopuk bir kadronun, güçlü halk desteği olmadan, köklü dönüşümleri gerçekleştirebileceğine inanan devrimciler ülkemizde de eksik değildir. Yalnız bütün örnekler, halkın itici gücünü seferber etmeye ve gerçek bir halk iktidarı kurmaya yönelmedikçe, bu tip denemelerin yarı yolda kaldığını ve eninde sonunda tutucular koalisyonu ile kudretli dış müttefiklerinin avucuna düştüğünü göstermektedir.

"Halka rağmen, halk için" değil, "halkla beraber halk için devrim" gerçek devrimcinin parolasıdır. Günümüzün devrimcisi bugünkü antikemalist tersine gidişe "dur" diyerek, halkla elele, uygar, bağımsız ve demokratik Türkiye'yi kurma görevindedir. Bu görevden kaçınan, Millî Kurtuluş Savaşımızın mirasına ve devrimci sıfatına lâayık olamaz. Gelecek kuşaklara Millî Kurtuluş Savaşına yakışır bir Türkiye devretmek kuşağımızın tarihî ödevidir.

KAYNAKÇA

Ahmad, Feroz (1996a) *İttihatçılıktan Kemalizme*, çev. Fatmagül Berktaş, İstanbul: Kaynak.

Ahmad, Feroz (1996b) *Demokrasi Sürecinde Türkiye*, çev. Ahmet Fethi, İstanbul: Hil.

Ahmad, Feroz (1995a) *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, çev. Yavuz Alogan, İstanbul: Sarmal.

Ahmad, Feroz (1995b) *İttihat ve Terakki: 1908-1914*, çev. Nuran Yavuz, İstanbul: Kaynak.

Ahmad, Feroz ve Bedia Turgay Ahmad (1976) *Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971*, Ankara: Bilgi.

Akdere, İlhan ve Zeynep Karadeniz (1994) *Türkiye Solunun Eleştirel Tarihi: 1908-1980*. C.I. İstanbul: Evrensel.

Akşin, Sina (1998) *Jön Türkler ve İttihat ve Terakki*, Ankara: İmge.

Alemdar, Korkmaz (1996) *İletişim ve Tarih*, Ankara: İmge.

Ali, Beşir Hacı (1964) "Sosyalizm ve Din", Yön, 81: 12.

Alpay, Şahin (1969) "Türkiye'nin Düzeni Üzerine", Aydınlik, 12: 448-477.

Altan, Çetin (1996) *Ben Milletvekili İken*, İstanbul: Afa.

Anderson, Perry (1988) *Antonio Gramsci: Hegemonya, Doğu-Batı Sorunu ve Strateji*, çev. Tarık Günersel, İstanbul: Alan.

Aren, Sadun (1993) *TİP Olayı: 1961-1971*, İstanbul: Cem.

Atılğan, Gökhan (2007a) *Behice Boran: Öğretim Üyesi, Siyasetçi, Kuramcı*, İstanbul: Yordam.

Atılğan, Gökhan (2007b) "Yön-Devrim Hareketi", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce 8. Cilt*, Ed. Tanıl Bora ve Murat Gültekin, İstanbul: İletişim, 597-646.

Atılğan, Gökhan (2002) "Karpıcı'ya Kandırılan İhtilalci", *Praksis*, 5: 257-275.

Atılğan, Gökhan (2001) *Taha Akyol ile Görüşme*, İstanbul-Ankara: 29 Nisan.

Atılğan, Gökhan (2000a) *İlhan Selçuk ile Görüşme*, İstanbul: 26 Ekim.

Atılğan, Gökhan (2000b) *Osman Nuri Torun ile Görüşme*, İstanbul: 25 Ekim.

Atılğan, Gökhan (2000c) *Korkut Boratav ile Görüşme*, Ankara: 24 Ekim.

Atılğan, Gökhan (2000d) *Sadun Aren ile Görüşme*, Ankara: 11 Ekim.

Atılğan, Gökhan (2000e) *Ertuğrul Kürkçü ile Görüşme*, İstanbul: 27 Eylül.

- Atılğan, Gökhan (2000f) *Tarık Ziya Ekinci ile Görüşme*, İstanbul: 26 Eylül.
- Atılğan, Gökhan (2000g) *Mümtaz Soysal ile Görüşme*, Ankara: 6 Eylül.
- Atılğan, Gökhan (2000h) *Doğan Yurdakul ile Görüşme*, Ankara: 3 Eylül.
- Atılğan, Gökhan (2000i) *Sevil Yurdakul ile Görüşme*, Ankara: 3 Eylül.
- Atılğan, Gökhan (2000l) *Aydın Çubukçu ile Görüşme*, Ankara: 18 Temmuz.
- Atılğan, Gökhan (2000j) *Uluç Gürkan ile Görüşme*, Ankara: 20 Haziran.
- Avcıoğlu, Doğan (1979) *Türklerin Tarihi: Birinci Kitap*, İstanbul: Tekin.
- Avcıoğlu, Doğan (1971a) *Devrim Üzerine*, Ankara: Bilgi.
- Avcıoğlu, Doğan (1971b) "Atatürk Diyor Ki", *Devrim*, 72: 1.
- Avcıoğlu, Doğan (1971c). "Bekleyiş", *Devrim*, 71: 1.
- Avcıoğlu, Doğan (1971d). "Uyarı", *Devrim*, 69: 1.
- Avcıoğlu, Doğan (1971e) "Soyuttan Somuta" *Devrim*, 66: 1.
- Avcıoğlu, Doğan (1970a) "Toprak Devrimi Sorunu", *Devrim*, 62: 8.
- Avcıoğlu, Doğan (1970b) "Dar Kapı", *Devrim*, 58: 1.
- Avcıoğlu, Doğan (1970c) "Devrimi Bekleyen Sorunlar", *Devrim*, 57: 1.
- Avcıoğlu, Doğan (1970d) "Ulusal Kurtuluş Devrimi", *Devrim*, 56: 1.
- Avcıoğlu, Doğan (1970e) "Şellefyan Düzeni", *Devrim*, 49: 1.
- Avcıoğlu, Doğan (1970f) "Türkiye Nasıl Kalkınabilir?", *Devrim*, 48: 8.
- Avcıoğlu, Doğan (1970g) "Turan", *Devrim*, 46: 1.
- Avcıoğlu, Doğan (1970h) "Ordu ve Ecevit", *Devrim*, 43: 1.
- Avcıoğlu, Doğan (1970i) "Ecevit Bir Kuyruklu Yıldızdır", *Devrim*, 39: 2.
- Avcıoğlu, Doğan (1970i) "27 Mayıs Üzerine Düşünceler", *Devrim*, 32: 1.
- Avcıoğlu, Doğan (1970j) "Kürl Devleti mi?", *Devrim*, 27: 1.
- Avcıoğlu, Doğan (1970k) "Bu Sese Kulak Veriniz...", *Devrim*, 25: 1.
- Avcıoğlu, Doğan (1970l) "Dikta", *Devrim*, 12: 1.
- Avcıoğlu, Doğan (1969a) "Anglosaksonlar Açısından Türkiye'de Parlamentoculuk", *Devrim*, 5: 1.
- Avcıoğlu, Doğan (1969b) "Kemalizmi İyi Anlamak Gerek...", *Devrim*, 4: 1.
- Avcıoğlu, Doğan (1969c) "Takke Düştü!" *Devrim*, 1: 1.
- Avcıoğlu, Doğan (1968) *Türkiye'nin Düzeni: Dün, Bugün, Yarın*, Ankara: Bilgi.
- Avcıoğlu, Doğan (1967a) "Son Söz", *Yön*, 222: 3.
- Avcıoğlu, Doğan (1967b) "Milliyetçilik Karşısında Komünizm", *Yön*, 218: 8-9.
- Avcıoğlu, Doğan (1967c) "Milliyetçilik Karşısında Emperyalizm", *Yön*, 217: 8-9.

- Avcioğlu, Doğan (1967d) "Millet Gerçeği ve Milliyetçilik" *Yön*, 216: 8-9.
- Avcioğlu, Doğan (1967e) "İşbirlikçilerin Yeni Partisi", *Yön*, 214: 3.
- Avcioğlu, Doğan (1967f) "Ortanın Solu ve Amerika", *Yön*, 211: 8-11.
- Avcioğlu, Doğan (1967g) "Açık Seçik", *Yön*, 199: 3.
- Avcioğlu, Doğan (1967h) "Biz Ne İstiyoruz?", *Yön*, 198: 3.
- Avcioğlu, Doğan (1967ı) "Sosyalist Strtateji ve Prof. S. Aren", *Yön*, 197: 16.
- Avcioğlu, Doğan (1966a) "Önsöz", *Sınıf Açısından Azgelişmişlik*, Yves Lacoste (çev. Sevil Avcioğlu) içinde, İstanbul: Yön, 5-6
- Avcioğlu, Doğan (1966b) "Önsöz", *Asya'da Marksizm ve Milliyetçilik*, Hélène Carrère d'Encausse ve Stuart Schram (çev. Sevil Avcioğlu ve Adil Aşçıoğlu) içinde, İstanbul: Yön. 5-6.
- Avcioğlu, Doğan (1966c) "Kürt Meselesi" *Yön*, 194: 3.
- Avcioğlu, Doğan (1966d) "Büyük Kongresinden Sonra TİP", *Yön*, 192: 16.
- Avcioğlu, Doğan (1966e) "Çağımızda Ekonomik Bağımsızlık Mücadelesi: Mısır Örneği", *Yön*, 189: 8-10.
- Avcioğlu, Doğan (1966f) "Sosyalizm Tartışmaları: Bir Sosyalist Stratejinin Esasları", *Yön*, 185: 7-8.
- Avcioğlu, Doğan (1966g) "Sınıf Mücadelesi, Sosyalizm ve Milliyetçilik", *Yön*, 182: 3.
- Avcioğlu, Doğan (1966h) "Demirel'in Dış Politikası" *Yön*, 178: 3.
- Avcioğlu, Doğan (1966ı) "Gericilik-İlericilik", *Yön*, 175: 3.
- Avcioğlu, Doğan (1966i) "Ölçü", *Yön*, 174: 3.
- Avcioğlu, Doğan (1966j) "S. Divitçioğlu'nun Kitabı Üzerine", *Yön*, 169: 13.
- Avcioğlu, Doğan (1966k) "TİP'e Dair", *Yön*, 168: 3.
- Avcioğlu, Doğan (1966l) "27 Mayıs", *Yön*, 165: 3.
- Avcioğlu, Doğan (1966m) "Parlamentoculuk." *Yön*. 5 (158): 3.
- Avcioğlu, Doğan (1966n) "Dış Politika Tabuları", *Yön*, 156: 3.
- Avcioğlu, Doğan (1966o) "Marksizm", *Yön*, 155: 3.
- Avcioğlu, Doğan (1966ö) "Sovyetler ve Biz", *Yön*, 148: 3.
- Avcioğlu, Doğan (1965a) "Önsöz", *Sosyalizm ve İslamiyet*, Roger Garaudy (çev. Doğan Avcioğlu ve Mihri Belli) içinde, İstanbul: Yön, 5-6.
- Avcioğlu, Doğan (1965b) "Önsöz", *Yoksul Ülkeler Nasıl Sömürülüyor?* Pierre Jalée (çev. Selahattin Hilav) içinde, İstanbul: Yön, 5-7.
- Avcioğlu, Doğan (1965c) "1965 Yılında Atatürkçülük", *Yön*, 137: 3.
- Avcioğlu, Doğan (1965d) "Cumhuriyetin 42. Yılında", *Yön*, 135: 3.
- Avcioğlu, Doğan (1965e) "Yeni Dönem", *Yön*, 134: 3.

- Avcioğlu, Doğan (1965f) "Ortanın Solu", *Yön*, 122: 3.
- Avcioğlu, Doğan (1965g) "Bin Bella'dan Sonra", *Yön*, 117: 5.
- Avcioğlu, Doğan (1965h) "Özel Sektöre Düşen Görev", *Yön*, 113: 3.
- Avcioğlu, Doğan (1965i) "Azgelişmiş Ülkelerde Antiemperyalist Mücadele... Halkçı, Devletçi, Devrimci ve Milliyetçi Kalkınma Yolu", *Yön*, 111: 7-8.
- Avcioğlu, Doğan (1965j) "Türk Milliyetçilerine Sesleniş", *Yön*, 110: 8-9.
- Avcioğlu, Doğan (1965j) "Emperyalizmi Tanıyalım", *Yön*, 109: 8-10.
- Avcioğlu, Doğan (1965k) "Asıl Muhalefet Şimdi Başlıyor", *Yön*, 99: 3.
- Avcioğlu, Doğan (1965l). "Yabancı Sermaye Saltanatı", *Yön*, 92: 16.
- Avcioğlu, Doğan (1965m) "Sağlık Hizmetlerinin Özelleştirilmesi", *Türk-İş Dergisi*, 24: 14-15.
- Avcioğlu, Doğan (1964a) "Gençliğe Çağrı", *Yön*, 91: 3.
- Avcioğlu, Doğan (1964b) "Medrese Atatürkçülüğünden Gerçek Atatürkçülüğe", *Yön*, 85: 3.
- Avcioğlu, Doğan (1964c) "Atatürk'ün Dışişleri Bakanı Anlatıyor", *Yön*, 83: 5.
- Avcioğlu, Doğan (1964d) "Yabancı Sermaye İle Kalkınma Efsanesi", *Yön*, 80: 8-9.
- Avcioğlu, Doğan (1964e) "Milliyetçilere Sesleniş", *Yön*, 78: 3.
- Avcioğlu, Doğan (1964f) "Üretler Artmamalıymış!...", *Türk-İş Dergisi*, 11: 20-21.
- Avcioğlu, Doğan (1964g) "Vergi Reformu Tasarıları", *Türk-İş Dergisi*, 13-14: 13-14.
- Avcioğlu, Doğan (1964h) "Bir Geziden Notlar", *Türk-İş Dergisi*, 16: 14-15.
- Avcioğlu, Doğan (1964i) "Türk Ekonomisi Durgunluk İçinde mi Yoksa Enflasyona mı Gidiyoruz?", *Türk-İş Dergisi*, 19-20: 10-11.
- Avcioğlu, Doğan (1963a) "Toprak Reformu ve Sınıf Problemi Konulu Açıkoturumda Konuşma", *Yön*, 75: 6.
- Avcioğlu, Doğan (1963b) "SKD İstanbul Şubesi'nin Açılışında Konuşma", *Yön*, 75: 9-10.
- Avcioğlu, Doğan (1963c) "Kıbrıs", *Yön*, 70: 11.
- Avcioğlu, Doğan (1963d) "Sosyalizme Giden Yollar: Sosyalizmden Önce Atatürkçülük", *Yön*, 69: 8-9.
- Avcioğlu, Doğan (1963e) "Tepe Üstü Duran Ağaç", *Yön*, 68: 3.
- Avcioğlu, Doğan (1963f) "Toplu Sözleşme Ahlakı", *Türk-İş Dergisi*, 9: 47-48.
- Avcioğlu, Doğan (1963g) "Muslukları Kapa, Muslukları Aç", *Türk-İş Dergisi*, 10: 10-11.
- Avcioğlu, Doğan (1962a) "Türkiye İşçi Partisi'ne Dair", *Yön*, 50: 20.
- Avcioğlu, Doğan (1962b) "Kaynağa Dönüş", *Yön*, 47: 3.

- Avcıoğlu, Doğan (1962c) "Devletçilik Nasıl Dejenere Oldu?", *Yön*, 47: 6-7.
- Avcıoğlu, Doğan (1962d) "Cepheler Bölünüyor", *Yön*, 44: 3.
- Avcıoğlu, Doğan (1962e) "Eski ve Yeni Türkiye", *Yön*, 42: 3.
- Avcıoğlu, Doğan (1962f) "Sosyalist Gerçekçilik", *Yön*, 39: 20.
- Avcıoğlu, Doğan (1962g) "Sosyalizm Anlayışımız", *Yön*, 36: 3.
- Avcıoğlu, Doğan (1962h) "Olup Bitene Şaşmamak Lazım", *Yön*, 35: 3.
- Avcıoğlu, Doğan (1962ı) "Rejimin Güçlükleri", *Yön*, 19: 3.
- Avcıoğlu, Doğan (1962i) "Demokrasi Düşmanları", *Yön*, 16: 3.
- Avcıoğlu, Doğan (1962j) "C. Sait Barlas'ın Sosyalizmi", *Yön*, 15: 17.
- Avcıoğlu, Doğan (1962k) "Arayış", *Yön*, 12: 9.
- Avcıoğlu, Doğan (1962l) "İnanç Buhranı", *Yön*, 11: 3.
- Avcıoğlu, Doğan (1962m) "Rejim Buhranı", *Yön*, 10: 3.
- Avcıoğlu, Doğan (1962n) "İnönü'den Beklediğimiz", *Yön*, 9: 3.
- Avcıoğlu, Doğan (1962o) "Niçin Sosyalizm?", *Yön*, 7: 3.
- Avcıoğlu, Doğan (1962ö) "Yeni Türkiye", *Yön*, 5: 3.
- Avcıoğlu, Doğan (1962p) "Yapıcı Milliyetçilik", *Yön*, 4: 3.
- Avcıoğlu, Doğan (1962r) "Efendilerimiz", *Yön*, 3: 3.
- Avcıoğlu, Doğan (1962s) "Huzur", *Yön*, 2: 3.
- Avcıoğlu, Doğan (1961) "Kemer Sıkılım", *Yön*, 1: 3.
- Avcıoğlu, Doğan (1960a) "Menderes Hükümetlerinin Zayıf Tarafı", *Akis*, 103: 12-13.
- Avcıoğlu, Doğan (1960b) "İkinci Cumhuriyetin Anayasası", *Akis*, 101: 13-15.
- Avcıoğlu, Doğan (1959a) "Kalkınıyor muyuz?", *Forum*, 122: 12-14.
- Avcıoğlu, Doğan (1959b) "Ortadoğu'da İktisadî Kalkınma", *Forum*, 119: 13-15.
- Avcıoğlu, Doğan (1956) "Prof. Myrdal ve Kalkınma Meselesi", *Forum*, 44: 19-20.
- Aybar, Mehmet Ali (1988a) *TİP Tarihi 1*, İstanbul: BDS.
- Aybar, Mehmet Ali (1988b) *TİP Tarihi 3*, İstanbul: BDS.
- Aybar, Mehmet Ali (1968) *Bağımsızlık, Demokrasi, Sosyalizm*, İstanbul: Gerçek.
- Aybar, Mehmet Ali (1963) "Aşağıdan Yukarıya Doğru", *Sosyal Adalet* 1: 8.
- Aybar, Mehmet Ali (1961) *Yön Dergisine Mektup*, 26 Aralık.
- Aydemir, Şevket Süreyya (2000a) *İhtilalin Mantığı*, İstanbul: Simge.
- Aydemir, Şevket Süreyya (2000b) *Menderes'in Dramı*, İstanbul: Simge.
- Aydemir, Şevket Süreyya (1962a) "Artık Devletçilik Yetmez", *Yön*, 39: 14.

- Aydemir, Şevket Süreyya (1962b) "Atatürk Kadro'yu Niçin Destekledi? (söyleşi)", *Yön*, 27: 10-12.
- Aydemir, Şevket Süreyya (1962c) "Garip Bir Devletçilik", *Yön*, 19: 9.
- Aydemir, Şevket Süreyya (1962d) "Kemalizm Orta Malı Değildir" *Yön*, 17: 9.
- Aydemir, Talat (1968) *Talat Aydemir'in Hatıraları*, İstanbul: Ak Kitapçılık.
- Aydın, Suavi (1998) "Milli Demokratik Devrimden 'Ulusal Sol'a Türk Solunda Özgücü Eğilim", *Toplum ve Bilim*, 78: 59-91.
- Aydınoglu, Ergun (1992) *Türk Solu (1960-1971): Eleştirel Bir Tarih Denemesi*, İstanbul: Belge.
- Aytemur, Nuran (2000) *The Turkish Left and Nationalist: The Case of Yön* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: ODTÜ.
- Barlas, Cemil Sait (1962), *Sosyalistlik Yolları ve Türkiye Gerçekleri*, İstanbul: İstanbul.
- Batur, Muhsin (1985) *Anılar ve Görüşler: Üç Dönemin Perde Arkası*, İstanbul: Milliyet.
- Belge, Murat (1998) "Kadro'nun ve Kadrocular'ın Hikâyesi", *Türkiye Günlüğü*, 23-24: 756-772.
- Belge, Murat (1990) "Sol", *Geçiş Sürecinde Türkiye*, İrvin Cemil Schick ve Ertuğrul Ahmet Tonak (der.) içinde, İstanbul: Belge, 159-188.
- Belli, Mihri (1997) "Tabuları Yıkan Anti-Amerikan Doğan", *Türkiye Üzerine Tezler 5.*, Yalçın Küçük içinde, İstanbul: Tekin, 628-631.
- Belli, Mihri [E. Tüfekçi] (1966a) "Demokratik Devrim: Kiminle Beraber, Kime Karşı?", *Yön*, 175: 10-11.
- Belli, Mihri (1966b) "Türk Soluna Saygısızlık", *Yön*, 159: 12.
- Belli, Mihri (1965) "Açık ve Sağlam Bir Tutum", *Yön*, 143: 15.
- Belli, Mihri [Mehmet Doğu] (1962) "Sosyalizm Tartışmaları", *Yön*, 48: 2.
- Berkes, Niyazi (1982) *Atatürk ve Devrimler*, İstanbul: Adam
- Berkes, Niyazi (1975) *Türk Düşününde Batı Sorunu*, Ankara: Bilgi.
- Berkes, Niyazi (1969) *İslâmlık, Ulusçuluk, Sosyalizm*, Ankara: Bilgi.
- Berkes, Niyazi (1966) "Azgelişmişliğin Tarihsel Nedenleri-I: İkinci Cihan Savaşı Sonrası ve Azgelişmiş Topluluklar Sorunu", *Yön*, 182: 8-10.
- Berkes, Niyazi (1965a) *Batıcılık, Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler*, İstanbul: Yön.
- Berkes, Niyazi (1965b) "Namık Kemal'e Övgü", *Yön*, 101: 11-12.
- Berkes, Niyazi (1965c) "Batıcılık Gericiliktir", *Yön*, 108: 8-9.
- Berkes, Niyazi (1965d) "Tarih Tezinin Temel Kavramları", *Yön*, 107: 11-12.
- Berkes, Niyazi (1963a) *200 Yıldır Neden Bocalıyoruz?*, İstanbul: Yön.

Berkes, Niyazi (1963b) "Toprak Reformu", *Yön*, 66: 10-12.

Berkes, Niyazi (1963c) "CHP Atatürkçülüğten Nasıl Uzaklaştı?", *Yön*, 65: 11-12.

Berkes, Niyazi (1963d) "Atatürkçülük Nedir Ne Değildir?", *Yön*, 63: 8-9.

Birand, Mehmet Ali vd. (1995) *Demirkırat: Bir Demokrasinin Doğuşu*, İstanbul: Milliyet.

Birand, Mehmet Ali vd. (1994) *12 Mart. İhtilalin Pençesinde Demokrasi*, Ankara: İmge.

Boğaziçi Yayınları (1973) *Madanoğlu Cuntası: İddianame*, İstanbul: Boğaziçi.

Bora, Tanıl (1998) *Türk Sağının Üç Hali: Milliyetçilik, Muhafazakârlık, İslamcılık*, İstanbul: Birikim.

Bora, Tanıl ve Yüksel Taşkın (2001) "Sağ Kemalizm", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, C: 2: *Kemalizm*, Ahmet İnsel (ed.) içinde, İstanbul: İletişim. 529-545.

Boran, Behice (1970) *Türkiye ve Sosyalizm Sorunları*, İstanbul: Tekin.

Boran, Behice (1964) "Yakın Tarihimizde Yönetici-Aydın Kadro ve Kalkınma Sorunumuz", *Sosyal Adalet*, 8: 5-8.

Boran, Behice (1962a) "Memleket Kalkınması ve Aydınlar", *Yeni Ufuklar*, 124: 7-14.

Boran, Behice (1962b) "Sosyalist Kültür Derneği Tartışması", *Vatan*: 22 Ağustos.

Boran, Behice (1962c) "Atatürkçülere Çağrı", *Vatan*: 29 Ekim.

Boran, Behice (1962d), "Doğan Avcıoğlu'nun Yönüne Dair", *Vatan*: 3 Aralık.

Boratav, Korkut (1989) *Türkiye İktisat Tarihi*, İstanbul: Gerçek.

Boratav, Korkut (1980) *Gelir Dağılımı*, İstanbul: Gerçek.

Boratav, Korkut (1974) *Türkiye'de Devletçilik*, İstanbul: Gerçek.

Cemal, Hasan (1998) *Kimse Kızmasın Kendimi Yazdım*, İstanbul: Doğan.

Cerrahoğlu, A. (1964) *Tarih Anlayışı Olmayan Bir Tarihçi: Fuat Köprülü*, İstanbul: Gün.

Chaliand, Gérard (1977) *Revolution in the Third World: Myths and Prospects*, Hassocks, Sussex: The Harvester Press.

CHP Genel Sekreterliği (1961a), *Kalkınma Meselemiz*, Ankara: Rüzgârlı.

CHP Genel Sekreterliği (1961b) *Ziraatimizin Bugünkü Meseleleri*, Ankara: Rüzgârlı.

CHP Genel Sekreterliği (1959a) *Seçim Neticeleri Üzerine Bir İnceleme*, Ankara: Güven.

CHP Genel Sekreterliği (1959b) *Şehirlere Akın ve Mesken Davamız*, Ankara: Güven.

CHP Genel Sekreterliği (1958), *Devlet Personel Meselesi*, Ankara: Güven.

Cumhuriyet (2000) "Türkiye'yi Türkiye'den Yönetmek İçin", *Cumhuriyet*: 23 Mayıs.

Çiçek, Hikmet (1996) "Bilinmeyen Yönleriyle 9 Mart: Darbe İçinde Darbe", *SiyahBeyaz*: 21 Mart.

Çelik, Nur Betül (1996) *Kemalist Hegemony: From Its Constitution to Its Dissolution* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), University of Essex.

Çelik, Nur Betül (1984) *Kadro Hareketi ve Halkçılık*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Siyasal Bilgiler Fakültesi.

Çubukçu, Aydın (1999) "Mehmet Akif'e Saygı", *Evrinsel Pazar*: 17 Ekim.

d'Encausse, Hélène Carrère ve Stuart Schram (1966) *Asya'da Marksizm ve Milliyetçilik*, çev. Sevil Avcıoğlu ve Adil Aşçıoğlu, İstanbul: Yön.

Değer, Emin (1998) "Gerçek Aydınlanma Savaşçısı", *Cumhuriyet*, 8 Kasım.

Devrim (1971) "MİT'i ve PTT'yi Dava Ediyoruz", *Devrim*, 70: 1.

Devrim (1970a) "Cici Demokrasi Parti Bolluğunda Boğulacak", *Devrim*, 47: 1.

Devrim (1970b) "Rakamlarla Günümüzde Emperyalizm", *Devrim*, 44: 8.

Devrim (1970c) "Sunay 'Devrim Gazetesi Susturulmalıdır' Dedi", *Devrim*, 35: 1.

Devrim (1970d) "Madanoğlu 27 Mayısı Anlatıyor", *Devrim*, 32: 8.

Devrim (1970e) "Avcıoğlu ve Gürkan Kara Kuvvetleri Mahkemesinde", *Devrim*, 31: 1.

Devrim (1970f) "Vehbi Koç-Adnan Menderes İlişkileri ve Anadol Marka Otomobilin Hikâyesi", *Devrim*, 31: 8.

Devrim (1970g) "Devrimci Ordu Gücü Bildirisi", *Devrim*, 25: 1.

Devrim (1970h) "Varto Felâketinden Demirel Ailesi Nasıl Yararlandı?", *Devrim*, 24: 1.

Devrim (1970ı) "Ömer İnönü'nün 'Mal Beyanı' da Gerçeğe Aykırı", *Devrim*, 24: 1.

Devrim (1970i) "Sunay Alisenin Servet Beyanı Gerçekleri Tam Yansıtmıyor!", *Devrim*, 23: 1.

Devrim (1969) "Bildiri", *Devrim*, 1: 8.

Dore, Elizabeth (2007) "Üçüncü Dünya Kapitalizmini Anlamak", *Kapitalizme Reddiye: Marksist Bir Seçki*, Alfredo Saad-Filho (ed.) içinde, İstanbul: Yordam, 200-213.

Ecevit, Bülent (1975) *Ortanın Solu*, İstanbul: Tekin.

Erdoğan, Vahap (1966) "TİP Nereye Gidiyor?", *Yön*, 189: 10-13.

Erdost, Muzaffer İlhan (1993) *Şemdinli Röportajı*, Ankara: Onur.

Ergin, Feridun (1983) "Hürriyet Partisi", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi* C. 8, İstanbul: İletişim, 2087-2088.

- Erkanlı, Orhan (1972) *Anılar... Sorunlar... Sorumlular*, İstanbul: Baha.
- Eroğul, Cem (1998) *Demokrat Parti: Tarihi ve İdeolojisi*, Ankara: İmge.
- Eroğul, Cem (1990) "Çok Partili Düzenin Kuruluşu", *Geçiş Sürecinde Türkiye*, İrvin Cemil Schick ve Ertuğrul Ahmet Tonak (der.) içinde, İstanbul: Belge, 112-158.
- Eroğul, Cem (1969) "Türkiye İşçi Partisi Programı'nın Düşünce Yapısı", *Emek*, 4: 8-10.
- Fahri, M. (1966) *Amerikan Harp Doktrinleri*, İstanbul: Yön.
- Feyzioğlu, Turhan (1983). "Cumhuriyetçi Güven Partisi", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi C. 8*, İstanbul: İletişim, 2041-2042.
- Forum (1963) "Yön Dergisinin Yeni Teşebbüsü", *Forum*, 210: 3.
- Garaudy, Roger (1965) *İslâmiyet ve Sosyalizm*, çev. Doğan Avcıoğlu ve E. Tüfekçi [Mihri Belli], İstanbul: Yön.
- Georgeon, François (1999) *Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri: Yusuf Akçura (1876-1935)*, çev. Alev Er, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Güler, Zeynep (2004) *Süveyş'in Batısında Arap Milliyetçiliği: Mısır ve Nasırcılık*, İstanbul: Yeni Hayat.
- Göktürk, Halil İbrahim (1977) *Bilinmeyen Yönleriyle Şevket Süreyya Aydemir*, Ankara: Arı.
- Gramsci, Antonio (1986) *Selections from the Prison Notebooks*, Ed. Q. Hoare ve G.N.Smith (ed.), London: Lawrence and Wishart.
- Gülalp, Haldun (1995) "Ulusçuluk, Devletçilik ve Türk Devrimi: Bir Erken Bağımlılık Teorisi", *Türkiye'de Devletçilik*, Nevin Coşar (der.) içinde, İstanbul: Bağlam, 173-188.
- Gülalp, Haldun (1987) *Gelişme Stratejileri ve Gelişme İdeolojileri*, Ankara: Yurt.
- Güneş, Turan (1996) *Türk Demokrasisinin Analizi*, Ankara: Ümit.
- Gürkan, Uluç (1998) "Solun Evrensel İlkelerine Bağlıydı", *Cumhuriyet*: 8 Kasım.
- Güvenir, Murat (1991) *2. Dünya Savaşında Türk Basını*, İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti.
- Hale, William (1996) *Türkiye'de Ordu ve Siyaset*, çev. Ahmet Fethi, İstanbul: Hil.
- Hanioğlu, Şükrü [1985] *Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyeti ve Jön Türklük*, İstanbul: İletişim.
- Hikmet, Nâzım (1965) *Kurtuluş Savaşı Destanı*, İstanbul: Yön.
- Horvath, Béla (1997) *Anadolu 1913*, çev. Tanık Demirkan, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt.
- Hürkan, Serhat (1997) "Bir Cunta Dergisi: Devrim", *Yeni Ufuk*: 26 Haziran.
- İnuğur, Nuri (1992) *Türk Basın Tarihi*, İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti.

- İleri, Rasih Nuri (1988) "Önsöz", *Türk Siyasal Yaşamında Kadro Hareketi*, Merdan Yanardağ içinde, İstanbul: Yalçın, 5-10.
- İleri, Rasih Nuri (1987) *TİP'de Oportünist Merkezîyetçilik (1966-1968)*, İstanbul: Yalçın.
- İlhan, Attilâ (1999) "Yok mu Bir 'Kabadayı'?", *Cumhuriyet*: 10 Mart
- İlke (1974) "Radikal Reformculuk: Yön-Devrim Çizgisinin Eleştirisi", *İlke*, 9: 73-107.
- İpekçi, Abdi (1969) *Liderler Diyor ki*, İstanbul: Ant.
- İpekçi, Abdi (1962) "Fabianizm veya İslahatçı Sosyalizm", *Yön*, 7: 8.
- Jalée, Pierre (1965) *Yoksul Ülkeler Nasıl Soyuluyor?* çev. Selâhattin Hilav, İstanbul: Yön.
- Kabacalı, Alpay (1994) *Türk Basınında Demokrasi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kanbolat, Yahya (1979) *Olduğu Gibi: Eski Türkiye İşçi Partisi Üzerine Anılar*, Hatay: Bayır.
- Kansu, Aykut (1995) *1908 Devrimi*, çev. Ayda Erbal, İstanbul: İletişim.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri (1989) *Bir Sürgün*, İstanbul: İletişim.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri (1984) *Politikada 45 Yıl*, İstanbul: İletişim.
- Karaömerlioğlu, M. Asım (2002) "Bağımlılık Kuramı, Dünya Sistemi ve Osmanlı/ Türkiye Çalışmaları", *Toplum ve Bilim*, 91: 81-99.
- Karpat, Kemal H. (1996) *Türk Demokrasi Tarihi*, İstanbul: Afa.
- Karpat, Kemal H. (1973) *Social Change and Politics in Turkey*, Leiden: Brill.
- Kayalı, Kurtuluş (2002) *Türk Düşünce Dünyasının Bunalımı*, İstanbul: İletişim..
- Kayalı, Kurtuluş (1994) *Türk Düşünce Dünyası I*, Ankara: Ay Yıldız.
- Kemal, Mehmed (2000) "Bir Dostu Anarken...", *Doğan Avcıoğlu: Bir Jön Türkün Ardından*, Hikmet Özdemir içinde, Ankara: Bilgi. 334-336.
- Kemal, Yaşar (1965) "Kültür Sömürücülüğü", *Yön*, 111: 14.
- Kemal, Yaşar (1964) "Birleşmek", *Yön*, 78: 12.
- Keyder, Çağlar (1990) "Türkiye Demokrasisinin Ekonomi Politikası", *Geçiş Sürecinde Türkiye*, İrvin Cemil Schick ve Ertuğrul Ahmet Tonak (der.) içinde, İstanbul: Belge. 38-73.
- Kıray, Mübeccel (1964) "Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası: Ereğli", *Yön*, 93: 10-11.
- Kıvılcımlı, Hikmet (1970) *27 Mayıs ve Yön Hareketinin Sınıfsal Eleştirisi*, İstanbul: Ant.
- Kirby Berkes, Fay (1964) "Yön'ün Yükselttiği Ses", *Yön*, 84: 16.

Koç, Yıldırım (1998) *Türk-İş Tarihinden Portreler I*, Ankara: Türk-İş.

Koçak, Cemil (1997) "Siyasal Tarih (1923-1950)", *Türkiye Tarihi-4. Çağdaş Türkiye 1908-1980*, Sina Akşin (yön.), İstanbul: Cem. 85-154.

Koçak, Cemil (1996) *Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945) C.II*, İstanbul: İletişim.

Köker, Levent (1995) *Modernleşme Kemalizm ve Demokrasi*, İstanbul: İletişim.

Köksal, Osman (1970) "İhtilâl...", *Devrim*, 32: 3.

Kuruç, Bilsay (1993) *Belgelerle Türkiye İktisat Politikası C. 2*, Ankara: SBF.

Kutlay, M (1969) "Devrim ve Devrim", *Emek*, 16: 8-11.

Kutlu, Haydar (2000) "Hayatımı Yeniden Anlatındırdım (Emel Armutçu ile söyleşi)", *Hürriyet Pazar*: 3 Eylül 2000.

Küçük, Yalçın (2002) *Şebeke: Network*, İstanbul: YGS.

Küçük, Yalçın (2000) *Aydınlık Zindan*, İstanbul: Kaynak.

Küçük, Yalçın (1997) *Aydın Üzerine Tezler 5*, İstanbul: Tekin.

Küçük, Yalçın (1990) *Türkiye Üzerine Tezler 3*, İstanbul: Tekin.

Küçük, Yalçın (1988) "Bir İç Savaş Örgütlenmesi Olarak İttihat ve Terakki Cemiyeti", *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi C. 6*, İstanbul: İletişim, 1828-1831.

Küçük, Yalçın (1983) "Cumhuriyet Döneminde Aydınlar ve Dergileri", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi C. I*, İstanbul: İletişim, 138-144.

Küçük, Yalçın (1982) "Bilmeyi Bilmek veya Limancı Ahmet Hamdi", *Kooperatif: Seçme Yazılar 1932-1934*, Bülent Varlık (baz.) içinde, Ankara: Gazi Üniversitesi.

Küçükoğlu, İdris (1994) *Yön ve Ant Yazıları: Cuntacıktan Sivil Topluma*, İstanbul: Bağlam.

Kürkçü, Ertuğrul (1998) "On Altı Kelime", *Radikal İki*: 15 Kasım.

Kürkçü, Ertuğrul (1988) "Kapitalizm ile Komünizm Arasında 'Geleneksel Aydınlar': Yön Hareketi", *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi C. 6*, İstanbul: İletişim, 2006-2007.

Larrain, Jorge (1989) *Theories of Development*, Cambridge: Polity Press.

Lacoste, Yves (1966) *Sınıf Açısından Azgelişmişlik*, çev., Sevil Avcıoğlu, İstanbul: Yön.

Löwy, Michael (1981) *The Politics of Combined and Uneven Development*, London: Verso.

Landau, Jacob M. (1978) *Türkiye'de Aşırı Akımlar*, Ankara: Turhan.

Lewis, Bernard (1996) *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Lipovsky, Igor P. (1992) *The Socialist Movement in Turkey 1960-1980*, Leiden: E. J. Brill.

- Macar, Elçin (2001) "Doğan Avcıoğlu", *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce C. 2: Kemalizm*, Ahmet İnsel (ed.) içinde, İstanbul: İletişim, 162-169.
- Mardin, Şerif (2000) *Türkiye'de Toplum ve Siyaset*, Mümtaz'er Türköne ve Tuncay Önder (der.), İstanbul: İletişim.
- Mardin, Şerif (1999a) *Jön Türklerin Siyasî Fikirleri 1895-1908*, İstanbul: İletişim.
- Mardin, Şerif (1999b) *Siyasal ve Sosyal Bilimler*, Mümtaz'er Türköne ve Tuncay Önder (der.), İstanbul: İletişim.
- Mardin, Şerif (1998a) *Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu*, çev. Mümtaz'er Türköne, Fahri Unan ve İrfan Erdoğan, İstanbul: İletişim.
- Mardin, Şerif (1998b) *Türkiye'de Din ve Siyaset*, İstanbul: İletişim.
- Mardin, Şerif (1997) *Türk Modernleşmesi*, Mümtaz'er Türköne ve Tuncay Önder (der.), İstanbul: İletişim.
- Mater, Nadire (1988) "İlhan Selçuk ile Görüşme." *Türkiye Sorunları 1* (1): 11-39.
- Marx, Karl ve Friedrich Engels (1998) *Komünist Parti Manifestosu*, çev. Yılmaz Onay, İstanbul: Evrensel.
- Nesin, Aziz (1970) "Kemalist Devrim İdeolojisi ve Bu Kuşağın Trajedisi", *Anı*, 171: 10-11.
- Oran, Baskın (1988) "Afrika Sosyalizmi", *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi C. 4*, İstanbul: İletişim, 1266-1267.
- Otyam, Fikret (2000) "Doğan Avcıoğlu ile Bir Konuşma", *Doğan Avcıoğlu: Bir Jön Türkün Ardından*, Hikmet Özdemir içinde, Ankara: Bilgi, 281-283.
- Özdemir, Hikmet (2000) *Doğan Avcıoğlu: Bir Jön Türk'ün Ardından*, Ankara: Bilgi.
- Özdemir, Hikmet (1995) *Tarih ve Politika*, İstanbul: İz.
- Özdemir, Hikmet (1994) *Ordunun Olağandışı Rolü*, İstanbul: İz.
- Özdemir, Hikmet (1989) *Rejim ve Asker*, İstanbul: Afa.
- Özdemir, Hikmet (1986) *Kalkınmada Bir Strateji Arayışı: Yön Hareketi*, Ankara: Bilgi.
- Özdemir, Hikmet (1984) "Bir İlk Yapıt: Türkiye'nin Düzeni", *Yapıt*, 47: 101-107.
- Özel, İsmet (2000) "Kara Çarşaf Bize Ermenilerden Miras" (Ahmet Tulgar ile Söyleşi), *Milliyet*: 25 Eylül.
- Özgüden, Doğan (1988) "Türkiye İşçi Partisi'nin Kuruluşu", *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi C. 6*, İstanbul: İletişim, 1998-1999.
- Özkök, Ertuğrul (1999) "Devletçiliğe İtiraz Mektubu", *Hürriyet*: 10 Ağustos.
- Parla, Taha (1999) *Ziya Gökalp, Kemalizm ve Türkiye'de Korporatizm*, İstanbul: İletişim.
- Parla, Taha (1995) *Türkiye'de Siyasal Kültürün Resmi Kaynakları C. III: Kemalist*

Tek-Parti İdeolojisi ve CHP'nin Altı Ok'u, İstanbul: İletişim.

Parla, Taha (1994) *Türkiye'de Siyasal Kültürün Resmi Kaynakları C. I: Atatürk'ün Nutku*. İstanbul: İletişim.

Petrosyan, Yuriy Aşatoviç (1974) *Sovyet Gözüyle Jön Türkler*, çev. Mazlum Beyhan ve Ayşe Hacıhasanoğlu, Ankara: Bilgi.

Portelli, Huges (1982) *Gramsci ve Tarihsel Blok*, çev. Kenan Somer, Ankara: Savaş.

Prens Sabahattin (1965) *Türkiye Nasıl Kurtarılabilir*, İstanbul: Elif.

Sargın, Nihat (2001a) *TİP'li Yıllar (1961-1971): Anılar Belgeler-I*, İstanbul: Felis.

Parla, Taha (2001b) *TİP'li Yıllar (1961-1971): Anılar Belgeler-II*, İstanbul: Felis.

Sarmaşık, Belgin (der.) (2001) *Attilâ İlhan'a Mektuplar*, İstanbul: Otopsi.

Sarol, Mükerrrem (1983) *Bilinmeyen Menderes I*, İstanbul: Kervan.

Savran, Sungur (1986) "Osmanlı'dan Cumhuriyete: Türkiye'de Burjuva Devrimi Sorunu", *İl. Tez*, 1: 172-214.

Showstack Sassoon, Anne (1987) *Gramsci's Politics*, Minneapolis: University of Minnesota Press.

Sayılğan, Aclan (1972) *Türkiye'de Sol Hareketler (1871-1972)*, İstanbul: Hareket.

Selçuk, İlhan (1999) "Doğan Haklı mı Çıktı?", *Cumhuriyet*: 12 Mart

Selçuk, İlhan (1967) "Yeni Ufuklara Doğrulurken", *Yön*, 222: 5.

Selçuk, İlhan (1965) "Milliyetçiliğin Temelleri", *Yön*, 96: 3.

Selik, Mehmet (1969) "Türkiye'de Sosyalizm Tartışmaları", *Emek*, 1: 12-13.

Somel, Cem (2002) "Türkiye'de Küreselleşmeye Tepkiler Üzerine", *Praksis*, 7: 35-56.

Soysal, İlhami (1997) "Cemal Bey", *Aydın üzerine Tezler*, Yalçın Küçük içinde, İstanbul: Tekin, 639-641.

Soysal, İlhami (1986) "Hamdi Baba", *Milliyet*: 13 Ağustos.

Soysal, İlhami (1967) "Ortanın Solundaki CHP ve Bir Takım CHP'liler", *Yön*, 197: 4.

Soysal, İlhami (1966) "Eğri Oturalım, Doğru Konuşalım", *Yön*, 174: 10-11.

Soysal, Mümtaz (1988) "Sosyalist Kültür Derneği", *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi C. 6*, İstanbul: İletişim, 2022.

Soysal, Mümtaz (1975) *Güzel Huzursuzluk*, Ankara: Bilgi.

Soysal, Mümtaz (1965) "Ortanın Solu Mu Sorumlu?", *Yön*, 133: 3.

Soysal, Mümtaz (1962a) "Karşı İhtilal", *Yön*, 41: 20.

Soysal, Mümtaz (1962b) "Teşhiste Yanılma", *Yön*, 10: 14.

Soysal, Mümtaz (1958) *Demokratik İktisadi Planlama İçin Siyasi Mekanizma*, Ankara: SBF ve TODAİE.

- Şaylan, Gencay (1983) "Cumhuriyet Bürokrasisi", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*. C. 2, İstanbul: İletişim, 298-299.
- Şişmanov, Dimitir (1990) *Türkiye İşçi ve Sosyalist Hareketi*, İstanbul: Belge.
- Tanyol, Cahit (1965) "İslamın Cenetti Sosyalizmdir", *Yön*, 130: 7.
- Tekeli, İlhan ve Gencay Şaylan (1984) "Türkiye'de Bir Aydın Hareketi: Kadro", *Toplum ve Bilim*, 24: 35-67.
- Tekeli, İlhan ve Gencay Şaylan (1978) "Türkiye'de Halkçılık İdeolojisinin Evrimi", *Toplum ve Bilim*, 6-7: 44-110.
- Tezel, Yahya S. (1994) *Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt.
- Timur, Taner (1997) *Türk Devrimi ve Sonrası*, Ankara: İmge.
- Timur, Taner [Ertan Cengiz] (1969) "Avcıoğlu: Teorisiz Bir Devrimci", *Emek*, 8: 8-11.
- TİP (1964), *Türkiye İşçi Partisi Programı*, İstanbul: Esra.
- Toker, Metin (2000) "Doğan Avcıoğlu", *Doğan Avcıoğlu: Bir Jön Türkün Ardından*, Hikmet Özdemir içinde, Ankara: Bilgi, 298-301.
- Toker, Metin (1971) *Solda ve Sağda Vuruşanlar*, Ankara: Akis.
- Topkaya, Erkin (1969) *Program ve Tüzükleriyle Türkiye'de Başlıca Siyasi Partiler*, Ankara: Ulus.
- Toprak, Binnaz (1990) "Dinci Sağ", *Geçiş Sürecinde Türkiye*, İrvin Cemil Schick ve Ertuğrul Ahmet Tonak (der.) içinde, İstanbul: Belge, 237-254.
- Toprak, Zafer (1995a) *Milli İktisat Milli Burjuvazi*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt.
- Toprak, Zafer (1995b) *İttihat-Terakki ve Devletçilik*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt.
- Toprak, Zafer (1989) "Tanzimat ve Çağdaş Türkiye", *Toplum ve Bilim*, 46-47: 41-55.
- Toprak, Zafer (1984) "Osmanlı Narodnikleri: 'Halka Doğru' Gidenler", *Toplum ve Bilim*, 24: 69-81.
- Toprak, Zafer (1982) *Milli İktisat*, Ankara: Yurt.
- Toprak, Zafer (1977a) "Halkçılık İdeolojisinin Oluşumu", *Atatürk Döneminin Toplumsal ve Ekonomik Sorunları*, Atilla Aksoy ve Mustafa Pirili (haz.) içinde, İstanbul: İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Mezunları Derneği, 13-31.
- Toprak, Zafer (1977b) "II. Meşrutiyet'te Solidarist Düşünce: Halkçılık", *Toplum ve Bilim*, 1: 92-123.
- Torun, Osman Nuri (1963) "Sosyalizmi Halka Yaymak", *Sosyal Adalet*, 1: 9.
- Tör, Vedat Nedim (1999) *Yıllar Böyle Geçti*, İstanbul: Yapı Kredi.
- Tunçay, Mete (1997) "Siyasal Tarih (1950-1960)", *Türkiye Tarihi-4: Çağdaş Türkiye*

1908-1980, Sina Akşin (yön.), İstanbul: Cem, 177-184.

Tunçay, Mete (1984) "Doğan Avcıoğlu'nun Arkasından", *Yapıt*, 2: 93-95.

Tunçkanat, Haydar (1996) *27 Mayıs 1960 Devrimi (Diktadan Demokrasiye)*, İstanbul: Çağdaş.

Tural, Cemal (1964) "Yön Neden Kapatıldı?", *Yön*, 78: 11.

Tugut, Serdar (1991) *Demokrat Parti Döneminde Türkiye Ekonomisi*, Ankara: Adalet.

Türkeş, Mustafa (1999) *Kadro Hareketi: Ulusçu Sol Bir Akım*, Ankara: İmge.

Türk-İş (1998) *Dünden Bugüne Türk-İş*, Ankara: Türk-İş.

Türk-İş (1995) *Belgelerle Türk-İş Tarihi 1*, Ankara: Türk-İş Yayını.

Uda, Muhammed (1964) "Müslümanlık ve Sosyalizm", çev. Sevil Avcıoğlu, *Yön*, 82: 12.

Ünsal, Artun (2002) *Umuttan Yalnızlığa: Türkiye İşçi Partisi (1961-1971)*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt.

Üstel, Füsun (1997) *İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)*, İstanbul: İletişim.

Vacca, Giuseppe (1982) "Intellectuals and the Marxist Theory of the State", *Approches to Gramsci*, ed. Anne Showstack Sassoon içinde, London: Writers and Readers Publishing: 37-69.

Vatan (1962a) "Çalışanlar Partisi Nisanda Kuruluyor", *Vatan*: 17 Mart.

Vatan (1962b) "Çalışanlar Partisi 20 Şubat Günü Kurulacak", *Vatan*: 26 Ocak.

Vatan (1962c) "Sendikacılar Artık Siyasi Partide Görev Alabilecek." *Vatan*: 18 Ocak.

Vatan (1962d) "Türk-İş Başkanı Seyfi Demirsoy..." *Vatan*: 16 Ocak.

Vatan (1962e) "İşçi Partisi Kurulması Zaruridir." *Vatan*: 9 Ocak.

Yalçın, Aydın (2000) "Ölümü Münasebetiyle Doğan Avcıoğlu", *Doğan Avcıoğlu: Bir Yön Türkün Ardından*, Hikmet Özdemir içinde, Ankara: Bilgi. 318-323.

Yalçın, Hüseyin Cahit (1954) "Naylon Torbanın Karşısında", *Halkçı*: 30 Haziran.

Yanardağ, Merdan (1988) *Türk Siyasal Yaşamında Kadro Hareketi*, İstanbul: Yalçın.

Yeğen, Mesut (1999) *Devlet Söyleminde Kürt Sorunu*, İstanbul: İletişim.

Yetkin, Çetin (1998) *Soldaki Bölünmeler*, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm.

Yön (1967a) "Yön'den Okuyucuya", *Yön*, 222: 2.

Yön (1967b) "Kapitalist Gözüyle Marx", *Yön*, 203: 2.

Yön (1967c) "CHP'de Küçük Kurultay", *Yön*, 202: 4.

- Yön (1967d) "Çerkez Ethem 1967", *Yön*, 202: 7.
- Yön (1967e) "Zinde Kuvvetleri Tahrip Planı", *Yön*, 200: 4.
- Yön (1967f) "Demirel ve Yön", *Yön*, 200: 4.
- Yön (1967g) "Feyzioğlu'nun Yeni Manevraları", *Yön*, 200: 4.
- Yön (1967h) "Genel Başkanın Güvenini Yitiren Turhan Feyzioğlu İstifa Etmelidir!", *Yön*, 199: 4.
- Yön (1966a) "Mehmet Akif ve Emperyalizm", *Yön*, 196: 8.
- Yön (1966b) "Sosyalist Strateji Tartışmaları", *Yön*, 192: 5-6.
- Yön (1966c) "TİP Büyük Kongresi", *Yön*, 191: 4-5.
- Yön (1966d) "Yön Kovuşturmaları", *Yön*, 159: 6.
- Yön (1966e) "Komünist Parti Meselesinin İçyüzü", *Yön*, 158: 16.
- Yön (1965a) "Yön ve Demirel", *Yön*, 133: 4.
- Yön (1965b) "Seçim Sonuçları Washington'u Sevindirdi... Sosyalizmin Romantik Dönemi Mutlaka Kapanmalıdır", *Yön*, 133: 4-5.
- Yön (1965c) "Seçim Kampanyasının Bilançosu", *Yön*, 132: 4-5.
- Yön (1965d) "Yön'ün Seçim Tahmini", *Yön*, 130: 4.
- Yön (1965e) "Seçimler ve Yön", *Yön*, 128: 4.
- Yön (1965f) "TİP İftiraları Cevaplandırıyor", *Yön*, 128: 14.
- Yön (1965g) "TİP Genel Başkanı Aybar Açıklıyor..", *Yön*, 127: 4-5.
- Yön (1965h) "Seçim Sonuçları Belli Oldu", *Yön*, 127: 4.
- Yön (1965i) "TİP Genel Yönetim Kurulu Üyesi Sadun Aren Açıklıyor", *Yön*, 127: 6.
- Yön (1965j) "Sosyal Adalet ve Yön", *Yön*, 124: 7.
- Yön (1965k) "Milli Kültür ve Devrimci Kültür", *Yön*, 123: 14.
- Yön (1965l) "İnönü Mc Carthy'ci Gidişe Dur Dedi..", *Yön*, 121: 4.
- Yön (1965m) "Toplum Kalkınması ve Gençlik", *Yön*, 104: 10.
- Yön (1964a) "Yön'den Yöncülere." *Yön*. 3 (78): 2.
- Yön (1964b) "Mobil Şirketinin Ücretli Uşakları", *Yön*, 89: 4.
- Yön (1964c) "Sevsinler Komünizmle Mücadeleyi", *Yön*, 91: 5.
- Yön (1964d) "Sosyolog Gözüyle Doğru Meselemiz", *Yön*, 90: 8-10.
- Yön (1964e) "TİP Lideri Aybar ile Bir Konuşma", *Yön*, 87: 7.
- Yön (1964f) "Açıkturum: Kalkınmanın Yolu", *Yön*, 87: 7-9.
- Yön (1964g) "Basından", *Yön*, 85: 2.
- Yön (1963a) "Yön Bir Demagojiyi Daha Yıkıyor", *Yön*, 83: 15.

Yön (1963b) "SKD İstanbul Şubesi Açıldı", *Yön*, 75: 7-11.

Yön (1963c) "İş Bankasının Beslemesi", *Yön*, 73: 6.

Yön (1963d) "SKD", *Yön*, 70: 5.

Yön (1963e) "SKD'nin İstanbul ve Diyarbakır Şubesi Açıldı", *Yön*, 69: 5.

Yön (1963f) "Batı Sosyalistleri ve SKD", *Yön*, 66: 4.

Yön (1963g) "Sosyalist Bir Din Adamı", *Yön*, 63: 6-7.

Yön (1963h) "Sosyalist Kültür Derneği: Bildiri", *Yön*, 53: 16.

Yön (1962a) "Sosyalist Kültür Derneği Kuruldu", *Yön*, 53: 8.

Yön (1962b) "Sosyalist Kültür Derneği Kuruluyor", *Yön*, 53: 8.

Yön (1962c) "Sosyalist Kültür Derneği Tüzük", *Yön*, 53: 9.

Yön (1962ç) "Açıkturum: Atatürk'ün Özlediği Türkiye'yi Kurabildik mi?", *Yön*, 47: 12-14.

Yön (1962d) "Azgelişmiş Ülkeler İçin Tek Çıkar Yol Sosyalizmdir", *Yön*, 45: 10-11.

Yön (1962e) "Doktrin Kemalizmdir", *Yön*, 43: 8.

Yön (1962f) "Plancılar", *Yön*, 42: 4.

Yön (1962g) "Sosyalist Dernek Meselesi", *Yön*, 37: 4.

Yön (1962ğ) "Okuyucularımıza", *Yön*, 36: 2.

Yön (1962h). "Kadro ve Yön." *Yön*. 1 (29): 4.

Yön (1962ı) "İşçiler ve Devletçilik", *Yön*, 29: 4.

Yön (1962i) "Nihat Erim ile Bir Konuşma", *Yön*, 18: 7.

Yön (1962j). "Sosyalizm." *Yön*. 1 (17): 6.

Yön (1962k) "Kadirli Ağaları Nasıl Sömürüyorlar?", *Yön*, 16: 10-11.

Yön (1962l) "Basından", *Yön*, 16: 2.

Yön (1962m) "İlan: Yön Çalışanların Gazetesidir", *Yön*, 15: 9.

Yön (1962n) "Açıkturum: İşçiler Konuşuyor", *Yön*, 15: 10-13.

Yön (1962o) "Çalışanlar Partisi" *Yön*, 14: 4.

Yön (1962ö) "Basından" *Yön*, 13: 14.

Yön (1962p) "Yön Cevap Veriyor", *Yön*, 12: 10-11.

Yön (1962r) "Partiler." *Yön*, 11: 5-6.

Yön (1962s) "Millî Kütüphane ve Yön", *Yön*, 9: 8.

Yön (1962ş) "İngiltere'de Sosyalizm", *Yön*, 7: 17.

Yön (1962t) "Çalışma", *Yön*, 5: 5-6.

Yön (1962u) "Aşırı Milliyetçilik Şirket Kuruyor", *Yön*, 5: 5.

- Yön (1962ü) "Basından" Yön, 4: 2.
- Yön (1962v) "Karşı Bildirilerden İlki", Yön, 4: 2.
- Yön (1962y) "Bir Mitingin Akisleri", Yön, 4: 14.
- Yön (1962z) "Basından", Yön, 3: 11.
- Yön (1962x) "Suçluların Telaşı", Yön, 3: 12-13.
- Yön (1961a) "Yön'ün Akisleri", Yön, 2: 3.
- Yön (1961b) "Bildiri", Yön, 2: 8.
- Yön (1961c) "Basından", Yön, 2: 8.
- Yön (1961d) "Çalışanların Partisi", Yön, 2: 8.
- Yön (1961e) "Radyoda Sansür", Yön, 1: 7.
- Yön (1961f) "Yön Bildirisi", Yön, 1: 12-13.
- Vacca, Giuseppe (1982) "Intellectuals and the Marxist Theory of the State", *Approches to Gramsci*, Anne Showstack Sassoon (ed.) içinde, London: Writers and Readers Publishing, 37-69.
- Yetiş, Mehmet (2001) "Aydınlar, Sınıflar ve Hegemonik Politika", *İkinci Bilim ve Siyaset*, 1: 11-22.
- Zürcher, Erik Jan (1999) *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, çev. Yasemin Saner Gönen, İstanbul: İletişim.

İsim Dizini

A

Abadan, Nermin 251
Abadan, Yavuz 42
Ağaoğlu, Adalet 291
Ağırnaslı, Niyazi 332
Ahmad, Feroz 36, 39, 44, 48, 51, 70, 71, 72,
114, 119, 130, 132, 166, 178, 186, 222,
227, 236, 264, 265, 283, 344
Akar, Hüseyin 281
Akçura, Yusuf 124, 317, 352
Akdere, İlhan 28, 54, 204, 344
Akın, Gülten 251
Akkılıç, Yılmaz 291
Aksoley, Mebrure 196
Aksoy, Muammer 40, 50, 183, 184, 251,
269, 291, 315
Akşin, Sina 21, 71, 317, 344, 354, 357
Akyol, Taha 16, 21, 31, 220, 344
Akyüz, Kerim 270
Alemdar, Korkmaz 35, 344
Alkan, Türker 16
Alkin, Erdoğan 275, 332
Alpay, Şahin 78, 220, 225, 344, 353
Altınakar, Edip 281
And, Metin 291
Anday, Mehil Cevdet 144, 257, 315
Anderson, Perry 24, 344
Aras, İlhami 263
Aras, Tevfik Rüştü 118, 256
Aren, Sadun 16, 31, 39, 43, 131, 135, 147,
177, 191, 202, 204, 206, 210, 211, 212,
227, 242, 251, 255, 256, 261, 262, 269,
275, 278, 281, 282, 315, 332, 344, 346,
359

Arsel, İlhan 40

Asena, Fikret 281

Aşçıoğlu, Adil 50, 251, 346, 351

Ataklı, Mucip 291

Ataöv, Türkkeya 177, 251, 269, 275, 315, 332

Atatürk, Mustafa Kemal 17, 41, 49, 55, 57,
59, 74, 113, 118, 135, 140, 157, 175,
179, 211, 220, 222, 224, 228, 237, 242,
250, 253, 255, 256, 257, 258, 280, 281,
283, 294, 298, 299, 309, 321, 324, 326,
333, 337, 339, 340, 342, 345, 347, 349,
356, 357, 360

Avcıoğlu, Doğan 12, 15, 18, 19, 20, 21, 22,
27, 29, 30, 31, 33, 36, 38, 39, 40, 43, 44,
45, 46, 47, 49, 50, 51, 52, 53, 56, 77, 78,
79, 80, 82, 83, 84, 88, 89, 90, 91, 92, 93,
94, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104,
105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112,
113, 114, 115, 116, 117, 118, 120, 121,
122, 124, 126, 127, 128, 129, 133, 134,
135, 141, 142, 143, 144, 145, 148, 154,
155, 156, 157, 159, 162, 164, 167, 168,
169, 170, 171, 172, 173, 175, 176, 177,
178, 180, 181, 182, 184, 185, 187, 188,
192, 195, 197, 198, 199, 200, 201, 203,
204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211,
212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219,
220, 221, 222, 223, 224, 226, 228, 229,
230, 231, 232, 233, 234, 235, 240, 241,
242, 243, 244, 245, 252, 253, 254, 255,
256, 259, 260, 261, 266, 269, 271, 272,
275, 276, 279, 280, 281, 283, 286, 287,
288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295,
297, 299, 300, 301, 315, 317, 332, 345,

346, 347, 348, 350, 351, 352, 353, 355,
357, 358
Avcıoğlu, Hamdi 240, 241, 243, 244, 283,
289, 315, 356
Avcıoğlu [Yurdakul], Sevil 16, 31, 36, 226,
286, 301, 345, 346, 351
Aydemir, Şevket Süreyya 35, 36, 72, 82, 95,
124, 248, 249, 251, 275, 291, 318, 348,
349, 352
Aydemir, Talat 158, 159, 164, 174, 175, 260
Aydın, Suavi 141, 349
Aydınoglu, Ergun 28, 252, 349
Aytemur, Nuran 30, 241, 275, 349

B

Balcıoğlu, Şahap 42
Baran, Paul 92, 97
Barlas, Cemil Sait 119, 120, 240, 348, 349
Başar [Berktaş], Erdoğan 206, 229, 251,
Başar, Ahmet Hamdi 248, 249
Başaran, M. 291
Baştımar, Zeki [Yakup Demir] 50, 112, 205
Batur, Muhsin 235, 318, 349
Bayar, Celal 36, 42, 44, 48, 59, 175, 189,
222, 227
Baykurt, Fakir 251, 315
Belen, Fahri 35
Belge, Burhan Asaf 82
Belge, Murat 82, 242, 349
Ben Bella, Ahmed 146, 233
Berk, İlhan 144
Berkes, Fay Kibry 183
Berkes, Niyazi 81, 102, 137, 138, 139, 140,
141, 142, 144, 151, 183, 184, 251, 253,
284, 285, 286, 349, 350, 353
Beyaz, Celal 270
Bezirci, Asım 177, 251
Birand, Mehmet Ali 49, 174, 221, 235, 350
Birgit, Orhan 42

Bora, Tanıl 59, 148, 323, 344, 350
Boran, Behice 1, 11, 57, 58, 89, 109, 133,
135, 169, 171, 204, 206, 207, 208, 210,
212, 226, 238, 246, 251, 255, 260, 272,
273, 344, 350
Boratav, Korkut 16, 21, 31, 35, 91, 94, 95,
165, 315, 344, 350
Boratav, Pertev Naili 144
Buyrukçu, Muzaffer 251

C

Can, Mehmet 162, 164
Cansever, Edip 244, 251
Carthy, Albert 250, 278
Cemal, Hasan 20, 288, 289, 290, 291, 292,
298, 299, 300, 301, 350
Cerrahoğlu, A. 253, 350
Çamlı, İbrahim 242, 291, 319
Çayan, Mahir 262
Çelik, Nur Betül 16, 60, 72, 123, 124, 126,
130, 351
Çetin, Hikmet 44, 290
Çiçek, Hikmet 235, 351
Çiftçi, Bekir 270
Çölaşan, Emin 290
Çubukçu, Aydın 16, 31, 184, 204, 258, 262,
345, 351
Çullu, Tekin 270, 319

D

d'Encausse, Hélène Carrère 286, 346, 351
Damar, Arif 251
Darendelioglu, İlhan 185,
Değer, Emin 218, 235, 351
Demichel, Andre 295
Demirel, Süleyman 96, 97, 186, 187, 189,
191, 193, 194, 196, 197, 203, 230, 250,
257, 291, 292, 293, 296, 319, 325, 346,
351, 359

Demirsoy, Seyfi 266, 267, 270, 274, 275,
332, 358

Dilmen, Güngör 291

Dino, Abidin 38, 144, 251

Divitçioğlu, Sencer 78, 208, 287, 315, 346

Dore, Elizabeth 204, 351

Duru, Orhan 144, 315, 320

Duverger, Maurice 38, 198, 199, 295

Düvencioğlu, Necdet 219

E

Ecevit, Bülent 20, 42, 44, 187, 213, 214,
215, 228, 249, 266, 299, 300, 345, 351

Edgü, Ferit 144

Eflâtun Nuri 252

Ekinci, Tarık Ziya 16, 31, 36, 212, 276, 281,
282, 332, 345

Ekmekçi, Mustafa 251, 315

Ekşi, Oktay 251, 315

Eliçin, Emin Türk 284

Enver Paşa 107

Erdoğan, Vahap 206, 212, 229, 251, 320,
351

Erdost, Muzaffer 251, 253, 254, 315, 351

Ergi 252

Ergin, Feridun 42, 43, 351

Erim, Nihat 64, 65, 187, 249, 301, 360

Erkanlı, Orhan 35, 352

Erkut, Mürmin 248,

Eroğul, Cem 11, 35, 36, 48, 49, 58, 178,
179, 352

Ersoy, Bahir 270, 315

Ertem, Raif 251, 320

Ertop, Konur 291

Esin, Numan 229, 232

Evliyaoğlu, Gökhan 228

Eyüboğlu, Cemal Reşit 50, 221, 240, 241,
275, 276, 279, 289, 315, 320, 332

Eyüboğlu, Sabahattin 144, 315

Ezgü, Ethem 270

F

Fahri, M. 287, 352

Feyzioğlu, Turhan 40, 41, 42, 44, 51, 55,
192, 203, 204, 213, 214, 215, 228, 352,
359

Fuat, Memet 144, 244, 245, 252

Fuzuli 89

G

Garaudy, Roger 141, 142, 143, 146, 205,
285, 346, 352

Gevgilli, Ali 251

Gezmiş, Deniz 23, 55, 210, 298, 299

Giraud, René 246

Giritli, İsmet 241

Göğüş, Ali İhsan 42, 321

Gökalp, Ziya 93, 107, 124, 125, 126, 355

Göksoytürk, Suphi 229

Gramsci, Antonio 24, 25, 26, 344, 352, 356,
358, 361

Gülek, Kasım 228

Güneş, Turan 43, 247, 251, 253, 315, 352

Gürel, Nail 251, 315

Gürkan, Celil 221, 235

Gürkan, Uluç 16, 31, 56, 289, 291, 301,
345, 351, 352

Gürler, Faruk 221, 235, 301, 321

Gürsel, Cemal 48, 158, 189, 264, 321

Gürsoy, Nilüfer 189

Güvenir, Murat 180, 352

H

Hale, William 158, 352

Hanioglu, Şükrü 65, 67, 68, 150, 352

Hegel 24

Hızlan, Doğan 291

Hiç, Mükerrrem 275, 315, 332
 Hilav, Selâhattin 244, 251, 346, 353
 Hocaoglu, Sırrı 251, 275, 276, 280, 316,
 332

Horvath, Béla 71, 352
 Hürkan, Serhat 19, 352

I

İlgaz, Rifat 44, 251

İ

İbn Huldun 142, 143, 144
 İleri, Rasih Nuri 223, 255, 353
 İlhan, Artılâ 19, 245, 251, 254, 289, 321,
 353, 356
 İnönü, Erdal 40
 İnönü, İsmet 42, 44, 155, 156, 158, 159,
 160, 164, 165, 166, 167, 174, 179, 187,
 189, 209, 215, 227, 257, 295, 348, 351,
 359
 İnönü, Ömer 296, 351
 İnügür, Nuri 42, 352
 İpekçi, Abdi 174, 227, 251, 277, 316, 353
 İskenderoğlu, Reaci 275

J

Jaléc, Pierre 285, 346, 353
 Jonowits, Morris 295

K

Kabacalı, Alpay 42, 353
 Kabiyy, Orhan 222
 Kafaoğlu, Adnan Başer 275, 276, 332
 Kafaoğlu, A[r]slan Başer 206, 275, 291,
 316, 332
 Kanbolat, Yahya 29, 177, 205, 262, 266,
 274, 276, 316, 332, 353
 Kansu, Aykut 70, 353

Kansu, Ceyhan Atuf 251, 291, 316
 Kapani, Münici 40
 Kara Kemal 70
 Karadeniz, Zeynep 28, 55, 204, 344
 Karal, Enver Ziya 256, 322
 Karan, Muzaffer 251
 Karaosmanoğlu, Atilla 50, 165, 276, 332
 Karaosmanoğlu, Fevzi Lütfi 42
 Karaosmanoğlu, Yakup Kadri 42, 69, 166,
 247, 256, 353
 Karaömerlioğlu, M. Asım 92, 353
 Karpas, Kemal H. 242, 353
 Kayalı, Kurtuluş 16, 82, 149, 199, 353
 Kazan, Turgut 260
 Kazgan, Gülten 251, 275, 322, 332
 Kemal, Mehmed 243, 244, 251, 353
 Kemal, Orhan 252
 Kemal, Yaşar 177, 252, 255, 353
 Kepenek, Yakup 251
 Kıray, Mübcecel 198, 199, 251, 353
 Kırcı, Coşkun 42, 43, 44, 316
 Kırmızıtoprak, Sait 177, 251
 Kışlalı, Ahmet Taner 251, 316, 322
 Kıvılcımlı, Hikmet 28, 78, 96, 246, 353
 Kissinger, Henry 301
 Kocagöz, Samim 177, 251
 Koç, M. Şükrü 251, 316
 Koç, Vehbi 154, 297, 301, 351
 Koç, Yıldırım 264, 269, 354
 Koçak, Cemil 131, 249, 322, 354
 Koparal, Fahrettin 281
 Korkmazgil, Hasan Hüseyin 177, 251,
 316, 332
 Köker, Levent 131, 139, 354
 Köksal, Osman 222, 229, 252, 291, 316,
 354
 Kösemihal, Nurettin Şazi 276, 332
 Kudret, Cevdet 231, 247, 291
 Kutan, Recal 282

Kutlar, Onat 245, 251
 Kutlay, M. 288, 354
 Kutlu, Haydar [Nabi Yağcı] 262, 354
 Küçük, Yalçın 33, 40, 41, 42, 50, 51, 53,
 54, 73, 92, 96, 195, 222, 232, 234, 235,
 240, 251, 262, 279, 300, 316, 323, 349,
 354, 356
 Küçükömer, İdris 78, 251, 254, 275, 316,
 332, 354
 Kürkcü, Ertuğrul 16, 23, 31, 184, 204, 226,
 242, 263, 344, 354

L

Lacoste, Yves 286, 346, 354
 Laçın, Şükrü 281
 Lambert, Jacques 198, 199, 295
 Landau, Jacob M. 28, 242, 246, 354
 Lange, Oscar 92, 97
 Larrain, Jorge 92, 354
 Lalumière, Pierre 295
 Lenin, Viladimir İlyiç 93, 108, 148
 Lewis, Bernard 65, 70, 71, 93, 354
 Lipovsky, Igor P. 28, 241, 275, 279, 354
 Löwy, Micheal 204, 354

M

Macar, Elçin 56, 71, 354
 Madanoğlu, Cemal 49, 219, 221, 222, 229,
 234, 235, 289, 291, 350, 351
 Makal, Mahmut 177, 316
 Mardin, Şerif 40, 43, 44, 65, 66, 67, 68, 69,
 71, 72, 88, 90, 102, 114, 122, 139, 140,
 150, 237, 355
 Marx, Karl 77, 81, 84, 93, 108, 142, 144,
 146, 148, 149, 208, 215, 287, 355, 358
 Mater, Nadire 192, 223, 355
 Mehmet Akif 258, 351, 359
 Menderes, Adnan 35, 36, 42, 44, 48, 82, 118,
 189, 194, 264, 265, 297, 348, 351, 356

Menderes, Yüksel 189,
 Mendès-France, Pierre 38, 46, 47, 214
 Meriç, Cemil 149, 316
 Montesquieu 143
 Moore, Barrington 295
 Moore, Thomas 143
 Mumcu, Uğur 252, 291
 Mutluay, Rauf 252, 291

N

Naci, Fethi 177, 243, 244, 245, 251, 316, 326
 Nadi, Yunus 225, 247, 252, 258
 Namık Kemal 67, 80, 88, 89, 90, 102, 116,
 122, 123, 349
 Nasır, Cemal Abdül 54, 92, 117, 175, 223,
 224, 234
 Nâzım Hikmet 186, 254, 257, 258, 285, 307
 Nesin, Aziz 44, 56, 177, 251, 355

O

Okay, Öcal 280, 323
 Okyar, Osman 40, 44, 323
 Ortaylı, İlber 21, 291
 Otyam, Fikret 226, 252, 291, 355

Ö

Ölçen, Ali Nejat 290
 Öymen, Altan 50, 266
 Öymen, Örsan 252
 Özdemir, Arıkan 281
 Özdemir, Hikmet 27, 28, 29, 35, 36, 38,
 50, 51, 57, 110, 158, 192, 220, 241,
 242, 244, 251, 254, 276, 301, 353, 355,
 357, 359
 Özel, İsmet 149, 242, 312, 318, 336, 347,
 355
 Özgüden, Doğan 265, 266, 324, 355
 Özkan, Mehmet 281
 Özkök, Ertuğrul 20, 355

Özlen, Fakih 275, 280, 332

Özlü, Demir 144, 252, 324

Özön, Nejat 291, 324

P

Parla, Taha 59, 93, 124, 125, 355, 356

Plato 24

Portelli, Huges 24, 356

Prens Sabahattin 69, 356

R

Refiğ, Halit 252, 324

S

San, Nihat 280,

Sandalcı, Emil Galip 42

Saraç, Tahsin 252, 316

Sargın, Nihat 255, 259, 261, 272, 356

Sarmaşık, Belgin 245, 289, 356

Sarol, Mülkerrem 36, 356

Sassoon, Anne Showstack 24, 356, 358, 361

Savcı, Bahri 40, 50, 252, 256, 260, 291,
316, 320

Savran, Sungur 35, 42, 51, 54, 55, 356

Say, Ahmet 206

Schram, Stuart 286, 346, 351

Selçuk, İlhan 16, 19, 29, 31, 44, 49, 101,
178, 192, 198, 206, 215, 217, 221, 223,
225, 232, 234, 235, 240, 241, 242, 243,
257, 261, 280, 283, 291, 316, 319, 325,
344, 355, 356

Selçuk, Turhan 235, 252, 291, 316

Selik, Mehmet 262, 275, 316, 332, 356

Sencer, Muzaffer 78, 208, 287, 315, 325

Seyda, Mehmet 144, 325

Seyhan, Dünder 291

Somel, Cem 15, 356

Soyal, İlhami 29, 44, 50, 178, 198, 206,
214, 215, 217, 221, 240, 241, 242, 255,

257, 268, 269, 275, 277, 278, 283, 291,
316, 332, 356

Soysal, Mümtaz 16, 21, 22, 29, 30, 31, 36,
39, 40, 43, 44, 45, 50, 52, 80, 110, 172,
174, 176, 178, 195, 197, 198, 240, 241,
242, 243, 245, 269, 275, 276, 283, 285,
289, 300, 316, 332, 345, 356

Sönmez, Atilla 232

Sönmez, Nazım 281

Sunay, Cevdet 296, 351

Sülker, Kemal 270, 325

Ş

Şaylan, Gencay 35, 121, 123, 125, 132,
356, 357

Şençi, Sabri 281

Şeref, Muvaffak 206, 252, 322, 325, 326

Şeyh Bedrettin 143

Şişmanov, Dimitir 28, 357

T

Tachau, Frank 246

Tağmaç, Memduh 235, 297

Tahir, Kemal 177, 251, 315, 316

Talas, Cahit 40, 45

Tanyol, Cahit 148, 252, 276, 280, 332, 357

Taray, Cemal Hüsnü 242, 260, 280

Tekeli, İlhan 121, 123, 125, 130, 132, 357

Tevetoğlu, Fethi 184, 185

Tevfik Fikret 258

Timur, Taner [Cengiz] 64, 77, 78, 81, 84,
225, 252, 316, 357

Tiritioğlu, Alâettin 274

Toker, Metin 36, 42, 44, 50, 219, 254, 301,
357

Tonguç 252, 291, 316

Topkaya, Erkin 89, 96, 165, 357

Toprak, Binnaz 36, 357

Toprak, Ömer Faruk 291

Toprak, Zafer 36, 69, 70, 91, 114, 123, 124, 125, 130, 151, 357

Torun, Osman Nuri 16, 31, 50, 96, 162, 165, 172, 274, 276, 278, 280, 316, 325, 332, 344, 357

Toy, Erol 248

Tökin, İsmail Hüsrev 72

Tör, Vedat Nedim 72, 73, 115, 357

Troçki, Lev 93

Tuna, Orhan 270

Tunç, Halil 274

Tunçay, Mete 48, 252, 325, 357, 358

Tunçkanat, Haydar 49, 209, 252, 358

Tural, Cemal 260, 358

Tüfekçioğlu, Kemal 291

Türel, Nihat 276, 280, 316, 326, 332

Türkeş, Alparslan 48

Türkeş, Mustafa 72, 73, 91, 116, 358

U

Uluç, Burhanettin 177, 252, 270, 275, 326

Ulvi, Ali 252, 316

Uyar, Turgut 144, 252

Uzun, İbrahim 292

Ü

Ürgüplü, Suat Hayri 186, 265

Üstel, Füsün 110, 114, 358

Üstünel, Besim 40

V

Vacca, Giuseppe 24, 358, 361

Y

Yalaz, Suat 252

Yalçın, Aydın 40, 43, 44, 55, 277, 358

Yalçın, Hüseyin Cahit 254, 358

Yalçın, Şiar 291

Yanardağ, Merdan 72, 353, 358

Yasa, İbrahim 198, 326

Yaşar, Tonguç 252, 291

Yeğen, Mesut 65, 109, 125, 358

Yetkin, Çetin 116, 358

Yetiş, Mehmet 25, 361

Yıldırım, Canip 281

Yurdakul, Doğan 16, 17, 31, 218, 279, 289, 345

Yücel, Can 206, 218, 252

Yüksel, Taşkın 59, 350

Z

Zengin, Cuma 281

Zürcher, Eric Jan, 361

Doğan Avcioğlu liderliğindeki Yön-Devrim Hareketi, Yeni Osmanlılar, Jön Türkler, İttihatçılar, Kemalistler, Kadrocular ve günümüz 'ulusal solcu'larına uzanan Osmanlı-Türk geleneksel aydın hareketleri içinde bir istisna teşkil eder. Akımın geliştirdiği siyasal söylemin özelliği, kendine öncel aydın hareketlerinin "Türkiye nasıl kalkınabilir?" ana sorunsalı için geliştirdikleri tüm temel kavram ve önermeleri Marksizmden yararlanarak yeniden anlamlandırmayı denemiş olması ve bunları en nihayetinde sosyalist bir Türkiye projesi için yeniden bir araya getirmiş olmasıdır. Yön-Devrim Hareketi, sosyalizm vurgusuyla, geleneksel aydın hareketlerinin tümünden ayrılır. Buna karşılık, öngördüğü yeni toplumun inşası için toplumsal bir tabana dayanmayı reddetme, bunu iktidar sonrasına öteleme, iktidarı devlet içindeki kimi güçlerle iş tutarak ele geçirme tavrıyla, geleneksel aydın hareketleriyle aynı kümenin içinde yer alır. Bu kitabın temel sorunu, Yön-Devrim Hareketi'nin geliştirdiği siyasal söylemi çözümlemektir. Kullandığı kavramların hangi başka siyasal söylemlerden devralındığı, nasıl dönüştürüldüğü, hangi kuramsal bakış açısıyla yeniden tanımlandığı ve hangi ana sorunsal etrafında ne şekilde bir araya getirildiği kitabın odak noktasıdır. Başta Doğan Avcioğlu olmak üzere Yön-Devrim Hareketi'nin önde gelen isimlerinin yaşamöyküleri kitapta birer 'iç metin' olarak yer almaktadır. Kitapta, ayrıca, *Yön* ve *Devrim* dergileri, Çalışanlar Partisi, Sosyalist Kültür Derneği ve Yön Yayınları hakkında ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır.

Yordam Kitap

17 YTL. KDV DAHİL

ISBN 978-9944-122-51-1

9 789944 122511